

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Tereza Tomášová

Demokratický deficit EU: možnosti vývoje

Diplomová práce

Praha 2011

Autor práce: **Tereza Tomášová**

Vedoucí práce: **Doc., PhDr., JUDr. Ivo Šlosarčík, LL.M., PhD**

Rok obhajoby: **2011**

Bibliografický záznam

TOMÁŠOVÁ, Tereza. *Demokratický deficit EU: možnosti vývoje*. Praha, 2011. 86 s.

Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra Západoevropských studií. Vedoucí diplomové práce Doc., PhDr., JUDr. Ivo Šlosarčík, LL.M., PhD.

Abstrakt

Diplomová práce „Demokratický deficit EU: možnosti vývoje“ pojednává o demokracii a demokratické legitimitě Evropské unie. Představuje především pojem demokratického deficitu EU, což je mnohoznačný termín, zpravidla však označuje nedostatek demokracie- především nedostatek účasti lidu na řízení společnosti či nedostatek demokratické legitimacy evropských institucí a jejich rozhodování. Cílem mojí práce bylo dle předložených hypotéz zjistit, co způsobuje demokratický deficit EU, zda se jedná o závažný problém, který by se měl řešit na evropské úrovni a pokud ano, jaké jsou možnosti jeho minimalizace či dalšího vývoje. Abych prozkoumala toto téma blíže, tak se v úvodu zabývám teorií demokratické legitimacy, kterou rozděluji na „input a output“. V úvodu jsem také představila metodologické ukotvení své práce a současnou debatu k tématu demokratického deficitu v nejvýznamnějších periodikách, které se zabývají EU a think tancích. Ve druhé části se věnuji historii demokratického deficitu a jeho různým definicím dále navazuji s představením svých dvou hypotéz, které se zabývají tím, zda je nebo není demokratický deficit v EU problémem. Ve třetí části je testuji na projektu Jednotné evropské nebe, který má za cíl reformovat současnou podobu poskytování letových provozních služeb v evropském prostředí. Docházím pak k závěru, že demokratický deficit je problémem, který by se měl řešit. Ve čtvrté části se proto zabývám reformami či změnami, které by mohly přispět ke zmenšení demokratického deficitu. V závěru shrnuji své poznatky a analyzuji další možnosti vývoje demokratického deficitu.

Abstract

Diploma thesis „Democratic deficit of the EU: options of evolvement“ deals with democracy and democratic legitimacy of the European Union. It represents a particular concept of the EU's democratic deficit, which is ambiguous term, but generally indicates a lack of democracy- particularly the lack of popular participation in the governance or a lack of democratic legitimacy of EU institutions and decision-making. The aim of my work was,

according to the hypotheses to determine what is causing the EU's democratic deficit, whether it is a serious problem that should be addressed at European level, and if so, what are the possibilities for minimizing or further evolvement. To explore this issue further, I examine the theory of democratic legitimacy in the introduction and divide it into the "input and output" legitimacy. Subsequently, I also introduced methodology and the current debate on democratic deficit in the leading periodicals, dealing with the EU and think tanks. The second part deals with the history of the democratic deficit and its various definitions, follows with a presentation of my two hypotheses dealing with the question whether or not the EU's democratic deficit is a problem. In the third part, my two hypotheses are tested on the project of the Single European Sky, which aims to reform the current form of providing air traffic services in the European environment. There I came to the conclusion that the democratic deficit is a problem that should be addressed. In the fourth section, therefore, I deal with changes and reforms that could contribute to reducing the democratic deficit. In conclusion, I summarize my findings and analyze the options of evolvement of democratic deficit.

Klíčová slova

Demokratický deficit, demokracie, demokratická legitimita, Jednotné evropské nebe, Evropský parlament, Evropské instituce, Evropská unie, minimalizace, další vývoj

Keywords

Democratic deficit, democracy, democratic legitimacy, Single European Sky, European Parliament, European institutions, the European Union, minimization, further evolvement

Rozsah práce:

Počet znaků s mezerami bez abstraktu a příloh, bez poznámek pod čarou: 170 250

Počet znaků s poznámkami pod čarou: 191 892

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v depozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 16. května 2011

Tereza Tomášová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu a konzultantovi Doc., PhDr., JUDr. Ivovi Šlosarčíkovi, LL.M., PhD za rady při psaní své diplomové práce.

Institut mezinárodních studií

Teze diplomové práce

Jméno: Tereza Tomášová

Akademický rok: 2009/2010

Semestr: II.

Obor: Evropská studia

Vedoucí diplomního semináře a diplomní práce:

Doc., PhDr., JUDr. Šlosarčík Ivo, LL.M., PhD

Název práce: Demokratický deficit EU- možnosti vývoje

Vymezení tématu: struktura práce a stručná osnova:

Pojem demokratický deficit označuje nedostatečnou míru demokracie, a to nejen v nedemokratických režimech, ale i v mezinárodních organizacích, do kterých jsou zástupci jednotlivých členů pouze jmenováni vládou nebo parlamentem a ne přímo občany. Často se právě spojuje s EU, která je v důsledku složitých metod rozhodování vzdálena běžnému občanovi a postrádá tak nutnou demokratičnost. Demokratickým deficitem na úrovni EU se tedy označuje nedostatek demokratické legitimacy evropských institucí a jejich rozhodování.

Po úvodu své diplomové práce se zaměřím na definování základních pojmů, se kterými budu pracovat a dále bych představila současné přístupy k demokratickému deficitu. V souvislosti se stanoveným cílem jsem si určila dvě hypotézy, které budu analyzovat a ze kterých budu vycházet:

1) První hypotéza předpokládá, že demokratický deficit na evropské úrovni není problémem. Opírá především o teorie A. Moravcsika a G. Majoneho, které předpokládají, že Evropská unie nemůže být viděna jako stát, ale spíše jako mezinárodní organizace, byť s některými federativními prvky. Nezasahuje do mnoha oblastí jako jsou daně, sociální zabezpečení, obrana, vzdělání a kultura. EU je legitimní, protože zde existuje systém brzd a protivah, moc je rozdělena vertikálně (evropské instituce) i horizontálně (lokální, národní a nadnárodní úroveň). Členské státy jsou reprezentovány ministry v Radě EU a nejpodstatnější zdroj demokratické legitimacy EU lze spatřovat v demokratické odpovědnosti národních vlád.

2) Druhá hypotéza předpokládá, že demokratický deficit je problémem EU. Opírá se pak o teorie S. Hixe a A. Follesdala, kteří EU srovnávají s demokratickými mechanismy státu. Podle tohoto přístupu by pak měly evropské instituce projít reformou, aby se staly více

demokratické a aby byly blíže k občanům. Kritizováno je několik položek: silná moc exekutivy, malá parlamentní kontrola; slabost Evropského parlamentu; neexistence opravdových voleb na evropské úrovni, vzdálenost EU běžnému občanovi, odklon EU od preferencí voličů.

V rámci obou hypotéz tedy provedu analýzu položek, které podléhají kritice a představím současný diskurz. Ve třetí části budu analyzovat přístup obou hypotéz k jednotlivým proměnným: rozdělení pravomocí evropských institucí, odpovědnost daných institucí voličům, participace občanů, probíhající soutěž o posty v evropských institucích, pravomoci Evropské unie.

Ve čtvrté části diplomové práce budu dané hypotézy testovat na případové studii – projektu Jednotné evropské nebe, který je v současnosti jedním z nejvýznamnějších projektů Evropské komise v oblasti letecké dopravy. Základním principem projektu je reformovat současnou podobu poskytování letových provozních služeb v evropském prostředí. Vzdušný prostor EU je totiž rozdělen do 27 různých národních systémů, tato nesourodost nutí letadla kličkovat mezi 27 různými vzdušnými prostory. V případové studii bych pak chtěla otestovat dané hypotézy a zjistit, zda je možné mluvit o legitimitě Evropského parlamentu. Dále budu dané hypotézy komparovat, dojde k vyvrácení či potvrzení dané hypotézy a k analytickému zhodnocení.

V páté části své diplomové práce bych se zaměřila na možné reformy a změny, které by mohly přispět k zmenšení demokratického deficitu. Dále bych analyzovala snahy problematiku demokratického deficitu řešit na úrovni EU, představila diskurz k možným reformám na evropské úrovni a jaké jsou možnosti vývoje demokratického deficitu.

Téma demokratický deficit EU- možnosti jeho vývoje jsem si vybrala, protože mně zajímá jak zvětšit demokratickou legitimitu Evropské unie a jak přiblížit běžného občana evropským institucím.

Předpokládaná struktura práce:

1. Úvod

2. Demokratický deficit- definice základních pojmů

2.2 Představení hypotéz o demokratickém deficitu

2.2.1 První hypotéza- demokratický deficit není problém- Moravcsik, Majone

- Teorie, proč je EU demokratická a demokratický deficit není problémem- EU není viděna jako stát

2.2.1.1 Položky, které podléhají kritice

2.2.2 Druhá hypotéza- demokratický deficit je problémem- Hix, Follesdal

- Teorie, proč EU trpí demokratickým deficitem- je srovnávána s demokratickými mechanismy států

2.2.2.1 Položky, které jsou kritizovány:

3. Analýza vytčených proměnných

3.1 Analýza vytčených proměnných v rámci první hypotézy

3.2 Analýza vytčených proměnných v rámci druhé hypotézy

4. Testování daných hypotéz: Případová studie- Jednotné evropské nebe

5. Navrhované reformy a změny, které by vedly ke zmenšení demokratického deficitu

6. Závěr- komparace daných hypotéz, vyvrácení či potvrzení dané hypotézy.

Cíl práce, výzkumné otázky:

Cílem mojí práce je dle předložených hypotéz zjistit, co způsobuje demokratický deficit EU, zda se jedná o závažný problém, který by se měl řešit na evropské úrovni a pokud ano, jaké jsou možnosti jeho minimalizace či dalšího vývoje. Obě hypotézy tedy budu komparovat a analyzovat, představím k nim současný diskurz. Druhá hypotéza předpokládá, že je demokratický deficit problémem, který by se měl řešit, evropské instituce by měly projít reformou, aby se staly více demokratické a transparentní. Lze mluvit o demokratické legitimitě Evropského parlamentu? Jaké položky a procesy tedy podléhají kritice? Jaké jsou navrhované institucionální změny? Jaký by měly vliv na demokratický deficit? Došlo vlivem těchto snah k zmenšení demokratického deficitu? Jaké jsou možnosti vývoje demokratického deficitu? To budou otázky mého výzkumu.

Teoretické a metodologické ukotvení:

Ve své diplomové práci použiji především analýzu diskursu k demokratickému deficitu, kde představím odbornou debatu, která k tématu probíhá. Bude tedy jednat o rozbor jednotlivých přístupů. Dále budu analyzovat vytčené proměnné v rámci obou hypotéz a testovat dané hypotézy v případové studii.

Moje první hypotéza se opírá o liberální mezivládní přístup, který vidí jako klíčové aktéry evropské integrace státy, druhá pak o teorii federalizace.

Základní bibliografie:

BANCHOFF, T., SMITH, M. Legitimacy and the European Union : the contested polity, vyd. Routledge, Londýn 1999

BLONDEL, J. People and parliament in the European Union : participation, democracy, and legitimacy, vyd. Clarendon Press, Oxford 1998

BARTOLONI, S. Restructuring Europe : centre formation, system building, and political structuring between the nation state and the European Union, vyd. Oxford University Press, Oxford 2005

DOBSON, L., FOLLESDAL, A. Political theory and the European constitution, vyd. Routledge, Londýn 2004

FARRELL, D. Representing Europe's Citizens?. Electoral Institutions and the Failure of Parliamentary Representation, vyd. Oxford University Press, Oxford 2007

FEATHERSTONE, K., Radaelli, C. M. The Politics of Europeanization, vyd. Oxford University Press, Oxford 2003

HIX, S. What's wrong with the European Union and how to fix it. Vyd. Polity, Cambridge 2008

HIX, S., Noury A.G., Roland, G. Democratic politics in the European parliament, vyd. Cambridge University Press, Cambridge 2007

NIGRIN, T. Evropský parlament : na cestě k parlamentní demokracii v Evropské unii? vyd. EUROPEUM, Praha 2008

MAJONE, G. Dilemmas of European Integration. The Ambiguities and Pitfalls of Integration by Stealth, vyd. Oxford University Press, Oxford 2005

MORAVCSIK, A. European Union and world politics, vyd. Routledge, Londýn 2006

Odborné články

EHIN, P. Competing Models of EU Legitimacy: the Test of Popular Expectations, Journal of Common Market Studies 46(3):619-640, 2008

FEATHERSTONE, K. Jean Monnet and the Democratic Deficit in the European Union, Journal of Common Market Studies Vol. 32, pp.149-70.,1994

FOLLESDAL, A., HIX, S. Why There is a Democratic Deficit in the EU: A Response to Majone and Moravcsik," Journal of Common Market Studies 44(3):533-562, 2006

HIX, S., Bartolini, S.'Politics: The Right or Wrong Sort of Medicine for the EU?' Notre Europe Policy Paper No. 19., 2006

LORD, C., MAGNETTE, P. E Pluribus Unum? Creative Disagreement about Legitimacy in the EU' Journal of Common Market Studies 42 (1), 183-202., 2004

MAJONE, G. The common sense of European integration, Journal of European Public Policy 13(5):607-626, 2006

MAJONE, G. Europe's Democratic Deficit: the Question of Standards, European Law Journal, Vol 4, No. 1, 1998

MORAVCSIK, A. In Defence of the Democratic Deficit: Reassessing Legitimacy in the European Union, Journal of Common Market Studies 40(4):603-62, 2002

MORAVCSIK, A. What Can We Learn from the Collapse of the European Constitutional Project?' Politische Vierteljahreschrift 42 (2), 219-241., 2006

OBSAH

1. ÚVOD.....	3
1.1 Vymezení tématu, výzkumný cíl.....	3
1.2 Struktura práce.....	4
1.3 Teoretické ukotvení.....	6
1.3.1 Teorie demokratické legitimacy a demokracie.....	7
1.4 Metodologické ukotvení.....	11
1.5 Analýza současné debaty.....	13
1.5.1 Odborná periodika.....	14
1.5.2 Evropské think tanky a další zdroje.....	17
1.6 Rozbor použité literatury.....	18
2. DEMOKRATICKÝ DEFICIT.....	21
2.1 Historie debaty k demokratickému deficitu a jeho standardní definice.....	21
2.2. Představení hypotéz o demokratickém deficitu.....	23
2.2.1 První hypotéza- demokratický deficit není problém- Moravcsik, Majone.....	23
2.2.1.1 Andrew Moravcsik a jeho koncept demokratického deficitu.....	23
2.2.1.2 Majone a jeho náhled na demokratický deficit.....	26
2.2.1.3 Další zástupci první hypotézy.....	29
2.2.2 Druhá hypotéza- demokratický deficit je problémem- Hix, Follesdal.....	30
2.2.2.1 Simon Hix- nedostatek politického soutěžení.....	31
2.2.2.2 Evropský parlament- nedostatek pravomocí?.....	33
2.2.2.3 Neexistence opravdových evropských voleb.....	35
2.2.2.4 Debata o evropské identitě.....	38
2.2.2.5 Veřejná podpora EU.....	41
3. TESTOVÁNÍ DANÝCH HYPOTÉZ: PŘÍPADOVÁ STUDIE- JEDNOTNÉ EVROPSKÉ NEBE.....	43
3.1 Jednotné evropské nebe- pozadí.....	44
3.2 Analýza proměnných.....	48
3.2.1 Nezávislé proměnné.....	48
3.2.1.1 Zájem evropské veřejnosti na liberalizaci letecké dopravy.....	48

3.2.1.2 Zájem členských států o kontrolu agendy.....	49
3.2.1.3 Snaha nestátních aktérů zapojit se do procesu.....	52
3.2.2 Zprostředkující proměnné.....	53
3.2.2.1 Snaha Evropského parlamentu a zapojit veřejnost a nestátní aktéry do procesu.....	53
3.2.2.1.1 Snažil se Evropský parlament o nastolení veřejné debaty k problematice a zapojení širší veřejnosti? Byla veřejnost dostatečně informována?.....	54
3.2.2.1.2 Zapojil EP do svého rozhodování i další nestátní aktéry? Jaké byly jeho představy k dané problematice a jaké činy?.....	55
3.2.2.1.3 Uspěl Evropský parlament jako hlavní představitel občanů EU a hlavní demokratický aktér? Snažil se prosadit mezi institucemi a prosadil svůj vliv dostatečně?.....	57
3.2.2.2 Snaha Komise zapojit veřejnost a nestátní aktéry do procesu.....	59
3.2.2.2.1 Snažila se Komise o zapojení širší veřejnosti?.....	60
3.2.2.2.2 Zapojila Komise do svého rozhodování i další nestátní aktéry?.....	60
3.3 Aplikování teorie demokratické legitimacy a závěry případové studie.....	62
4. NAVRHOVANÉ REFORMY A ZMĚNY, KTERÉ BY VEDLY KE ZMENŠENÍ DEMOKRATICKÉHO DEFICITU.....	65
4.1. Hlavní návrhy reforem k většímu zapojení veřejnosti.....	65
4.1.1 Politizace EU.....	65
4.1.2 Reforma voleb do Evropského parlamentu.....	67
4.1.3 Větší informovanost veřejnosti o dění v Evropském parlamentu.....	70
5. ZÁVĚR.....	71
SUMMARY.....	76
POUŽITÁ LITERATURA.....	77
SEZNAM PŘÍLOH.....	86

1. ÚVOD

1.1 Vymezení tématu, výzkumný cíl

Pojem demokratický deficit označuje nedostatečnou míru demokracie, a to nejen v nedemokratických režimech, ale i v mezinárodních organizacích, do kterých jsou zástupci jednotlivých členů pouze jmenováni vládou nebo parlamentem a ne přímo občany.¹ Často se právě spojuje s Evropskou Unií, která je v důsledku složitých metod rozhodování vzdálena běžnému občanovi a postrádá tak nutnou demokratičnost.² Demokratickým deficitem na úrovni EU se tedy označuje nedostatek demokratické legitimacy evropských institucí a jejich rozhodování.

Debata o demokratickém deficitu se rozvíjí zejména od druhé poloviny 80. let, kdy se integrace začala prohlubovat a kdy během několika let prošla zásadním kvalitativním posunem. Podstatné množství důležitých vládních funkcí bylo přeneseno z působnosti orgánů členských států na úroveň ES/EU a "Brusel" se stal instancí rozhodující o každodenních právech a povinnostech jednotlivců. Společenství od té doby začalo být v mnohém připodobňováno ke státu a začaly být kriticky zkoumány jeho procesy rozhodování.

V polovině 90. let Joseph Weiler a jeho kolegové předložili tzv. „standardní verzi“ demokratického deficitu, která je založena na široce užívaných argumentech učenců, praktiků, novinářů a obyčejnými občany. Z té také vychází i moje dvě hypotézy. První nahlíží na Evropskou unii jako na mezinárodní instituci, která se opírá o demokratickou legitimitu členských států. Druhá hypotéza Evropskou unii a její instituce kriticky srovnává se státem a tvrdí, že by mělo dojít k určitým změnám, aby se EU stala více demokratickou a přiblížila se tak vlastním občanům.

Cílem mojí práce je dle předložených hypotéz zjistit, co způsobuje demokratický deficit EU, zda se jedná o závažný problém, který by se měl řešit na evropské úrovni a pokud ano, jaké jsou možnosti jeho minimalizace či dalšího vývoje. Obě hypotézy tedy budu komparovat a analyzovat, představím k nim současný diskurz. Pokud je demokratický deficit problémem, tak jaké jsou hlavní položky kritiky? Lze mluvit o demokratické legitimitě Evropského parlamentu? Přispívá ke zmenšování demokratického deficitu? Jaké jsou navrhované reformy? Jaký by měly vliv na demokratický deficit? Může dojít vlivem těchto

---

¹ *A-Z Encyklopedie*. [11. 11. 2010] dostupná z: <<http://www.az-encyklopedie.info/d/301/>>

² Katalogové vyhledávání pojmů: demokratický deficit. *Webové stránky EU*. [11. 11. 2010] dostupné z: <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/information/glossary/term_18_cs.htm>

snah k zmenšení demokratického deficitu? Jaké jsou možnosti vývoje demokratického deficitu? To budou otázky mého výzkumu.

1.2 Struktura práce

Po úvodu své diplomové práce, ve kterém představím vymezení tématu a výzkumný cíl, strukturu práce, teoretické a metodologické ukotvení, současnou debatu k tématu v odborných periodikách a použitou literaturu bude následovat druhá část, ve které definuji základní pojmy, se kterými budu pracovat. Dále ve druhé části představím historii debaty k demokratickému deficitu a jeho standardní definici.

V souvislosti se stanoveným cílem jsem si určila dvě hypotézy, které budu analyzovat a ze kterých budu vycházet: *první hypotéza předpokládá, že demokratický deficit na evropské úrovni není problémem*. Představím tedy debatu, která se k ní vztahuje. Ta se opírá především o teorii liberálního mezivládního přístupu Andrewa Moravcsika a názory Giandomenica Majoneho. Andrew Moravcsik například předpokládá, že Evropská unie nemůže být viděna jako stát, ale spíše jako mezinárodní organizace, byť s některými federativními prvky. Nezasahuje do mnoha oblastí jako jsou daně, sociální zabezpečení, obrana, vzdělání a kultura. Evropská Unie je legitimní, protože zde existuje systém brzd a protivah, moc je rozdělena vertikálně (evropské instituce) i horizontálně (lokální, národní a nadnárodní úroveň). Členské státy jsou reprezentovány ministry v Radě EU a nejpodstatnější zdroj demokratické legitimacy EU lze spatřovat v demokratické odpovědnosti národních vlád. Voliči jsou také zastoupeni Evropským parlamentem (dále jen EP), který stále posiluje svou moc.³

Dle Andrewa Moravcsika je proces rozhodování transparentní, protože je rozdělen mezi několik institucí: Komisy, Radu, EP a Evropský soudní dvůr. Každá instituce je v něčem omezená a na závěr jsou rozhodnutí ještě kontrolována Evropským soudním dvorem i národními soudy. Giandomenico Mojane dále tvrdí, že integrační elita obětovala demokracii za hlubší integraci a vytvořila tak „Evropu bez Evropanů“. Depolitizace EU je cenou, kterou platíme za uchování národních suverenit.⁴

Druhá hypotéza předpokládá, že demokratický deficit je problémem EU. Debata, kterou dále představím vychází ze standardní verze demokratického deficitu a teorií Simona Hixe a Andrewa Follesdala, kteří EU srovnávají s demokratickými mechanismy státu. Podle

---

³ MORAVCSIK, A. In defense of the „democratic deficit“. Reassessing legitimacy of the EU. *JCMS*. 2002. Vol. 40, No. 4.

⁴ MAJONE, G. Europe's „Democratic deficit“ The Question of Standards, *European Law Journal*. Březen 1998. Vol. 4, No. 1. s. 4

tohoto přístupu by pak měly evropské instituce projít reformou, aby se staly více demokratické a aby byly blíže k občanům. Kritizováno je několik položek: institucionální struktura dominuje exekutiva, zatímco přímo volený Evropský parlament je příliš slabý a nemá postavení, jaké by mu příslušelo. Je argumentováno, že Rada a Komise jsou dva hlavní aktéři rozhodování EU, zatímco Evropský parlament je až druhý v řadě.

Demokratický deficit je někdy také spatřován v tom, že přes vzrůstající pravomoci Evropského Parlamentu nadále neexistují opravdové "evropské" volby. Volby do parlamentu dnes nejsou soutěží o obsah a směr politiky EU či o uchopení výkonné moci. Zůstávají nadále "národními" volbami, v kampaních se objevují záležitosti vnitropolitické. Dále lze vidět demokratický deficit v EU v neexistenci evropského děmu či politického národa. Mnoho autorů také poukazuje na technokracii. Podle kritiků je politický systém EU poznamenán nedostatkem otevřenosti a dominancí expertů, vzdáleností běžnému občanovi, odklonem EU od preferencí voličů.

Simon Hix navíc především poukazuje na nedostatek politického soutěžení v EU. Mělo by se soutěžit o hlavní politické posty v EU, ve volbách by se mělo mluvit o dalším politickém směřování Unie. Soutěžením se totiž střetávají různé názory a volič si tak může vytvořit vlastní pohled na danou problematiku. Vznikají vítězové a poražení, vytváří se nové nápady a otevřená debata o různých problémech.⁵ Na evropské úrovni také neexistují opravdové silné politické strany, které by mohly reprezentovat zájmy občanů na úrovni EU. V rámci obou hypotéz tedy provedu analýzu položek, které podléhají kritice a představím současnou debatu.

Ve třetí části diplomové práce budu dané hypotézy testovat na případové studii – Jednotné evropské nebe, které je v současnosti jedním z nejvýznamnějších projektů Evropské komise v oblasti letecké dopravy. Navzdory opatřením přijatým v březnu 2004, která měla reformovat řízení letového provozu a směřovat k vytvoření jednotného evropského nebe, zůstává vzdušný prostor EU rozdělen do 27 různých národních systémů. Tato nesourodost nutí letadla kličkovat mezi 27 různými vzdušnými prostory, přičemž každý je spravován jiným navigačním systémem s jinými pravidly a požadavky, a tím se zvyšují emise letadel a náklady operátorů. Díky malému pokroku v oblasti zavádění opatření u roku 2004 předložila Evropská komise v červnu 2008 druhý legislativní balíček, který si kladl za cíl překonat „mnohé překážky“ na cestě k vytvoření společného evropského vzdušného prostoru.

---

⁵ HIX, S. *What's wrong with the EU and how to fix it*. London. London school of economics and political science. 2008

Na této případové studii bych chtěla otestovat problematiku demokratického deficitu. Snažily se evropské instituce, především Evropský parlament o nastolení veřejné debaty k problematice a zapojení širší veřejnosti? Byla veřejnost dostatečně informována? Byli do rozhodování zapojeni i další nestátní aktéři? Jaké byli představy EP k dané problematice a jaké činy? Uspěl Evropský parlament jako hlavní představitel občanů EU a hlavní demokratický aktér? Snaží se Evropský parlament prosadit mezi institucemi a prosadit svůj vliv dostatečně? Toto budou otázky výzkumu. V případové studii bych tedy chtěla otestovat dané hypotézy analyzovat proměnné. Dále budu hypotézy komparovat, dojde k vyvrácení či potvrzení dané hypotézy a k analytickému zhodnocení.

Ve čtvrté části své diplomové práce bych se zaměřila na možné reformy a změny, které by mohly přispět k zmenšení demokratického deficitu a k většímu zapojení veřejnosti do procesů v EU. Předmětem mojí analýzy bude možná politizace EU, reforma voleb do Evropského parlamentu a možnosti větší informovanosti veřejnosti o dění v Evropském parlamentu. Mezi možnosti politizace patří menší proporcionální uspořádání v EP. Aktuální je také reforma voleb do Evropského parlamentu, kterou navrhl poslanec Andrew Duff. Pokusím se tedy o analýzu těchto změn a jejich kritické hodnocení.

V závěru shrnu výsledky své diplomové práce a zamyslím se na možnostmi dalšího vývoje demokratického deficitu. Toto téma jsem si vybrala, protože mně zajímá jak zvětšit demokratickou legitimitu Evropské unie a jak přiblížit běžného občana evropským institucím.

1.3 Teoretické ukotvení

Pro výklad evropského sjednávacího procesu máme k dispozici řadu teoretických přístupů, většina z nich je však založena na základě teorií mezinárodních vztahů a proto nejsou na Evropskou unii dobře aplikovatelné. K Evropské unii ve své práci přistupuji jako k politickému systému, integrační proces pak probíhá v jeho rámci. Politický systém EU nelze chápat jen jako soubor institucí na evropské politické úrovni, protože tato struktura by nemohla dobře naplňovat znaky politického systému. Uvažujeme-li tedy o EU jako o politickém systému, pak musíme mít na paměti, že je tento systém tvořen jak evropskou institucionální strukturou, vytvořenou „nad“ národními státy, tak politickými systémy všech členských států. K tomu dále musíme přidat soubor struktur a procesů realizovaných na evropské politické rovině. Teprve takto definovaný systém je realitou, kterou lze dobře zkoumat pomocí teorií a metod komparativní politologie.

1.3.1 Teorie demokratické legitimacy a demokracie

Moje práce dále vychází z teorie demokratické legitimacy. Tu budu především aplikovat na svou případovou studii. Nejdříve bych představila různé náhledy na demokratickou legitimitu. Weberův koncept legitimacy ji definuje jako subjektivní přesvědčení o platnosti politického uspořádání.⁶ Tím redukuje legitimitu na veřejnou podporu. Je to empirický sociální fakt a neměl by být spojován s normativní debatou o tom, co tvoří právoplatnou autoritu. Mnoho teoretiků však s tímto konceptem nesouhlasí. Zaměřit se na veřejné mínění na rozdíl od skutečného charakteru režimu je považováno za narušující základní význam legitimacy.⁷ Veřejnost může mít zkreslené a nesprávné informace o daném režimu a stejně tak nemusíme mít správné informace o normativním hledisku: svobody, demokracie, justice, ochrany lidských práv atd. I některé nedemokratické represivní režimy mohou mít vysokou podporu veřejnosti.

Jiný pohled na demokratickou legitimitu podávají ve své práci Lord a Magnette, ty ji rozlišují na nepřímou, parlamentní, technokratickou a procedurální.⁸ EU tak stojí na více principech legitimacy a oni si pak podávají otázku, jak se má EU vypořádat s rozpory mezi nimi? Unie má dle nich své mechanismy, jak předcházet konfliktům a minimalizovat napětí, ne vždy se jí to ale úplně povede.

Beach, Derek dále rozděluje legitimitu na tři typy. Prvním je legitimita participační, která předpokládá, že jsou všechny složky systému propojeny s voliči (volby). Druhým typem je legitimita výstupů, tedy stav, kdy systém produkuje výstupy, které zcela odpovídají požadavkům občanů. Dalším způsobem, jak zajistit systému demokratickou legitimitu je dle něj zajištění transparentních a právně zcela jasných procedur. V takém případě se jedná o legitimitu procedurální.⁹

Propracovaný koncept legitimacy dále představili učenci Beetham a Lord. Nahlízejí na ní jako na mnohorozměrný koncept, zahrnují kritéria legality, nomativní oprávněnosti a legitimace. Politická autorita je považována za legitimní, když je nabyta a vykonávána v souladu se zavedenými pravidly; pravidla jsou odůvodněná podle společensky uznávaných přesvědčení o právoplatných orgánech a řádného ukončení vlády; postavení autority je

---

⁶ WEBER, M. *Economy and Society: An outline of interpretative Sociology*. Berkeley. University of California press. 1978. s. 33

⁷ GRAFSTEIN, R. The Failure of the Weber's conception of legitimacy: its causes and implications. *Journal of politics*. 1981. Vol. 43, No 2. s. 456

⁸ LORD, Ch., MAGNETTE, P. E. Pluribus Unum? Creative disagreement about legitimacy in the EU. *JCMS*. 2004. VOL. 42, No. 1. s. 185- 187

⁹ BEACH, D. *The Dynamics of European integration- why and when EU institutions matter*. NY. Palgrave Macmillan. 2005. s. 259

potvrzeno souhlasem podřízených a jejich uznáním jinými legitimními autoritami.¹⁰ Dále k tomu dodávají, že tyto kritéria platí pro specifické společnosti a politické řády. Další diskuse o takto vyložené legitimitě dále vedly k jejich aplikovatelnosti na moderní demokracie. První kritéria legitimacy jsou demokratické procedury, veřejná kontrola, politická rovnost; druhé existence dému se společnou identitou; třetí výkon, chápán jako spokojenost s výsledky daných politik. První dvě kritéria se spíše vztahují k „input“ legitimitě a třetí k „output“ legitimitě, kterým se budu dále věnovat.¹¹ Podobně totiž nahlíží na legitimitu i Sharpf. Jeho rozdělení legitimacy pak budu aplikovat i na svou případovou studii.

Dle Sharpfa můžeme rozlišovat mezi „input“ orientovanou a „output“ orientovanou legitimitou.¹² „Input“ orientovaná legitimita se zaměřuje na „vládu lidu“. Politická rozhodnutí jsou legitimní, když reflektují přání občanů. To znamená, že jsou odvozeny z původních preferencí členů dané komunity. Na druhé straně se „output“ orientovaná legitimita zaměřuje na „vládu pro lidi“. Zde jsou politická rozhodnutí legitimní, když směřují ke společnému blahu celku. Obě dvě dimenze se vzájemně doplňují a zároveň se liší ve svých předpokladech.¹³

Nyní bych představila oba druhy demokratické legitimacy více podrobně. „Input“ orientovaná legitimita se většinou zakládá na argumentech důležitosti participace a konsenzu. To je důležité, když se jedná o lokální problémy, kdy jsou všichni obyvatelé postiženi daným rozhodnutím. V takto zkoumané demokratické legitimitě je pak viděno většinové rozhodování jako problém. „Vláda lidu“ musí brát v úvahu především jednotlivce spíše než kolektiv lidí. Poukazuje se na to, že většina nemusí rozhodnout správně, důležité je ochránit danou menšinu. Občané by měli být především schopni formulovat a prosazovat svou vůli při rozhodování v politickém procesu. Mohou tak učinit v národních parlamentních volbách, ve volbách do Evropského parlamentu (EP) nebo v průběhu konzultací s různými institucemi, která využívají i názory nestátních aktérů.

„Input“ legitimita také poukazuje na důležitost společné identity. Jen pokud má společenství stejné hodnoty, historii, jazyk, kulturu a dané společná identita je silná, může hrozba většinového rozhodnutí pominout nebo se zmenšit. Silnou společnou identitu můžeme předpokládat v národních státech, méně už v Evropské unii. Reforma evropských institucí pak sama o sobě nepomůže překonat demokratický deficit, do té doby, než bude vytvořena silnější

---

¹⁰ BEETHAM, D., LORD, C. *Political legitimation and the EU*. London. Longman. 1998. s. 3

¹¹ EHIN, P. Competing model of EU Legitimacy: The test of popular expectations. *JCMS*. 2008. Vol. 46, No. 3, s. 623

¹² SCHARPF, F. *Governing in Europe: Effective and democratic?* Oxford. Oxford university press. 1999

¹³ Tamtéž, s. 6

společná identita. V rámci tohoto druhu legitimacy se tedy poukazuje na to, že by měla vzniknout evropská debata, které by mohly být nápomocny evropské strany, asociace a evropská media.¹⁴

„Output“ orientovaná legitimita se zaměřuje na „vládu pro lidi“. Ta musí řešit různé problémy, které potřebují kolektivní řešení a jsou dlouhodobého charakteru. „Output“ orientovaná legitimita tedy předpokládá existenci identifikovatelného volebního obvodu. Nemusí zde existovat silná společná identita, ale měla by být zajištěna loajalita členů. Z toho tedy vyplývá, že nejsou žádné koncepční potíže při definování EU jako vhodného volebního obvodu pro kolektivní řešení některých tříd společných problémů. „Vláda pro lidi“ také znamená, aby politiky vyhovovali zájmům zainteresovaných stran. Tento druh legitimacy nezávisí tolik na procesu rozhodování, ale na kvalitě jeho konečného výsledku.

V demokratických národních státech pak „input a output“ orientované legitimacy existují vedle sebe a zároveň se doplňují. V Evropské unii se tak zatím neděje. Můžeme pak mluvit o demokratickém deficitu a zároveň se snažit o posílení koexistence těchto dvou legitimit.

Mnoho teoretiků tvrdí, že se EU zatím musí smířit s „output“ legitimitou, „input“ legitimita se možná vytvoří, ale až časem. K tomu by bylo třeba, aby vznikla silná kolektivní identita, ta je však většinou založena na preexistenci společného jazyku, historie, kultury a etnicity. V EU jsou však historické, jazykové a kulturní rozdíly, proto mnoho teoretiků váhá, zda k jejímu vytvoření kdy dojde. Této problematice se více věnuji ve své kapitole o vytvoření evropské identity v rámci druhé hypotézy. Institucionální reforma EU dle Scharpfa „input“ orientovanou legitimitu nezvýší, volá tedy především po prohloubení „output“ legitimacy.¹⁵ „Output“ orientované legitimita je pak založena spíše na společném zájmu než na základě identity, do této kategorie by potom spadala i EU.

Nicméně jak již bylo řečeno, nejlépe by bylo, kdyby byly vytvořeny oba druhy legitimacy. Je tedy vůbec možné utvoření „input“ legitimacy? Mnoho teoretiků, jako i Schmitt a Thomassen vidí tvrzení, že démos a občanství mají původ v komunitě s kolektivní nebo národní identitou jako velmi diskutabilní.¹⁶ Tento argument například dle Brubakera předpokládá koncepci občanství v duchu *ius sanguinis*, práva příbuznosti. V historii však vznikl konkurenční pojem občanství, který je definován v souladu s *ius solis* -státní občanství

---

¹⁴ SCHARPF, F. *Governing in Europe: Effective and democratic?* Oxford. Oxford university press. 1999. s. 7-10

¹⁵ Tamtéž, s. 9

¹⁶ SCHMITT, H., THOMASSEN, J. Democracy and legitimacy in the EU. *Tidsskrift for Samfunnsforskning*. 2004. Vol 45, No 1. s. 10

získané prostřednictvím trvalého pobytu (za určitých podmínek) v rámci určitého území.¹⁷ Druhý z obou pohledů připouští možnost, že evropské občanství lze v zásadě považovat za právní pojem: občanství by mělo být konečným základem legitimace pro budování institucí, ne dvojnásobné kulturní identity. To se zdá být v souladu s historií mnoha národních států. Dle Fuchse má argument, že sdílená společná identita, by měla předcházet ustanovení demu, které je společenství občanů sdílejících práva a povinnosti občanství, jen malou oporu v historii. V mnoha evropských zemích vytvoření státu předcházelo vytvoření národa.¹⁸

Schmitt a Thomassen tedy ve svém článku argumentují, že ústava Evropského demokratického zřízení a zavedení evropského občanství na základě Maastrichtské smlouvy ('Každá osoba, která má státní příslušnost členského státu, je občanem Unie' (čl. 08:01)) je nezbytným předpokladem pro rozvoj evropské identity. Vypůjčují si pak i termín o teoretika O'Learyho, který tvrdí, že evropské občanství by mohlo být považováno za 'vyvíjející se koncept': od volného pohybu osob až k vytvoření evropské identity.¹⁹

Dle některých teoretiků je tedy vytvoření „input“ legitimacy v EU možné, přičemž samotná „output“ legitimita nestačí. Výstupní legitimita efektivně pečuje o potřeby a zájmy lidí, demokracie se však nedá definovat jen jako splnění idejí společného dobra a přání lidí, to by mohla splnit i nedemokratická vláda. Schumpeter demokracii definuje jako: „Institucionální uspořádání pro dosažení politických rozhodnutí, v němž jednotlivci získávají moc rozhodovat prostřednictvím konkurenčního boje o volební hlasy občanů.“²⁰

Dalším konceptem demokracie může být liberální či madisonský. Ten se zaměřuje na prevenci zneužití moci systému brzd a protivah, spíše než názorem lidí. Dahl však tento koncept označil po důkladné analýze jako nedemokratický. Důležitá je dle něj suverenita lidu, protože moderní demokracie je téměř totožná se zastupitelskou.²¹ Beetham a Lord vidí jako důležitou autorizaci zvolených reprezentantů a požadavek jejich odpovědnosti. Demokracie by tak měla být dle mnoha teoretiků, spojena s politickým soutěžením.

Ve své diplomové práci tedy předpokládám, že je pro EU potřebná jak „output“ tak „input“ legitimita. Někteří autoři předpokládají, že si EU může vystačit s „output“, obě jsou však důležité. EU by se pak měla dlouhodobě snažit jak o splnění legitimacy vstupů- získání

---

¹⁷ BRUBAKER, W. R. *Citizenship and nationalhood in France and Germany*. Cambridge. Harvard university press. 1992.

¹⁸ FUCHS, D. Demos und Nation in de Europaeischen Union. In: HANS. D. K., Friedhelm N. *Zur Zukunft der Demokratie – Herausforderungen im Zeitalter der Globalisierung*. Berlin. Sigma. 2000. s 230

¹⁹ O'LEARY, S. *The Evolving Concept of Community Citizenship*. The Hague, London, Boston. Kluwer Law International. 1996.

²⁰ SCHUMPETER, J. *Capitalism, Socialism and Democracy*. 5th ed. London. George Allen and Unwin. 1976. s. 269

²¹ DAHL, R. A. *A Preface to Democratic Theory*. Chicago. The University of Chicago Press. 1956

veřejné podpory, zapojování veřejnosti do procesu rozhodování a snažit se o vytvoření evropské identity tak legitimacy výstupů- směřující ke společnému blahu celku. Podle tohoto přístupu pak budu analyzovat i vytčené hypotézy v případové studii. Pokud se tomu tak neděje, lze hovořit o tom, že demokratický deficit je problémem EU, který by se měl řešit.

1.4 Metodologické ukotvení

Ve své práci používám teoreticko-metodologických postupů empiricko-analytické politologie. Ve druhé části diplomové práce představuji své hypotézy a užívám především metodu analýzy názorů daných autorů k jednotlivým hypotézám. Dále používám analýz evropské integrace dotýkající se demokracie, legitimacy a hodnotového řádu, musím tedy zohledňovat jak empirickou deskripci reality, tak normativní stanoviska aktérů. Vycházím z konfrontace normativních představ s empiricky získanými poznatky o fungování politických struktur a procesů.

Ve třetí kapitole mé práce, případové studii dochází také k užití normativního hlediska- u problematiky demokratického deficitu se vytyčí ideálně- typická představa, jak by demokracie měla vypadat, kdo by měl o čem rozhodovat, jak by mělo být dosahováno politického výsledku, abychom o něm mohli prohlásit, že je demokratický. V další části pak svůj názor o demokratickém deficitu zakládám na funkčnosti evropských struktur např. zprostředkování zájmů, participace s empiricky zjištěnými skutečnostmi o fungování reálných (byť nedokonalých) demokracií, které známe.

K psaní své práce jsem si zvolila kvalitativní výzkum před kvantitativním. Ten zkoumá větší množství informací a je zaměřen na ověřování platnosti teorií, které jsou měřené čísly. Pro moji diplomovou práci by nebyl vhodný vzhledem k tomu, že se zaměřuji především na své hypotézy, analyzuji debatu s nimi spojenou a testuji je na případové studii, která spíše vyžaduje kvalitativní výzkum. Zkoumanou realitu je také u kvantitativního výzkumu nutné redukovat na krátké časové období, já se ve své případové studii věnuji Jednotnému nebi, jedná se tedy o delší časový úsek. Kvalitativní výzkum je naopak charakterizovaný svou otevřeností vůči zkoumaným objektům a jejich zvláštnostem, zaměřeností na jednotlivý případ- podrobně ho popisuje a výzkumný akt je procesem, v jeho průběhu se mění jednotlivé prvky. Zároveň je třeba si zkoumaný jev situovat do širšího historického kontextu. Takto budu postupovat i ve své práci.

Třetí část mé práce představuje případová studie. Jedná se o detailní analýzu jednoho případu- Jednotné evropské nebe. Této metodě jsem dala přednost před historickou deskripcí a statickou analýzou. Na rozdíl od metody historické deskripce není případová studie pouze popisem určitého děje, vyňatého z historie bez jednoznačného důvodu.²² Pokud ji dále srovnám se statickou analýzou, tak patří mezi její hlavní kvality konstrukční platnost. Případová studie také vyniká teoretickou vytižeností a dává nám možnost zkoumat jevy, které se dějí málo (revoluce, modernizace). Ve srovnání s hlavními kvalitativními metodologiemi patří k jejím silným stránkám i její vnitřní platnost, tedy schopnost prokázat kauzální vztah mezi závislou a nezávislou proměnnou. Stejně tak je to i s vnější platností, tedy možnost zobecnit závěry plynoucí z jednoho případu na další případy. Většina kvalitativních metodologií jako etnografie, biografie a diskursivní analýza se totiž primárně soustředí na analýzu zkoumaných jevů a jejich jedinečnosti, a nikoliv na zobecňování získaných poznatků.

Případovou studii tedy můžeme definovat jako dostatečně ohraničený aspekt historické epizody či dostatečně ohraničená epizoda sama o sobě.²³ Měla by mít časové a tematické ohraničení. Cílem mé případové studie je poskytnout porozumění a vysvětlení vybraného případu, zohlednit celkový kontext události (sociální, politický, historický) a poskytnout komplexní obrázek. Ověřuji na ní své dvě hypotézy, které se týkají demokratického deficitu.

Ke svému výzkumu využívám instrumentální případovou studii, ne jedinečnou/ vnitřní studii. V případě jsou totiž definované různé příčinné mechanismy a příčiny, které působí nadčasově. Nejde tedy jen o hluboké porozumění jednoho případu, bez ambice říct cokoli teoreticky relevantního a zobecňujícího. Ve své studii si vytyčím proměnné, které povedou k lepšímu vysvětlení daného případu. Usiluji o obecnější, teoretické poznání. Podstata instrumentálních studií ve srovnání s kvantitativními přístupy spočívá v kompromisu mezi teoretickou úsporností na jedné straně a teoretickou bohatostí. Úsporné teorie, které pracují s menším množstvím proměnných, zřídka nabízejí hluboké vysvětlení konkrétních případů.

Přednost jsem dále dala jednopřípadové studii, před komparativní případovou studií. Shoduji se s názorem zastánců jednopřípadových studií, kteří odmítají tvrzení, že porovnáním více případů a detekcí vzájemných podobností či rozdílů jsme schopni dobrat se smysluplnějšího poznání než detailní analýzou jednoho případu. Naopak, jedno jediné důsledné zkoumání, které odhalí množství působících proměnných a propojených příčinných

---

²² DRULÁK, P. *Jak zkoumat politiku*. Praha. Portál. 2008. s. 13

²³ Tamtéž, s. 32

mechanismů, přiblíží výzkumníka blíže k realitě sociálního světa. Jinými slovy, pouhá zjištění založená na empirickém pozorování pravidelností nemohou poskytnout plnohodnotné a adekvátní vysvětlení či teorii. Dále se také domnívám, že v mé práci by nebylo vhodné užití komparativní analýzy, jelikož se snažím ověřit své dvě hypotézy.

Cílem mojí případové studie je tedy co nejvěrněji zachytit mnohotvárnost daného případu, prostřednictvím detailní analýzy jasně ohraničené situace. Jednopřípadové studie však nemají k dispozici srovnání jako náhradu experimentu, proto nemohou kontrolovat hodnotu žádné z proměnných. Pouze za podmínek, kdy je hodnota jedné z proměnných kontrolována, jsme schopni poměřovat míru toho, jak změny hodnot v dané proměnné ovlivňují výsledek ve sledovaném případě.²⁴ Od jednopřípadových studií proto nelze očekávat víc než spíše nezávazné závěry o tom, jak dalece daná proměnná ovlivňuje konečný výsledek. Jsou však schopny odhalit jasné meze pro zobecňování o příčinném vztahu mezi závislou a nezávislou proměnnou.

Případová studie má však i své nevýhody, jichž jsem si vědoma. Jde především o omezenou vnitřní platnost, kterou můžeme například řešit navýšením počtu pozorování či rozbořením procesu. Jsem si tedy vědoma výhod i nevýhod jednopřípadové studie.

1.5 Analýza současné debaty

V této části se zaměřím na aktuální debatu a odborné články k tématu demokratického deficitu. Ke své analýze jsem si vybrala odborná periodika, která se zabývají Evropskou integrací nebo institucionálními změnami: *Journal of Common Market Studies*, *Journal of European Public Policy* a *West European Journal*. Tyto periodika patří mezi nejčtenější a nejuznávanější ve svém oboru. Dále se podívám na mapování problematiky demokratického deficitu ve think tancích a internetových zdrojů.

V každém analyzovaném mediu jsem se zaměřila na hledání článků, které osahovaly tyto tématicky: demokratický deficit, demokratizace EU, legitimita EU nebo její politizace. Analyzovanou dobou je období posledních 5 let.

---

²⁴ DRULÁK, P. *Jak zkoumat politiku*. Praha. Portál. 2008. s. 36

1.5.1. Odborná periodika

Z celkového počtu článků 76 za rok 2010 byl relevantní v *Journal of Common Market Studies* pro mé téma 1 článek, za celých 5 let s celkovým počtem 377 článků jich bylo k dané problematice 12. Autoři nahlíželi na demokratický deficit z různých pohledů- dle společné identity- Vivien A. Schmidt (2009), Amital Etzioni (2007), spravedlnosti- Jurgen Neyer (2010), lingvistiky (neexistence společného jazyku) Erka Jan (2007) a legitimacy institucí- Piret Ehin (2008), Cindy Skach (2005).

V *Journal of European Public Policy* bylo během posledního roku napsáno 72 článků, z toho 5 ke zkoumané problematice. Během 5 let potom 409 článků, z nichž jsem ke své problematice analyzovala 12. Mezi články, které odráží debatu o demokratickém deficitu, bych označila: článek od Petera Maiera a Jacquese Thomassena (2010), kteří se věnují problematice vlády stran na evropské úrovni a nedostatku politického soutěžení v EU; podobný pohled představuje i Myrto Tsakatika (2007), která také obhajuje větší politizaci EU. Beate Kohler-Koch (2010) naopak poukazuje na důležitost zapojení občanské společnosti v EU; stejně tak Giandomenica Majone (2010), který původ deficitu vidí v neschopnosti přivést většinu voličů k politické integraci, demokracie v EU byla dle něj obětována ekonomickým zájmům. Ke zmenšení demokratického deficitu dle Scotta Wrighta (2006) by dále mohla přispět i veřejná fóra občanské společnosti. Roli občanské společnosti se věnuje i Christine Thomas, Simon Hug a Tobias Schulz (2005), kteří zkoumají pohled občanů na politickou odpovědnost EU. Další pohled pak představuje Chrise Hilson (2007), který tvrdí, že evropskou identitu tvoří EU práva a ty jsou také viděna jako hlavní možné řešení demokratického deficitu.

Ve *West European Politics* bylo během posledního roku napsáno 80 článků, z toho 4 ke zkoumané problematice. Během 5 let potom 361 článků, z nichž jsem ke své problematice analyzovala 10. Články se snaží řešit problematiku z různých pohledů: článek od Annis Papadopoulou a Paula Magnetta (2010) rozebírá rizika politizace EU; Beate Kohler-Koch (2010) se věnuje roli občanské společnosti a politické odpovědnosti v EU, podobně i Hanspetera Kriesi (2008) rozebírá možnosti větší participace v EU. Legitimitu mezinárodních institucí a EU zkoumá ve svém článku Anand Menon a Stephan Weatherilla (2008), zatímco Christine Kraft-Kasack (2008) analyzuje, zda mají nadnárodní parlamenty pravomoci a legitimitu rozhodovat. Daniela Caramani (2006) ve svém článku naopak odhaluje, zda je EU stranický systém reflexí národních voličů nebo vzdálená oblast.

V *Journal of Common Market* mně zaujali především tyto články: zajímavý pohled představuje především článek z roku 2007 *The Community Deficit* od Amital Etzioni. Zde autorka tvrdí, že EU netrpí pouze demokratickým deficitem ale komunitním deficitem, na který by měla být upřena daleko větší pozornost. Ten spočívá v nedostatku společných hodnot a pout. Článek pak vysvětluje, proč komunita, především normativně- efektivní je potřebná a jak jí může být v EU dosaženo. Dle autorky bude důležité především najít společné hodnoty. V EU by tak by mohlo dojít k podobnému vývoji jako v USA. K tomu však bude důležitý morální dialog. Ten spočívá v diskusi o hodnotách mezi občany EU. Celá populace by se měla účastnit morální diskuse, která by mohla vyústit v nové, sdílené hodnoty. V historii došlo po mnoha debatách k výrazným změnám- třeba ohledně práv žen nebo v ohledu na životní prostředí. V EU zatím k takovému dialogu nedošlo. V rámci EU se často vede jen v rámci státu ohledně toho, co je důležité pro daný stát, nevede se nadnárodní dialog a co je dobré pro EU. Hlavní myšlenka článku je taková, že by lidé měli přestat prvotně myslet na to, co je dobré jen pro jejich státy, ale myslet na to, co je dobré pro EU jako komunitu. K tomu, aby došlo ke zmenšení demokratického deficitu, bude nejdříve potřeba v EU vytvořit komunitu, která bude sdílet společné hodnoty.

Dále mně zaujal článek z roku 2005 *Claims to Legitimacy: The European Commission between Continuity and Change* od Myrty Tsakatiky, kde se autorka věnuje legitimitě EU. V části svého článku tedy autorka zkoumá legitimitu EU, evropského vedení a evropských institucí. Především se pak věnuje legitimitě Evropské komise. Ta je dle autorky uvězněna mezi dvěma tvrzení o legitimitě: první přichází z Monnetovi myšlenkové tradice, který zdůrazňuje jednotnost, efektivnost, odpovědnost a druhý, který přichází z post- Maastrichtské kritiky Unie, která zdůrazňuje různorodost, jasnost a demokracii. Komise se tak snaží přicházet s novými návrhy, které by vyřešily další výzvy, které stojí před EU. Především by mělo v budoucnu dojít k její větší politizaci.

Třetím článkem, který se snaží řešit problematiku demokratického deficitu z roku 2010 je *Justice, Not Democracy: Legitimacy in the European Union* od Jurgena Neyera. Autor se v článku věnuje problematice demokracie v EU. Ta není schopná spadat do standardní verze demokracie. EU trpí legitimizační krizí, pokud se z ní chce dostat, bude potřeba nová atraktivní agenda. Autor dodává nový náhled na demokratický deficit, nechce ho hodnotit z pohledu problematiky parlamentu a jeho kompetencí, ale hlavní důraz dává na spravedlnost. Chce EU hodnotit dle spravedlnosti.

V *Journal of European Public Policy* mně zaujal především článek od Giandomenica Majoneho, kterému se dále věnuji v daných hypotézách. *Transaction-cost efficiency and the*

democratic deficit z roku 2010 představuje další pohled na demokratický deficit. Nejdříve Majone kritizuje vzrůstající literaturu k demokratickému deficitu, která má dle něj vážná omezení. Snaží se o jeho zmenšení poukazováním na to, že EU instituce nejsou jako státní, místo toho, aby zkoumala jeho zdroj z integrace jako takové. Stále dochází k zvětšování moci parlamentu, ale nedochází ke vzrůstu legitimacy. Původ deficitu pak vidí v neschopnosti přivést většinu voličů k politické integraci. Integrační elita obětovala demokracii za hlubší integraci a vytvořila tak „Evropu bez Evropanů“. Svoje tvrzení dále zakončuje s tím, že jedinou možnou cestou k zmenšení demokratického deficitu je zmenšit nesoulad mezi rozsáhlými závazky EU a jeho omezenými normativními a institucionálními zdroji.

Naproti tomu stojí článek *Political representation and government in the European Union* od Petera Maira a Jacquese Thomassena. Článek se zabývá konkrétními aspekty demokratického deficitu v EU, především absencí systému vlády stran na evropské úrovni. Dochází pak k tomu, že strany v Parlamentu postrádají kapacitu efektivně kontrolovat vládnoucí orgány EU a nereprezentují vůli občanů EU. Autoři především kritizují, že mezi politickými stranami není politická soutěž ohledně evropských záležitostí.

Z roku 2005 je dále článek *How to federalize the European Union... and why bother* od Alexandra Trechsela. Článek se zabývá EU, která podle autora prochází vlastní federalizací. Autor dále dle analýzy amerického a švýcarského politického systému navrhuje tři možnosti, jak EU může překonat „federalistický deficit“. Ten dle něj tvoří především jednomyslné hlasování v EU. Federace v USA a Švýcarsku pak dle něj vznikla, protože států hrozily vnější a vnitřní hrozby. Takové nyní hrozí i EU.

Ve *West European Politics* byl inspirativní pro mou práci především článek *On the politization of the European Union: Lessons from the Consociational National politik* od Yannis Papadopoulos a Paula Magnetta z roku 2010, který vychází z článku od Hixe a Bartolliniho o politizaci EU a poukazuje na jejich nesprávné úvahy dle rozboru belgického a švýcarského systému. Politizace dokonce může dle nich vést k integraci euskoskeptických sekcí veřejných názorů. Autoři tedy navrhnou střední cestu politizace, která by byla založená na lekcích z konsociačních modelů a konsenzuální demokracie s prvky přímé demokracie.

Dalším článkem ke zkoumané problematice z roku 2008 je *Transnational Legitimacy in a Globalising World: How the European Union Rescues its States* od Ananda Menona a Stephana Weatherilla. Článek analyzuje tvrzení ohledně omezené legitimacy mezinárodních institucí a argumentuje, že dvě nadnárodní instituce EU hrají důležitou, ale podceňovanou roli. A to nejen v poskytování legitimacy samotné EU, ale i členským státům.

Supranacionalismus dle autora zvyšuje národní legitimitu a dochází k názoru, že jsou legitimity EU a členských států vzájemně provázané a vzájemně se posilují.

Transnational Parliamentary Assemblies: A Remedy for the Democratic Deficit of International Governance? Od Christine Kraft-Kasack je dalším článkem, věnující se demokratickému deficitu. Zatímco mezinárodní správa může zvýšit legitimitu své politiky tím, že produkuje lepší výsledky, snižuje však na druhé straně svou legitimitu, protože se rozhodnutí přijímají daleko od občanů. Článek tedy analyzuje nadnárodní parlamenty a hodnotí, zda mají legitimitu rozhodovat. Věnuje se především Evropskému parlamentu, Severské radě a Parlamentní konferenci Baltského moře. Ty reprezentují tři typy parlamentních shromáždění: parlament, shromáždění a konferenci. V závěru článek dochází k tomu, že parlament podporuje demokratickou legitimitu v nadnárodním kontextu a shromáždění v mezinárodní spolupráci, kdežto konference nespĺňují kritéria demokratické legitimity.

Pokud tedy tyto odborná periodika srovnám, tak nejvíce článků za posledních pět let publikovalo periodikum *Journal of European Public Policy*, ke zkoumané problematice jsou pak na tom rovnocenně *Journal of Common Market Studies* a *Journal of European Public Policy* s 12 články, které jsem analyzovala. Z mého pohledu byla nejlépe problematika demokratického deficitu zpracována v *Journal of European Public Policy*, toto periodikum mělo i nejširší záběr v tom, jak demokratický deficit zkoumalo.

1.5.2 Evropské think tanky a další zdroje

Pro svou analýzu evropských think tanků, které se věnují výzkumu či analýze politiky, využívám internetových stránek *Think Tank Directory* (adresář think tanků) které se jimi přímo zabývají a poskytují jejich úplný seznam.²⁵ Think tanky působí jako flexibilní, síťové struktury na pomezí oblastí výzkumu a vzdělání, politiky, podnikání a nevládního sektoru, jsou finančně i institucionálně nezávislé na státu či vyhraněných zájmových skupinách. Působí také jako mosty překlenující akademickou oblast a politiku, slouží jako zdroj informací, koncepcí, nápadů v oblasti veřejné správy a přispívají ke kultivaci debaty o veřejném sektoru a artikulaci veřejného zájmu.

Ve své analýze daných think tanků a jejich zájmu o demokratický deficit, jsem narazila na pár z nich, kteří se dané problematice věnují. Například *Centre for European*

---

²⁵ Webové stránky *Think tank directory Europe* (adresář think tanků). [10. 11. 2010] dostupné z: <<http://www.eu.thinktankdirectory.org/>>

reform, které vydalo publikaci *Beyond the European Parliament: Rethinking the EU's democratic legitimacy* od Ananda Menonana a Johna Peeta. Věnuje se legitimitě Evropského parlamentu, která je dle autorů malá. Zkoumají proto důvody, proč parlament selhal v reprezentaci svých voličů, a navrhnou jisté změny, které by měly přispět k zlepšení demokratického rozhodování v EU.

Dále organizace *Policy network*, která vydala svazek *Rescuing the European project: EU legitimacy, governance and security* který se zaměřuje na možnosti reformy EU, která se potřebuje přizpůsobit různým výzvám, kterým čelí. Kniha není výtvorem jen jednoho autora, ale řady expertů (Stefana Bartoliniho, Kevina Featherstona atd.), kteří se vyjadřují k tomu, jak by EU měla v budoucnu vypadat a jakým reformám by měla podstoupit, aby se stala více legitimní.

Po své analýze jsem však došla k závěru, že ve většině případů think tanky (*Friends of Europe, BRUEGEL, Carnegie Europe, Centre for European Policy Studies, Chatham House, European Institute of Public Administration, The Stiftung Wissenschaft und Politik*) nevěnují pozornost problematice demokratického deficitu.

Ve své analýze jsem dále zjišťovala, zda se oficiální stránky EU zabývají touto problematikou. Demokratický deficit je vysvětlen v oddělení pojmů, je zde uvedeno, že se ho EU snaží řešit především revizí základních smluv.²⁶

1.6 Rozbor použité literatury

Ve své diplomové práci se věnuji především dvěma hypotézám o demokratickém deficitu. Mezi základní literaturu, kterou používám k analýze mé první hypotézy, patří články od Andrewa Moravcsika (2008, 2002), kde autor poukazuje na to, že je EU legitimní a předkládá argumenty, proč tomu tak je. Jeho spisy jsou velmi čtivé a zajímavě napsané. Jeho argumenty mi nabídly jiný pohled na problematiku demokratického deficitu. Dalším zásadním autorem je pak Giamonico Majone (2005, 1998), který rozpracovává problematiku legitimacy EU a tvrdí, že by se měla EU stát konfederací namísto federací. Kniha *Dilemmas of European Integration* nabízí zajímavou analýzu vývoje Evropské integrace, Majone se zde snaží čtenáře přesvědčit o tom, že Spojené státy evropské jsou spíše jen snem. K tomu však musíme kriticky podotknout, že ve své knize neuvádí, že se ani Američané na počátku necítili

---

²⁶ Katalogové vyhledávání pojmů: demokratický deficit. *Webové stránky EU*. [11. 11. 2010] dostupné z: <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/information/glossary/term_18_cs.htm >

americkými občany, ale hlavně občany svých států. Neexistoval zde tedy žádný démos, ten se utvořil až časem. Sama podpora pro vznik federace také nebyla nijak vysoká, v USA dokonce muselo dojít k občanské válce. V tomto ohledu můžeme tedy říci, že je možné, že v budoucnu k utvoření evropského dému a větší podpoře federalizace může dojít. Tomu však autor nevěnuje velkou pozornost.

K analýze své druhé hypotézy vycházím především z článku od J. H. H. Weilera (2005), kde představuje „standardní verzi“ demokratického deficitu a dále především z knihy a článků Simona Hixe (2008, 2006), který především obhájí více politického soutěžení v Evropské unii. Jeho kniha *Whats wrong with the EU and how to fix it* se věnuje problémům, kterým právě EU čelí. Pro mou diplomovou práci se stala velkou inspirací nejen kvůli její analýze demokratického deficitu, ale i návrhům různých reforem, které by EU mohly pomoci zvýšit její legitimitu. Autor především poukazuje na potřebu politického soutěžení v EU, nevěnuje se však již různým úskalím, která by mohla přinést. Dalším autorem, který se věnuje dané problematice politizace a zmenšení demokratického deficitu EU je S. Bartolini (2006). Čerpala jsem především z jeho zajímavého článku.

Problematika legitimacy a demokracie EU je dobře zpracována v knihách a článcích od D. Beache (2005), Ch. Lorda, P. Magnetta (2004), D. Beethama a C. Lorda (1998), H. Schmitta a J. Thomassena (2004) a F. Scharpfa (1999). Článek *Pluribus Unum? Creative disagreement about legitimacy in the EU* Ch. Lorda a P. Magnetta přináší pohled na různé legitimacy EU, které se navzájem vylučují. Z článku lze tedy poznat, že ne vždy panuje shoda ohledně legitimit. Kniha, která mi nastínila rozdíly mezi „input“ a „output“ legitimitou je *Governing in Europe: Effective and democratic?* Od F. Scharpfa. Myslím, že tato kniha je jednou z nejdůležitějších, když je zkoumána legitimita EU. Scharpf však ve své knize předpokládá, že by se EU měla zaměřit především na posilování „output“ legitimacy, čímž je s některými autory v rozporu. Velmi zajímavý pro moji práci byl dále článek od H. Schmitta a J. Thomassena *Democracy and legitimacy in the EU*, který navazuje na Scharpfa a dále analyzuje jeho myšlenky pomocí různých výzkumů.

Dále se věnuji problematice evropské identity a vztahu občana k EU. Tato problematika je zajímavě zpracována od Jolly Mette (2007). Ta rozebírá problematiku demokratického deficitu, který bývá často spojený s evropskými institucemi a věří se, že jejich reforma přispěje k jeho odstranění. Autorka však poukazuje na neexistenci evropského dému, v čemž spatřuje největší problém. Van Ham (2000) či Simon Hix (2010) dále přinášejí opačný názor z kterého čerpám. Předpokládají, že se evropská identita může vytvořit později a poukazují na různé argumenty, kterých využívám i ve své práci.

K Evropskému parlamentu a národním parlamentům jsem čerpala z knih od Rogera Scullyho (2005), Richarda Corbetta (2001), Simona Hixe (2007), Bertholda Rittbergera (2005), Bernarda Steunenbergera (2002) a Jeana Blondela (1998). Scully se ve své knize zaměřuje na to, zda je EP více pro evropský než jiné instituce, upozorňuje na to, že není, a že i jeho poslanci stále prosazují národní zájmy místo evropských. Spis od Richarda Corbetta naopak představuje parlament jako takový, jeho roli v evropské integraci ve změně základních smluv a jeho vliv na členské státy. Simon Hix nahlíží na Evropský parlament z jiného úhlu, představuje především myšlenku politického soutěžení, kdy evropské strany volí soudržně a vytváří se tak mezi nimi pravo- levá dimenze. Bernard Steunenberg se věnuje rozvoji parlamentní demokracie na evropské úrovni. Hlavním aktérem je pro něj Evropský parlament. Ve své knize analyzuje napětí mezi stranickou orientací a národní loajalitou, dále mezi národními stranami a evropskými stranami a mezi reprezentanty na národní a regionální úrovni. Jean Blondel a jeho kolektiv se ve svojí publikaci, ze které čerpám, zaměřili mimo EP i na koncepty participace, demokracie, legitimacy a jejich aplikovatelnosti na evropské úrovni.

Pro analýzu své případové studie jsem využila především dokumentů z internetových stránek Komise. Dále jsem analyzovala stránky Evropského parlamentu a dalších evropských institucí. Využila jsem také různá internetová tištěná media jako Euractiv, čerpala jsem pak z různých článků a analýz, která media na svých stránkách mají.

Všeobecně k Evropské unii jsem využila knihy od Petra Fialy a Lenky Pitrové (2009). Dále od Petra Fialy (2007) další knihu, kde se věnuje různým zajímavým aktuálním otázkám evropské integrace jako je ohrožení evropské demokracie, rostoucí význam národních států, zda potřebuje EU ústavní smlouvu a o čem rozhodují voliči v evropských volbách. Ke svému metodologickému ukotvení jsem čerpala z knihy od Petra Druláka (2008).

2. DEMOKRATICKÝ DEFICIT

2.1 Historie debaty k demokratickému deficitu a jeho standardní definice

Evropská integrace existuje již více než padesát let. Postupně se přešla z ekonomické oblasti i do politické a nyní se nachází ve stadiu, kdy mnoho teoretiků tvrdí, že by měl být posílen její demokratický charakter. Vyvinula se v jedinečný systém (*sui generis*), není to mezinárodní organizace, i když stojí na nadnárodních institucích jako Evropský parlament, Evropská Komise, Evropský soudní dvůr, různých agenturách a právnímu systému. Stejně tak nemůže být EU definována jako stát, protože jí chybí důležité pravomoci a instituce jako společná armáda, daňová nebo sociální politika. Proto je těžké přesně určit, podle čeho by se měla odvíjet legitimita EU.

Potřebuje se Evropská unie stát více demokratickou? Toto je debata, která se točí kolem demokratického deficitu EU. Pojem demokracie je sám o sobě mnohoznačným termínem, zpravidla se jím však označuje politický princip založený na účasti lidu na řízení společnosti, podřízení se menšiny většině a uznání svobody a rovnosti občanů.²⁷ Demokratizací pak rozumím proces přechodu stávajícího politického režimu směrem k demokracii.

Demokratický deficit také nemá jen jednu jasnou definici. Často označuje nedostatečnou míru demokracie, a to nejen v nedemokratických režimech, ale i v mezinárodních organizacích, do kterých jsou zástupci jednotlivých členů pouze jmenování vládou nebo parlamentem a ne přímo občany.²⁸ Podle toho, kdo tento pojem používá, se jedná buď o nedostatek demokratických práv volených nebo jmenovaných, reprezentantů nebo jednotlivců. Na stránkách Evropské unie je demokratický deficit definovaný jako pojem, odvolávající se na názor, že Evropská unie je v důsledku složitých metod rozhodování, které používá, vzdálena běžnému občanovi a postrádá tak nutnou demokratičnost.²⁹ Poprvé byl koncept demokratického deficitu použit v 70. letech, britským akademikem Davidem Marquentem (*Parliament for Europe*, London: Jonathan Cape, 1979).³⁰, který jím popisoval slabost legitimacy institucí v Evropské komunitě. Navrhoval, aby došlo k přímým volbám do Evropského parlamentu.

---

²⁷ Kolektiv autorů. *Všeobecná encyklopedie Diderot*. Praha. Diderot. 1999

²⁸ *A-Z Encyklopedie*. [11. 11. 2010] dostupná z: <<http://www.az-encyklopedie.info/d/301/>>

²⁹ Katalogové vyhledávání pojmů: demokratický deficit. *Webové stránky EU*. [11. 11. 2010] dostupné z: <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/information/glossary/term_18_cs.htm>

³⁰ Mena. Y. De la démocratie en Europe: Old Concepts and New Challenges. *Journal of Common Market Studies*. 2002. Vol. 41, No. 1. s. 1-13

V polovině 90. let Joseph Weiler a jeho kolegové došli k podobným závěrům a ustanovili „standardní verzi“ demokratického deficitu.³¹ Tato definice zahrnuje pět hlavních tvrzení. Prvním z nich je, že v EU došlo k nárůstu exekutivy na úkor národní parlamentní kontroly.³² Ve všech demokratických státech je vláda odpovědná voličům prostřednictvím parlamentu. Její členové tak mohou být zbaveni své funkce. V EU však dominují především exekutivní instituce: Rada a Komise. Ministři v Radě ani úředníci v Komisi nejsou při svém rozhodování odpovědní svému národnímu parlamentu.

Za druhé, mnoho analytiků demokratického deficitu tvrdí, že je Evropský parlament slabý. V 90. letech ještě neměl takové pravomoci jako má nyní a nevyrovnal se jiným evropským institucím jako Komise a Radě. Již od 80. let však můžeme vidět posilování jeho pravomocí, naposled prostřednictvím Lisabonské smlouvy. Zatím však nedošlo k tomu, aby byla Komise Parlamentu odpovědná. Parlament má sice právo veta vládnímu rozhodnutí o výběru předsedy Komise a jeho týmu Komisařů, ti však nejsou vybíráni Parlamentem a ani mu nejsou odpovědní.

Dalším tvrzením, v problematice demokratického deficitu je, že neexistují „evropské volby“, ve kterých by dominovala evropská problematika.³³ Jsou to vlády, které vybírají zástupce do Rady a Komise. Občané si sice volí své zástupce do Parlamentu, dané volby však nejsou o evropských problematikách, nesoutěží spolu osobnosti, které by měli nějaký evropský program. Naopak jsou zaměřené spíše na domácí záležitosti a voliči v nich často hlasují tak, aby potrestali vládnoucí stranu. Tyto volby jsou často nazývány jako druhořadé.

Dále, EU je vzdálená běžnému voličovi. Komise a Rada jsou mimo jejich přímou kontrolu a sestava daných institucí je nesrozumitelná, protože se nepodobá institucím státu. Je Komise vládou? Podle čeho jsou vlastně Komisaři vybíráni?³⁴ Rada je z části legislativou, z části exekutivou, často jsou jeho jednání tajná. Evropský parlament zase nemůže být přímo místo k rozpravám, když neexistuje jeden evropský jazyk.

Za páté, Evropská integrace vytváří politiky, které se odchyľují od přání občanů. Tato poslední položka navazuje na předcházející. Politiky a budoucí směr EU nejsou diskutovány s veřejností a proto nejsou často podporovány většinou občanů. Vlády se také často

---

³¹ WEILER, J. H. H., HALTEM, U. R., MAYER, F. European democracy and its Critique. *West European Politics*. 1995. No. 18 (3). s. 4-39

³² Např. RAUNIO, T. Always one step behind? Nation legislatures and the European Union, *Government and opposition*. 1999. No. 34 (2). s. 180- 202

³³ Např. HIX, S. Dimensions and Alignments in European Union politics: Cognitive constraints and partisan responses, *European Journal of Political Research*. 1999. Vol. 35 (1). s. 69- 109

³⁴ Např. MAGNETTE, P. Appointing and censuring the European Commission: The adaptation of parliamentary Institutions to the Community context. *European Law Journal*. 2001. Vol. 7 (3). s. 292- 310

rozhodnou na evropské úrovni k takové politice, u které vědí, že kdyby byla prosazována na státní úrovni, tak by neprošla.³⁵

S tím je také spojena kritika sociální. Rozhodování v EU spíše směřuje k pravicové ideologii. Podílí se na něm různé soukromé skupiny a podnikatelské zájmy než skupiny spotřebitelů a odbory.³⁶ EU nemá společnou sociální politiku a nemůže poskytnout svým občanům stejné jistoty jako stát. Další teoretici k nedostatečné míře demokracie přidávají problém evropského dému a společné veřejné sféry.³⁷ Její neexistenci v EU vidí jako zásadní problém, který se může vyřešit až časem.

2.2. Představení hypotéz o demokratickém deficitu

2.2.1 První hypotéza- demokratický deficit není problém- Moravcsik, Majone

Ve svojí diplomové práci se budu věnovat dvěma hypotézám o demokratickém deficitu. Můžeme dokonce říci, že tyto hypotézy zohledňují debatu mezi nadnárodním a mezivládním přístupem. Obě nahlíží na EU jinak z pohledu její legitimacy. Moje *první hypotéza tvrdí, že demokratický deficit není problémem*. EU zde není viděna jako stát, ale spíše jako mezinárodní organizace, byť s některými federativními prvky. Její struktura tomu logicky musí odpovídat a musí zajišťovat především reprezentaci zájmů jednotlivých členských států. Představila bych tedy debatu, která k této hypotéze probíhá.

2.2.1.1. Andrew Moravcsik a jeho názor na demokratický deficit

Andrew Moravcsik je hlavním představitelem liberálního mezivládního přístupu, který vidí státy a jejich zájmy jako hlavní aktéry evropského procesu. Mezi jeho hlavní tvrzení patří, že je EU legitimní, protože je zde řada systémů, které její moc omezují a hlavní zdroj legitimacy lze spatřovat v legitimitě národních vlád. Demokratický deficit je dle něj mýtus.³⁸

Přesto, že uznává, že EU nemá společnou historii a kulturu; jen jedna instituce je přímo volená občany a to jen jejich malým počtem; neexistuje evropská debata o hlavních otázkách evropské integrace; Evropská komise je viděna jako technokracie; Rada se usnává v tajnosti a evropský soud má větší moc než by měl mít; tak tyto položky nepokládá pro

³⁵ FOLLESDAL, A., HIX, S. Why there is a democratic deficit in the EU: A response to Majone and Moravcsik. *European governance papers*. No. C- 05- 02. 2005. s. 6

³⁶ SCHARPF, F. *Governing in Europe: Effective and democratic?* Oxford. Oxford university press. 1999

³⁷ ERIKSEN, E. O., FOSSUM, J. E. Europe in search of legitimacy: Strategies of legitimacy assessed. *International Political Science Review*. 2004. Vol. 25, No. 4. s. 435- 59

³⁸ MORAVCSIK, A. The myth of Europe's democratic deficit. *Journal of European public Policy*. 2008. s. 332

demokracii EU jako větší problém. Ve svých pracích o demokratickém deficitu pak Moravcsik předkládá argumenty, proč je EU legitimní, transparentní a afektivní. Tím je například existující systém brzd a protiváh, nepřímá demokratická kontrola národními parlamenty a vzrůstající moc Evropského parlamentu.³⁹

Samotný pojem demokratický deficit je pro něj mýtem, protože je založen na nesprávném porozumění co vlastně tento termín znamená, jsou ignorována fakta a protože je EU nesprávně srovnávána se státem a westminsterským modelem vládnutí. Ve své práci *The myth of Europe's democratic deficit*, se věnuje šesti nesprávným tvrzením o demokratickém deficitu v EU.

Za prvé je dle něj často tvrzeno, že je EU superstrátem, který zasahuje do pravomocí národních států, které řeší hlavní problémy svých občanů. Moravcsik se toto snaží vyvrátit svými argumenty. EU je v mnoha oblastech omezená smlouvami a členskými státy. Je položena především na ekonomických aktivitách, výměně zemědělských komodit, společné měně, ne přímo na politické oblasti. Mnoho důležitých politik je z pravomocí EU vyňato: mezi ně patří daně, sociální politika, vzdělání, kultura.. EU tak postrádá daňovou, administrativní a legální autoritu. Nejdůležitější oblasti, o které se občané nejvíce zajímají, jsou vyňaty z její působnosti. Moravcsik také tvrdí, že EU není tak byrokratická, jak se občanům zdá. EU dle něj zaměstnává méně lidí, než jakékoliv evropské město.⁴⁰ Navíc nemá žádnou policii ani společnou armádu. EU také stojí na rozdělení moci. Ta je rozdělena vertikálně mezi Komisy, Radu, EP a soud; horizontálně na lokální, národní a nadnárodní úroveň. Legislativu není nijak lehké prosadit- Komise ji navrhuje, EP a Rada musí souhlasit, Soud ji schvaluje a národní parlamenty ji emlementují do svých legislativ. Pokud členské státy nesouhlasí s danou legislativou mají možnost ji zastavit. Lidé také často poukazují na to, že mnoho politik a rozhodnutí bylo přeneseno na Brusel. To pokládá Moravcsik za nesmysl a dokládá, že jen 10- 20% legislativy je tvořeno v Bruselu.⁴¹

Za druhé je demokratický deficit spojován s technokratickou vládou v EU. Moravcsik vyvrací i toto. EU je dle něj moderním typem vlády, kdy větší část moci přechází na jmenované úředníky namísto volených. Není zde tolik přímé participace, ale také nemůžeme EU srovnávat se státem. V dnešní době je v řadě států dle Moravcsika vystřídána přímá odpovědnost a participace nepřímými volenými úředníky, experty na danou oblast. EU by tak

---

³⁹ MORAVCSIK, A. In defense of the „democratic deficit“. Reassessing legitimacy of the EU. *JCMS*, 2002, Vol. 40, No. 4. s. 605

⁴⁰ Tamtéž, s. 608

⁴¹ MORAVCSIK, A. The myth of Europe's democratic deficit. *Journal of European public Policy*. 2008. s. 332

neměla být viděna jako systém, který je vedený technokracií, kterou by jsme nemohli vidět v členských státech.

EU je také často vytýkán nedostatek transparentnosti a legitimacy. Zde však Moravcsik poukazuje na systém brzd a protiváh, na právo veta a další pojistky, které činí dle Moravcsika EU více legitimní, než jsou samotné státy. EU se nemůže usnášet tajně a snažit se vyhovět jen jedné skupině, funguje naopak na základě konsenzu a musí brát všechny své složky v potaz.

Za třetí je zkoumána demokratická odpovědnost úředníků v EU. Mnoho odborníků poukazuje na to, že jmenovaní úředníci nejsou odpovědní svým voličům. Jsou to různí byrokraté, ministři a diplomati, kteří se scházejí a jednají v tajnosti, jejich jednání pak nejsou kontrolována a nelze je odvolat. I to je dle Moravcsika nesmysl. Úpravy všech základních smluv jsou schvalovány všemi státy, někde dokonce referendy. Hlavní institucí je Rada, kde jednají národní ministři, dále EP, kde jsou přímo volení zástupci. Jedinou ne přímo odpovědnou institucí je Komise. Její moc se ale v posledních letech zmenšila. Hlavní slovo má nyní Evropská Rada. Na vládě se však podílí i řada lobbystických skupin, což vyústilo k tomu, že se EU zabývá více tématy, které zajímají běžné občany jako: obrana, anti-terorismus, životní prostředí, imigrace, kriminalita, zemědělství, ochrana spotřebitele atd. Moravcsik uznává, že některé instituce jako Evropská centrální banka neodpovídají přímé kontrole, jak již však bylo zmíněno, tato kontrola chybí i v národních státech.

Další problém je viděn v demokratické legitimitě EU. Ta je spatřována v tom, že je EU vzdálena od běžného občana. Ten podle kritiků evropské problematice nerozumí a nevěří. Co je tedy potřebou, je úplná reforma institucí, které by EU k občanovi přiblížilo.⁴² Tyto tvrzení však dle Moravcsika postrádají empirickou podporu. Moravcsik tvrdí, že EU má dva zdroje legitimacy, přímou legitimitu přes volený Evropský parlament, u kterého došlo k posílení jeho moci a odehrává se v něm efektivní politika a nepřímou přes volené národní úředníky. Moravcsik však připouští, že EU má problém a tím je neexistence evropského dému a společné identity, která se může vytvořit jedině časem.⁴³

Čtvrtým mýtem o demokratickém deficitu je ten, že negativní referenda, která byla uskutečněna ve státech jako Irsko, Francie a Holandsko znamenají zásadní odpor a nedůvěru občanů k EU. To však není pravda, řada voličů tak spíše vyjadřuje nesouhlas s politikou vlastní vlády.

---

⁴² MORAVCSIK, A. The myth of Europe's democratic deficit. *Journal of European public Policy*. 2008. s. 336

⁴³ MORAVCSIK, A. In defense of the „democratic deficit“. Reassessing legitimacy of the EU. *JCMS*. 2002. Vol. 40, No. 4. s. 608

Za páté, občané nevěří a mají nechuť k evropským institucím, protože je nevybízejí k větší účasti. Je tvrzeno, že více účasti občanů v EU by zvětšilo popularitu EU a důvěru v ní. Poukazuje se často na volby do Evropského Parlamentu, kterých se účastní malé množství voličů a věří se, že to poukazuje na nespokojenost s EU. Dle Moravcsika opět nelze nalézt mnoho empirických důkazů, která by tyto tvrzení podpořila. Naopak, výzkumy jako Eurobarometr toto zamítají.⁴⁴ Moravcsik si tedy nemyslí, že by EU měla být více politizována. Nejdříve by totiž muselo dojít ke změně kompetencí v EU. Ty oblasti, které totiž občany nejvíce zajímají, jsou vyjmuty z působnosti EU. Jde o: zdravotnictví, vzdělání, právo a pořádek, penze a sociální politika a daně. Ani jedna z těchto položek není přímo v kompetenci EU. Lidé se zajímají o oblasti, které v EU kompetenci jsou jako ekonomika a životní prostředí, nejsou to však ty nejdůležitější témata. To pak vysvětluje, proč se občané neparticipují ani v oblastech, kterých v EU můžou. Dle Moravcsika však větší účast občanů na politice neznamená, že by se zvětšila i popularita EU. Naopak, mohlo by se objevit ještě více antipatie a euroskepsy k EU.

Posledním mýtem, kterému se Moravcsik věnuje je ten, že se voliči selhávají aktivně účastnit politiky EU, kvůli existujícím institucím. Kritici tak poukazují na neexistenci evropské debaty a na to, že jí brání právě instituce. Občané pak mají pocit, že nemají šanci v EU něco změnit. Tento šestý bod tak navazuje i na bod předchozí o větší politizaci EU, Moravcsik zde uvádí, že občané spíše nemají důvod více se participovat, protože důležité oblasti jsou mimo působnost EU.

Jakkoliv tedy demokratický deficit nazveme a vymežíme si ho, Andrew Moravcsik tvrdí, že v EU neexistuje. Naopak, jakékoliv reformy, které by směřovaly k větší účasti občanů by mohly vést ke zmenšení legitimacy, důvěry občanů a popularity EU.

2.2.1.2 Majone a jeho náhled na demokratický deficit

Zástupcem technokratické legitimacy EU lze dle Lorda a Magnetta řadit Gioscamena Majona. I ten má svůj náhled na problematiku demokratického deficitu. Majone tvrdí, že se na EU nedají aplikovat standardy parlamentní demokracie. Většina evropských občanů nepodporuje vytvoření evropského superstátu, spíše jen EU jako ekonomickou integraci. Samotná depolitizace EU je pak dle Majoneho cenou, kterou platíme za uchování národních

---

⁴⁴ MORAVCSIK, A. The myth of Europe's democratic deficit. *Journal of European public Policy*. 2008. s. 338

suverenit.⁴⁵ Vzhledem k tomu, že je toto dle Majoneho i přání občanů, tak je deficit v EU demokraticky odůvodněný. Také tvrdí, že debata o demokratickém deficitu je také debatou o celé povaze, funkcích a cílech EU. Standardy, kterými se legitimita EU posuzuje, by měly být upraveny.

Majone EU pokládá za neúspěšnou federaci, ale úspěšný prototyp postmoderní konfederace.⁴⁶ Pokud takto nahlížíme na EU, tak by i standardy, kterými se legitimita EU posuzuje, měly být upraveny. Federace se totiž užívá jako jiného termínu pro stát, zatímco konfederace není stát, ale spíše unie suverénních států, které spolu užívají určitou sílu pro vzájemný prospěch. Je to dle Majoneho smluvní uspořádání mezi jinak nezávislými partnery, ne výraz pro suverenitu lidu. Proto EU politický systém nemůžeme srovnávat se státem. Stěžovat si na demokratický deficit na evropské úrovni, tedy dává dle Majoneho smysl, jen když se předpokládá, že se z EU může stát federace. To je však dle Majoneho nepravděpodobné. Federalistický projekt byl dle něj odsouzen k nezdaru již od začátku, především z jednoho velkého důvodu, a to absence evropského lidu.⁴⁷

Ve svém článku o demokratickém deficitu Majone rozděluje argumenty o něm do čtyř základních skupin. První skupina srovnává instituce EU s institucemi státu. Tvrdí třeba, že by měl mít Evropský parlament moc legislativní iniciativy, protože ji mají i národní parlamenty.⁴⁸ Majone pak tento argument vyvrací tím, že moc EU je legálně i materiálně omezená. Exekutiva tedy nemá nějaké výrazné pravomoci, především jí chybí daňové a výdajové pravomoci, které mají národní státy. Rozpočet EU si může dovolit jen převzít jen některé politiky. Tato omezení moci EU jsou dle Majoneho důležité z perspektivy demokratické legitimacy, protože otázky legitimacy jsou otázkami užití moci.

Druhá skupina se opírá o abstraktní model demokracie, většinový westminsterský model, kde je parlament hlavním zdrojem legitimacy a reprezentativní demokracie. Tato skupina pak požaduje zvětšení moci Evropského parlamentu, ale také, aby parlament mohl kontrolovat exekutivu. Zde Majone tvrdí, že skoro všechny instituce jako centrální banky a regulační agentury, které nejsou přímo volené, podléhají podezření. Demokracie se neustále spojuje s většinovým rozhodováním, ale dle Majoneho jsou mnohé státy a především federace

---

⁴⁵ MAJONE, G. Europe's „Democratic deficit“ The Question of Standards. *European Law Journal*. Březen 1998. Vol. 4, No. 1. s. 4

⁴⁶ MAJONE, G. *Dilemmas of European Integration. The Ambiguities and Pitfalls of Integration by Stealth*. Oxford. Oxford University Press. 2005. s. 255

⁴⁷ Tamtéž

⁴⁸ VAUBEL, R. The Centralization of Western Europe, *IEA Hobart Paper 127*. Institute of economic affairs. 1995.

nevětšinového systému, musí sloužit k ochraně menšin. Stejně tak EU má mnoho nevětšinových prvků, což je dle Majoneho potřebné.

Třetí skupina pak odvozuje demokratickou legitimitu EU z legitimacy národních států. Právo veta každého státu je dle nich nejvíce legitimizujícím elementem EU.⁴⁹ Nyní však dochází ke změně v hlasování na většinové, a to dle nich zmenšuje kontrolu národních parlamentů a zvětšuje moc Evropského. Demokratický deficit je tedy důsledek jen nedávno zavedených pravidel. Majone tedy rozebírá institucionální charakter EU. Ten je založený na mezivládním komponentu, kde dominují mezivládní rysy (Rada, Evropská Rada) a komunitárním, kde převládají nadnárodní rysy (Komise, Evropský parlament). Demokratický charakter členských států tedy může dle Majoneho legitimizovat mezivládní složku Unie, ale ne nadnárodní. Je to dáno tím, že jejich důležitým úkolem je chránit práva a zájmy občanů EU i proti většinovým rozhodnutím členských států.⁵⁰ Tuto roli pak především hraje Evropský soudní dvůr.

Poslední skupina, která poukazuje na demokratický deficit předkládá argumenty, které se věnují sociální povaze EU. Tato skupina se především obává budoucnosti národního sociálního státu a nedostatku sociální spravedlnosti v EU.⁵¹ Legitimita by měla být především vytvořena novými sociálními právy na evropské úrovni. Dle kritiků musí vzniknout Evropský sociální stát nebo alespoň by se EU měla dát větší role v redistribuci příjmů. Sociální politiky se totiž v minulosti ukázaly jako zdroj demokratické legitimacy národních států. Sociální politika by tedy mohla pro EU znamenat to samé. Majone si však myslí, že by výsledek mohl být úplně opačný. Státy se rozhodly, že sociální politika zůstane v jejich pravomocích a takto to vidí i většina občanů. Přeci jenom má každý stát jiný systém a jinou tradici, přičemž jsou stále mezi státy ekonomické, sociální a politické rozdíly. Evropská sociální politika by tedy mohla znamenat nový zdroj nelegitimity EU, protože by se mluvilo o centralizaci rozhodování a další byrokratizaci EU.

Majone ve svých pracích poukazuje také na to, že má demokratický deficit množství definic. Pokud ho definujeme doslovně, tak znamená absenci nebo nekompletní rozvoj institucí, které bereme za samozřejmé v parlamentní demokracii. Což dle něj znamená, že je především výsledkem procesu v EU, kdy se ekonomická a politická integrace EU pohybovala nejen jinou rychlostí, ale také následovala jiné principy- nadnárodní v prvním případě a mezivládní v druhém. Majone tvrdí, že tento přístup by mohl být úspěšný jen v případě, kdy

---

⁴⁹ WEILER, J. H. H. The transformation of Europe. *Yale Law Journal*. Vol. 100. 1991. 2403- 2473

⁵⁰ MAJONE, G. Europe's „Democratic deficit“ the Question of Standards, *European Law Journal*. Březen 1998. Vol. 4. No. 1. s. 12

⁵¹ Tamtéž, s. 7

by byly tyto oblasti oddělené. Demokratický deficit dle něj tedy zůstane do té doby, do kdy národní státy pro občany EU přetrvávají jako hlavní arena demokratické politiky.⁵²

Demokratický deficit také dále může označovat řadu dalších problémů- technokracii, nedostatek transparentnosti, nedostatečnou veřejnou participaci, nedostatečnou odpovědnost EU. Tyto problematiky vznikají vždy, když se rozhodovací pravomoci přenáší na nevládní orgány jako centrální banky a regulační agentury. Zde se tedy poukazuje na demokratický deficit nevětšinových institucí, jako je i EU. Majone se tedy věnuje otázce, proč vlastně vlády přenášejí pravomoci na tyto instituce. Delegování moci je dle Majoneho důležitou strategií, kdy vlády mohou dosáhnout důvěryhodných politických závazků na národní i nadnárodní úrovni. Zbavují se odpovědnosti za nepopulární politiky a jsou tak mezi vlastními obyvateli více oblíbení.

Mezi hlavní úkoly EU Majone přiřazuje především ochránit individuální práva vytvořená smlouvami, i proti většinovým rozhodnutím členských států. Tyto kompetence EU, které slouží k ochraně práv jsou legitimní, ale limitované svojí funkcí.

Majone shrnuje svůj názor na demokratický deficit tak, že debata o něm je debatou o celé povaze a směřování EU. Federace EU zatím nevypadá jako pravděpodobná, ani požadovaná svými občany. Proto by instituce EU dle Majoneho ani neměly být srovnávány s národními. Otázkou tedy je, zda je správné posuzovat legitimitu současných institucí a rozhodovacího procesu s odkazem na normy, které jsou pro EU dnes nepodstatné a možná nebudou ani v budoucnu. Při delegování pravomocí na nadnárodní úroveň je pak důležité, aby byly přesně určené oblasti, které takto mohou být delegovány a oblasti, které by měly podléhat přímé kontrole voličů. Tento proces by měl být transparentní. Pokud se takto děje a pravomoci EU jsou přesně definované, tak by demokratický deficit EU by neměl být problémem.⁵³

2.2.1.3 Další zástupci první hypotézy

Zástupce mé první hypotézy lze dělit na zastánce nepřímé, technokratické a parlamentní legitimacy. Nepřímá legitimita EU se odvozuje od legitimacy národních států, od respektu k jejich suverenitě, a na možnosti EU sloužit jejich požadavkům. Nejdůležitější jsou v EU tedy státy a jejich zájmy. Takové názory předkládá jako Andrew Moravcsik tak třeba

---

⁵² MAJONE, G. Europe's „Democratic deficit“ the Question of Standards, *European Law Journal*. Březen 1998. Vol. 4, No. 1. s. 14

⁵³ MAJONE, G. The Common sense of European integration. *Journal of European public policy*. august 2006. s. 608

Alan Milward.⁵⁴ Podobný názor, že je EU autorizovaná racionálními kalkulacemi těch, kteří mají legitimitační autoritu ve členských státech, má i M. Pollack.⁵⁵ Dle těchto názorů instituce EU nejednají samostatně, jsou to státy, které určují, jak bude vypadat podoba EU.

Zástupci parlamentní legitimacy tvrdí, že je EU nejlépe legitimizována skrz kombinaci volených parlamentů a členských států. Takový názor má třeba P. Pescalore.⁵⁶ Jde o duální legitimitu, která se získává skrz vlády v Radě a přímo voleného parlamentu EU. Unie nesmí být centralizovaná, je tedy třeba vytvořit řadu brzd a protiváh. Takto je tedy EU legitimní.

Technokratická legitimita se opírá o názory G. Majoneho. Instituce jsou nejlépe legitimizované, skrz jejich schopnost nabídnout zlepšující řešení. Nezáleží dle něj na tom, zda je EU legalizována státy nebo Evropským parlamentem, ale jde o to, zda jsou technicky schopni zlepšit životní podmínky občanů podle jejich vlastních přání. Podobný názor jako Majone má i S. Lohmann.⁵⁷ Některé instituce jako centrální banky jsou podle něj daleko důvěryhodnější než jiné volené instituce.

2.2.2 Druhá hypotéza- demokratický deficit je problémem- Hix, Follesdal

Nyní bych představila moji *druhou hypotézu, ta předpokládá, že demokratický deficit je problémem EU*. Tato hypotéza také řeší otázku, zda jsou normativní aspekty demokracie v národních státech aplikovatelné i na EU? Například Schmitt a Thomassen ve svém článku argumentují, že pokud v EU panovalo pravidlo jednomyslnosti, tak by nebylo nutné pro EU být demokraticky legitimní, to se změnilo až s většinovou vládou.⁵⁸ Demokratický proces by se dle mnoha teoretiků měl vyskytovat na stejné úrovni, jako jsou schvalována rozhodnutí. Pokud jsou tedy rozhodnutí schvalována na evropské úrovni na nadnárodním principu, démos by měl být definován na úrovni evropského lidu. Na EU by se tedy měla vztahovat stejná kritéria jako na stát, o což se opírá i tato hypotéza.

V rámci standardního náhledu na demokratický deficit již bylo rozpracováno několik kritik, ke kterým následně představím i současnou debatu. Položky, které podléhají kritice: došlo k nárůstu exekutivy na úkor národní parlamentní kontroly; Evropský parlament je slabý;

---

⁵⁴ MILWARD, A. S. *The European Rescue of the Nation state*. London. Routledge. 1992

⁵⁵ POLLACK, M. Delegation, Agency and agenda setting, in the European Community. *International organization*. 1997. Vol. 51, No. 1. s. 99- 134

⁵⁶ PESCALORE, P. Les exigences de la démocratie et la légitimité de la Communauté européenne, *Cahiers de droit européen*. 1974. Vol. 10, No. 5. s. 499 – 514

⁵⁷ LOHMANN, S. Federalism and central bank Independence: The politics of German Monetary Policy 1957-92. *World politics*. 1998. Vol. 50, NO. 3. s. 401- 46

⁵⁸ SCHMITT, H., THOMASSEN, J. Democracy and legitimacy in the EU. *Tidsskrift for Samfunnsforskning*. 2004. Vol. 45, No 1. s. 12

neexistují „evropské volby“, ve kterých by dominovala evropská problematika; EU je vzdálená běžnému voličovi; Evropská integrace vytváří politiky, které se odchyľují od přání občanů. K těmto kritikám se pak přidává ještě neexistence politického soutěžení na Evropské úrovni a neexistence evropského dému.

2.2.2.1 Simon Hix- nedostatek politického soutěžení

K debatě, která se věnuje mojí druhé hypotéze, přispívá především Simon Hix, který se ve svých pracích zabývá možnou politizací EU a možným reformám, kterými by EU měla projít. Ve své knize, *Whats wrong with the EU and how to fix it* Hix rozebírá tři hlavní výzvy, kterým teď EU musí čelit. První z nich je, že EU musí překonat politiku chaosu. Evropa potřebuje několik reforem jako reformu pracovního trhu či služeb, aby překonala ekonomickou krizi. Za druhé musí EU čelit klesající hladině veřejné legitimacy. Jen 50% občanů EU si nyní myslí, že členství jejich země v EU je dobrá věc. Třetí výzvou je pak jak učinit EU více demokraticky odpovědnou. Po procedurální stránce je sice EU demokratická, ale jinak se spíše dle Hixe blíží osvícenému despotismu.⁵⁹ Myslí si tedy, že pokud EU něco potřebuje, tak je to omezená demokratická politika. Ta musí mít dva předpoklady: institucionální design, který by umožnil politickou soutěž o posty a kontrolu politické agendy; za druhé: vzorec chování elit, kde bude soutěžení akceptováno a kde poražení budou schopni přijmout legitimitu vítězů.

Jaký je náhled Simona Hixe na problematiku demokratického deficitu? Ve své knize rozebírá všech pět standardních tvrzení o něm. První tvrzení, které vychází z toho, že EU vedla k odchýlení v moci od parlamentů k vládám dle Hixe není správné, protože nejvíce odpovědní politici v Evropě jsou národní vlády nebo parlamenty a vlády vždy parlamentu dominovaly. Za druhé, tvrzení, že Evropský parlament by měl být posílen je také dle Hixe mylné, protože v poslední době došlo k velkému nárůstu moci Evropského parlamentu a tento požadavek tak už není relevantní. Třetím tvrzením, že je EU vzdálena běžnému občanu dle něj ignoruje fakt, že je dnes EU daleko více transparentní než některé domácí vlády. Dále ještě vyvrací i čtvrtou kritiku, že se evropské politiky odchyľují od přání voliče. Dle Hixe se na rozhodování v EU podílí mnoho složek, rozhoduje se v některých oblastech jednomyslně či konsenzuálně a tak všechny rozhodnutí prochází řadou kontrol.

---

⁵⁹ HIX, S. *What's wrong with the EU and how to fix it*, London. London school of economics and political science. 2008. s. 3

Simon Hix tedy považuje čtyři z pěti hlavních tvrzení o demokratickém deficitu jako nesprávná. Zbývá tedy poslední, které Hix považuje za nejdůležitější, a to, že v EU není demokratická soutěž o kontrolu politické moci na evropské úrovni.

Proč si myslí, že je politická soutěž v EU nevyhnutelná? Hix rozděluje demokratickou legitimitu na procedurální a substantivní. Do prvních z nich řadí pravidla demokratické vlády (svobodné volby, občanská práva, svoboda slova) do druhé řadí obsah politického procesu - tedy soutěž politických elit o kontrolu moci. Opírá se zde především o teoretika Schumpetera, který byl jedním z prvních, který došel ke stejnému názoru.⁶⁰ EU dle Hixe tedy především potřebuje posílit substantivní legitimitu.

Ve článku, na kterém Hix spolupracoval i s A. Follesdalem, představuje hlavní výhody politického soutěžení. Důležitým znakem demokracie, jak to vidí i Dahl, je existence opozice současnému vedení.⁶¹ Poskytování pobídek a místa pro opozici k organizaci a artikulaci jejich pozic je důležité, aby občané poznali rozdíly mezi současným vedením a demokratickým politickým řádem. Pokud si občané nemohou vyslechnout alternativní vůdce či názory, je těžké pro občany určit, zda mohla současná vláda udělat něco lépe nebo identifikovat, kdo je odpovědný za dané politiky. Tak jak je nyní EU navržená, tak zde není místo pro soutěžící vůdce či pro soutěžení v názorech a programech.⁶²

Důležité jsou také volby, kde jsou zvoleni úředníci, kteří by měli být citliví k přáním občanů. Volby pak především poskytují pobídky pro elity, aby vytvořili různé nápady a navrhly soutěživé politiky do různých úřadů. EU má moc v řadě případů. Mohla by třeba navrhnout reformu evropského pracovního trhu. Co by se však stalo? Nejspíše by se jednalo o řadu nesouhlasů, i když by třeba reforma znamenala zlepšení životní úrovně řady lidí. Co tedy v EU dále chybí, je debata na evropské úrovni. V takovéto debatě by pak měli vystupovat různí politici se svými programy, představit různé myšlenky.

Politické soutěžení je pak také dle Hixe esenciální složkou pro utváření názorů. Soutěžení posiluje politickou debatu, která pak utváří veřejné mínění o různých možnostech politiky. Politické debaty, které obsahují úvahy o nejlepších možnostech a prostředcích politik jsou produktem volební soutěže. Bez nich by voliči nebyli schopni utvořit jejich názory na řadu politických otázek. Hix pak udává jako příklad historii amerických a evropských demokracií, kde se nahrazení místních identit národními objevilo skrz proces masových voleb

---

⁶⁰ SCHUMPETER, J. *Capitalism, Socialism and democracy*. London. Allen and Unwin. 1943.

⁶¹ DAHL, R. A. *Polyarchy: Participation and opposition*. New Heaven. Yale university press. 1971.

⁶² FOLLESDAL, A., HIX, S. Why there is a democratic deficit in the EU: A response to Majone and Moravcsik. *European governance papers*. No. C- 05- 02. 2005. s. 16

a soutěží stran.⁶³ Politické strany pak mají obzvlášť důležitou roli v podpoře duálních politických loajalit ve státech, kde je více politických úrovní, a to vlastním dílčím úrovním a občanskému řádu jako celku. Evropská identita by se tak mohla vytvořit demokratickým soutěžením a institucionální kooperací.

Pokud výhody politického soutěžení shrneme, tak přináší do politiky inovace a nové myšlenky. Pod dohledem medií a konkurence mají politici tendenci být více inovativní. Dále lidé pod vlivem různých názorů mění své politické preference. Důležité je také, aby se vytvořili vítězové a poražení, přičemž poražení pak mohou tvořit opozici a přicházet s novými myšlenkami.⁶⁴ Vítězové zase budou mít daleko silnější mandát, než měli dosud. Politickou soutěží se dále mohou vytvořit koalice mezi institucemi, posílit evropské strany, dále přinese větší pohnutky pro media, aby se zabývaly tím, co se v Bruselu děje. Politická soutěž tedy může posílit legitimitu celé EU.

Simon Hix také vidí problém EU ve volbách do Evropského parlamentu. Nejsou o evropských problematikách, ale domácích. Nejsou tedy o Evropě jako takové a jsou nazývány jako druhořadé. Voliči nemají možnost vybrat si mezi různými kandidáty a jejich evropskými programy. Hix uvádí, že není přesvědčený, že by byla EU připravena na masovou demokratickou politiku, ale spíše na omezené soutěžení.⁶⁵ To již existuje v institucích, jako je Evropský parlament, Radě a Komisi. V EP strany volí dle své pravo- levé ideologie.⁶⁶ Členové parlamentu také volí spíše podle svojí evropské strany než národních preferencí. Stejně podobná politika se objevuje i v Radě. Co však chybí je spojení mezi touto politikou a evropskou veřejností. Je tedy dle Hixe třeba především otevřít dveře většímu soutěžení na evropské úrovni o různé posty. Není k tomu třeba nějakých větších reforem, postačily by jen menší změny, jako větší transparentnost Rady, či změna ve volbě předsedy Komise.

2.2.2.2 Evropský parlament- nedostatek pravomocí?

Nedostatek pravomocí EP patří také mezi jednou z kritizovaných tvrzení o demokratickém deficitu. Vzhledem k tomu, že byl EP jedinou přímo volenou institucí, tak se svými pravomocemi nevyrovnal Radě a Komisi. To se však během let změnilo a dnes

---

⁶³ LIPSET, S. M., ROKKAN, S. *Party systems and voters alignments*. NY. Free press. 1967.

⁶⁴ BARTOLLINI, S., HIX, S. *Politics: The Wright of Wrong Sort of Medicine for the EU? Notre Europe*. 2006. N. 19. s. 11

⁶⁵ HIX, S. *What's wrong with the EU and how to fix it*, London. London school of economics and political science. 2008. s. 110

⁶⁶ FOLLESDAL, A., HIX, S. *Why there is a democratic deficit in the EU: A response to Majone and Moravcsik. European governance papers*. No. C- 05- 02. 2005. s. 19

můžeme říci, že je EP důležitým aktérem EU, i když stále postrádá některé důležité funkce. Mnohými je dokonce viděn jako hlavní zdroj demokratické legitimacy EU.⁶⁷

Již Evropské společenství uhlí a oceli, první evropské nadnárodní společenství založené roku 1951 mělo jako instituce vedle Vysokého úřadu (předchůdce dnešní Komise) a Rady ministrů i parlamentní gremium, nazývané Společné shromáždění. To však hrálo jen vedlejší roli, mělo poradní funkce a sestávalo se z poslanců národních parlamentů. Shromáždění, které vycházelo z těchto skromných počátků, se postupně vyvinulo v to, co je dnes Evropský parlament. Se dvěma změnami smluv v roce 1970 a 1975 získalo skutečné kompetence při schvalování rozpočtu společenství. Zvláštní význam pak mělo rozhodnutí vlád o přímé volbě do parlamentu, slibovaly si od toho vznik evropské debaty a zapojení občanů do procesu integrace. Parlament měl však málo pravomocí, což se měnilo dalšími změnami smluv: Jednotným evropským aktem 1986/87, Maastrichtskou smlouvou 1992/1993, Amsterdamskou smlouvou 1996/97, Smlouvou z Nice 2000, Lisabonskou smlouvou 2009/2010. Každá z těchto smluv se na EP projevila, takže má nyní parlament daleko více pravomocí než v době svého vzniku.⁶⁸

Parlament sice nemá hlavní slovo při utváření Komise, ale kandidát navrhovaný vládami na úřad předsedy Komise potřebuje výslovný souhlas EP, který o něm hlasuje. Členové Komise, jmenovaní vládami, se také musí podrobit detailnímu slyšení před tím, než EP udělí souhlas každému členovi a následně potvrdí celou Komisi. EP také volí dle čl. 195 Smlouvy o založení Evropského společenství omdusmana, na něhož se každý občan může obrátit se stížností na chybné jednání při činnosti institucí EU. Evropský parlament se dále podílí na legislativě, Lisabonská smlouva tuto pravomoc ještě posílila rozšířením procedury spolurozhodování do více oblastí. Dále EP schvaluje rozpočet a podílí se na něm a má kontrolní funkci k ostatním institucím.⁶⁹

Nedá se tedy říci, že by EP v dnešní době trpěl nedostatkem pravomocí. Pravdou ale je, že pokud by jsme ho srovnávali s parlamenty členských států, tak stále chybí některé důležité pravomoci. Někteří experti tvrdí, že by Evropský parlament by měl mít větší roli při ustavování Komise nebo by měl mít právo legislativní iniciativy jako národní parlamenty, to má však jen Komise. Chybí funkce EP jako veřejného fóra, kde by se střetávali názory, projednávaly evropské otázky a do toho by byli zapojeni občané. Chybí tedy i socializační

---

⁶⁷ BLONDEL, J. SINNOT, R. SVENSSON, P. *People and parliament in the EU: Participation, democracy and legitimacy*. Clarendon Press. Oxford. 1988. s. 10-13

⁶⁸ Dokumenty EU: primární právo, *webové stránky Euroskopu*. [10. 1. 2011] dostupné z: <<http://www.euroskop.cz/8917/sekce/primarni-pravo>>

⁶⁹ HRBEK, R. Význam evropského parlamentu. In: Kolektiv autorů. *Volby do evropského parlamentu: Co mohou změnit?* Evropské hodnoty. Praha. 2008. s. 12

funkce- občané mají nedostatek informací o tom, co se v EP děje a o čem rozhoduje. EP také zatím nepřispěl k vytvoření evropské identity, což bylo v počátcích očekáváno.⁷⁰

Vzhledem k tomu, že pravomoce EP byly v posledních letech výrazně posíleny, tak vzniká i problém, kdy mnoho teoretiků tvrdí, že EP ztrácí svou legitimitu tím, že naopak volební účast a zájem o parlament jako takový upadá. To se spojuje s tím, že je málo ve hře ve volbách do Evropského parlamentu, volby nemají zásadní vliv na uspořádání v EP a občané nejsou dostatečně informováni o tom, co přesně EP dělá a jak pracuje. Projevuje se tak apatie či lhostejnost voličů k evropským otázkám. S tím také souvisí další položka, které se budu věnovat, a to absence opravdových evropských voleb.

2.2.2.3 Neexistence opravdových evropských voleb

V 70. letech se vlády evropského společenství rozhodly o konání přímých voleb do EP. Ty měly ES proměnit ve skutečně demokratické zřízení. Realita je však po několika kolech voleb úplně jiná. Neposkytují EP skutečný mandát, poslanci nejsou přímo odpovědní občanům, nevytvořila se spojitost mezi evropskými občany a EP. Občané neberou evropské volby jako rozhodování o různých problematikách v EU, ale spíše k vyjádření svého názoru o národních stranách, národních politikách a národních problémech. Děje se tak pro to, že pranýře pro národní strany, voliče a media jsou daleko důležitější v národních volbách než v evropských.

Evropské volby jsou nazývány jako druhořadé národní volby (*second order national contest*).⁷¹ Tato fráze pak obsahuje dva elementy: volby jsou druhořadé hlavním národním volbám a jsou spíše znovu „národními volbami“ než „evropskými“. Dopadem je pak především menší volební účast při těchto volbách, protože i strany vkládají na reklamní kampaň méně peněz a kandidují do voleb méně známé politiky či osobnosti za zenitem své popularity.⁷² Volby na evropské úrovni také nemají přímo viditelný efekt. Představují pro voliče z hlediska porozumění soutěž s nejasnými aktéry a bez viditelné odměny. Kandidující subjekty, jimiž jsou národní politické strany, jsou konfuzní zvláště ve smyslu jejich dominantní participace na domácí a nikoliv evropské politické aréně. Viditelný efekt by pak představovalo utvoření vlády či dopad na podobu Evropské Komise, nebo větší vliv na

⁷⁰ Např. FOLLESDAL, A., HIX, S. Why there is a democratic deficit in the EU: A response to Majone and Moravcsik. *European governance papers*. No. C- 05- 02. 2005

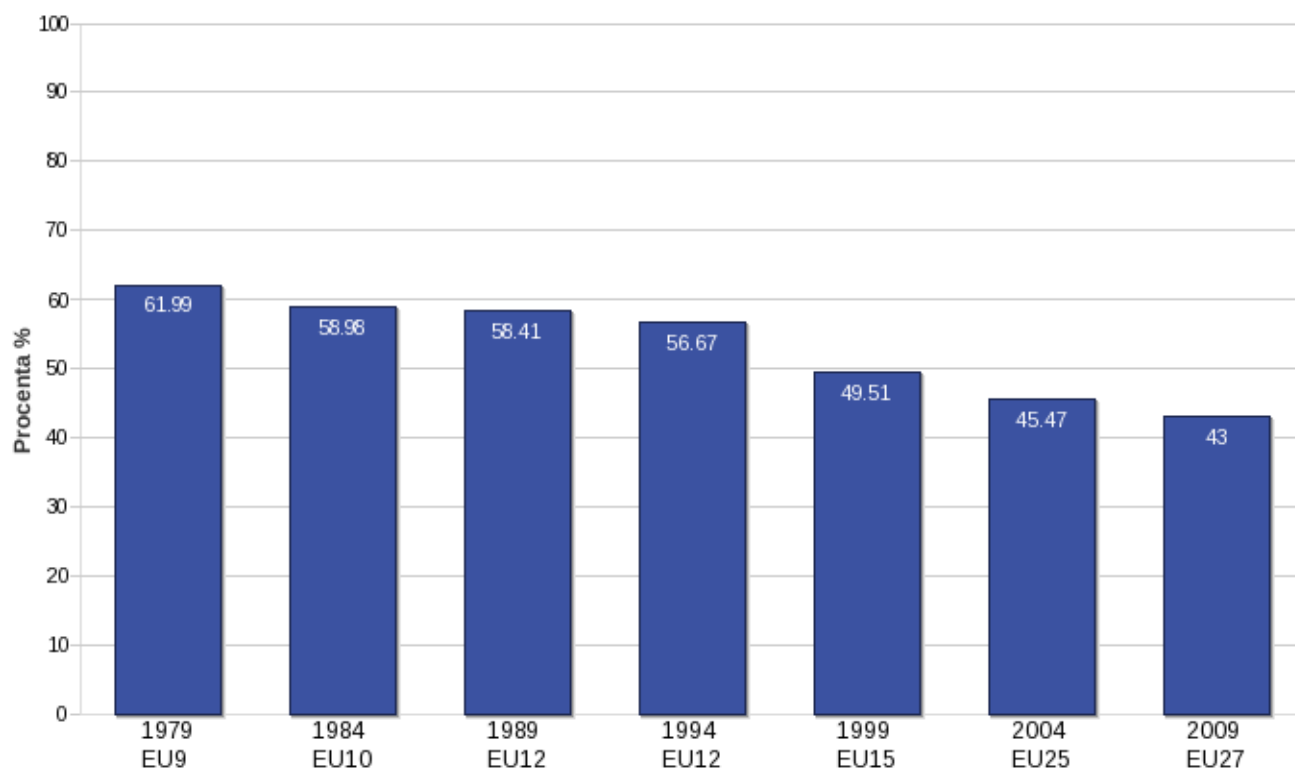
⁷¹ REIF, K., SCHMITT, H. Nine second- order national election: A conceptual Framework for the analysis of european election results. *Journal of political research*. 1980. Vol. 8 (1). S. 3-45

⁷² DOČKAL, V., KANIOK, P., ZÁVĚŠICKÝ, J. *Evropský parlament*. Brno. Mezinárodní politologický ústav. 2007. s. 47

rozdělení postů v Evropském parlamentu. Voliči tak spíše užívají evropských voleb k tomu, zda souhlasí nebo nesouhlasí s politikou své vlády.⁷³

Volební účast ve volbách do EP kontinuálně klesá od prvních přímých voleb v roce 1979, kdy v průměru členských států činila 67% oprávněných voličů. V následujících čtyřech volbách (1984, 1989, 1994, 1999) klesala postupně na necelých 50%. Volby v červnu 2004 a 2009 tuto tendenci potvrdily, volební účast byla 45,5% a 43% roku 2009.⁷⁴

Obrázek č. 1: Účast ve volbách do Evropského parlamentu v letech 1979–2009 (graf)⁷⁵

Kromě kontinuálního poklesu zájmu voličů je důležitým kritériem pro hodnocení evropských voleb také srovnání účasti ve volbách do EP s počtem voličů ve volbách do národních parlamentů. Srovnáme-li účast v evropských a národních volbách v letech 1979 až 1999, potom byla účast voličů ve volbách do EP v celkovém průměru členských států o 22% nižší než v národních volbách. Je však třeba ještě upozornit na skutečnost, že údaje jsou ještě do určité míry zkresleny. V některých státech (Řecku, Lucembursku, Belgii) byla či dosud je

⁷³ HIX, S., MARSH, M. Punishment or protest? Understanding the European Parliament election. *The Journal of Politics*. 2007. Vol. 69, No 2. s. 496

⁷⁴ Účast ve volbách do Evropského parlamentu v letech 1979–2009, *webové stránky EP*. [20. 1. 2011] dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/parliament/archive/elections2009/cs/turnout_cs.html>

⁷⁵ Tamtéž

zákonem stanovena povinnost volební účasti. Pokud provedeme tedy srovnání jen v zemích, kde je účast dobrovolná, tak se jedná o více než 30%.⁷⁶ Řada expertů jako i Petr Fiala tedy vidí právě ve volbách do evropského parlamentu zdroj demokratického deficitu. Myslí si, že se jimi projevila celková krize demokratického ukotvení společných evropských institucionálních struktur.⁷⁷

Chybí tedy přímé napojení na elektorát, současné napojení nemá výraznější zpětnou vazbu a probíhá jednosměrně především ve formě výběru reprezentantů. Znamená to tedy, že občané nemohou odměnit nebo potrestat jednotlivé Europoslance za činnosti, zapojení, politické postoje nebo chování v Evropském parlamentu. Volby v demokratických státech totiž nejsou jen o ustanovení vlády a směru politické agendy, ale také o vlivu na chování jednotlivých politiků: zajištění toho, že politici vyjadřují preference svých voličů, jsou odpovědní za jejich činnost, odměňování jsou „dobří“ politici, kteří jednají efektivně v zájmu svých voličů, a odstranění „špatní“ politici, kteří buď provádějí něco špatně, nebo vybočují z politiky, kterou slíbili voličům nebo jsou- v krajním případě zkorumpovaní.⁷⁸

Zvolení političtí reprezentanti také spolurozhodují na evropské politické rovině v rámci pro voliče nepřehledných stranických uskupení a navíc o věcech a navíc o věcech, které nejsou předmětem volebního rozhodování a nejsou voličům nabízeny v předvolebních kampaních jako alternativy. Oslabené propojení evropských reprezentantů pak třeba dle Petra Fialy snižuje legitimitu EP a má vliv na jeho postavení mezi ostatními evropskými orgány. To se pak zpětně odráží v malé účasti voličů a v jejich rozhodování na základě ne-evropských motivů.⁷⁹ Politika v EP není dosti monitorována medií, voliči vědí jen málo z toho, o čem se v Bruselu jedná. Mnoho z těchto položek, by se však dalo dle odborníků změnit reformou volebního systému do EP.⁸⁰

Hix a Marsh ve svém výzkumu objevili, že záleží, kdy jsou evropské volby načasované. Pokud jsou krátce po národních, vedoucí strana je ještě ve svém nejlepším období, nevykládá tedy hodně peněz na kampaň. Pokud se však volby konají delší dobu po národních, strany jsou ochotny více mezi sebou soutěžit, vynaložit na kampaň více peněz a voliči volí často opozici, pokud nejsou spokojeni s vládní stranou. Lidé také volí spíše menší

---

⁷⁶ FIALA, P. *Evropský mezičas*. Praha. Barrister and Principal. 2007. s. 117

⁷⁷ Tamtéž, s. 116

⁷⁸ HAGEMANN, S., HIX, S. Could changing the electoral rules fix European parliament elections? *Politique Européene*. 2009. No. 28. s. 5

⁷⁹ FIALA, P. *Evropský mezičas*. Praha. Barrister and Principal. 2007. s. 121

⁸⁰ HAGEMANN, S., HIX, S. Could changing the electoral rules fix European parliament elections? *Politique Européene*. 2009. No. 28. s. 4

strany, které se bojí volit v národních volbách a dále strany, které se starají o životní prostředí, nebo jsou euro- skeptické.⁸¹ Ve srovnání s volbami do národních parlamentů mají při evropských volbách u voličů větší šanci na úspěch menší strany nebo strany ideologicky vyhraněné (až extrémní) a naopak menší podporu mají velké politické strany a strany vládní. Současně platí, že čím je termín voleb v konkrétní zemi spíše středu volebního období pro hlavní volby, tím je ztráta větších stran větší, zatímco volební datum identické s parlamentními volbami ztrátu vládních stran minimalizuje. Hix a Marsch se tedy domnívají, že volby by neměly být brány čistě jako druhořadé národní volby, protože na evropských otázkách přeci jenom záleží.

2.2.2.4 Debata o evropské identitě

V této části se budu věnovat dosti diskutovanému tématu evropské identity. Je poukazováno mnohými odborníky, že to, co EU doopravdy potřebuje k tomu být demokratická a legitimní je právě společná identita. Mezi otázky, které si zde položím, patří: Co znamená termín *demos*? Došlo již k jeho vytvoření na evropské úrovni? Pokud ne, může k tomu dojít? Proč je jeho vytvoření vlastně důležité?

Řecké slovo *demokratia* se skládá ze dvou slov a to *demos* (lid) a *kratia* (pravidlo), znamená tedy vláda lidu. Werleigh pak definuje Evropský *demos* jako skupinu občanů ve všech členských státech, kteří považují EU a politická jednání s Uníí i navzájem jako přirozený průběh, který musí být proveden k zajištění cílů.⁸² Jeho utvoření je důležité, stejně jako v demokratickém státě, který potřebuje základní souhlas těch, nad kterými je oprávněn rozhodovat. Z tohoto důvodu vedení státu usilují o vytvoření společné identity, která upevní jejich vazby na komunitu a podpoří její podporu. Vytvoření státu je dle klasické teorie společenské smlouvy dobrovolnou smlouvou mezi volenou autoritou a občany, která je vzájemně prospěšná. K tomu, aby pravidla, která vedení přijímá, měla veřejnou podporu, tak zde musí být nějaká identifikace s komunitou. Fritz Scharpf charakterizuje společnou identitu jako pocit podobnosti, který vzniká preexistencí společné historie, jazyku, kultury, a etnicity.⁸³ Podobně ji pak charakterizuje i Smith jako pocit sdílené kontinuity po sobě

---

⁸¹ HIX, S., MARSH, M. Punishment or protest? Understanding the European Parliament election, *The Journal of Politics*. 2007. Vol. 69, No 2, s. 497

⁸² WARLEIGH, A. *Democracy and the EU*. London. Sage Pubns Ltd. 2003. s. 122

⁸³ SCHARPF, F. *Governing in Europe: Effective and democratic?* Oxford. Oxford university press. 1999. s. 8

jdoucích generací, sdílené vzpomínky, události a osobnosti historie společnosti, dále společný osud jednotky a kultura.⁸⁴

Například Van Ham tvrdí, že bez vytvoření solidního základu evropské identity, pokrok procesu integrace může být ohrožen ztrátou podpory veřejnosti, což by mohlo dokonce vést ke konci tohoto procesu. Evropskou identitu opak charakterizuje jako určitou míru společenské soudružnosti a solidarity.⁸⁵

Odborníci se shodují na tom, že zatím nedošlo k vytvoření evropského dému a identity.⁸⁶ Spor tedy probíhá především o tom, zda k tomu může dojít. Například Weiler tvrdí, že se tak nikdy nestane.⁸⁷ Odborníci, kteří si myslí, že by se evropský démos utvořit mohl, se přiklání k tomu, že vznikne bez etno- kulturních elementů či díky společným občanským hodnotám.⁸⁸ Mezi hlavní překážky jeho utvoření je viděna neexistence společného jazyka.

Démos může být posuzován i z jiné strany. Může to být také právní a institucionální rámec, kdy mají občané jistá práva a povinnosti daná politickou autoritou. Tento druh dému může být vytvořen daleko snáz než sociální typ. EU již vytvořila evropské občanství, kdy mají občané EU řadu výhod z integrace. Nedošlo však zatím k vytvoření daného pocitu „my“. Sociální typ dému se pak skládá ze dvou kategorií: etno-kulturních podmínek: jazyk, historie, politické zvyky, etnicita, náboženství a za druhé subjektivně- emociálních: solidarita a identita.⁸⁹ Tyto dvě složky dle některých teoretiků spolu souvisí a nemohou bez sebe existovat. Je tedy možné vytvořit politickou komunitu s nízkou kulturní komunitou? Easton tvrdí, že ano. Dle něj členové politického systému, kteří jsou součástí společné politické komunity, mohou mít odlišné kultury a tradice. Politická komunita pak může být předpokladem pro růst a vědomí komunity. To se tedy může časem vytvořit.⁹⁰

Další otázkou, která je s evropskou identitou spjata je, zda je démos předpokladem demokracie. Jolly Mette ve své knize uvádí, že ano, protože demokracie bez lidí neexistuje.⁹¹ Naproti tomu Simon Hix má jiný názor. Demokratická identita neboli démos, dle něj existuje, pokud občané všech politických přesvědčení akceptují přání politické většiny. Demokratická

---

⁸⁴ SMITH, A. D. National identity and the idea of European Unity. *International affairs*. 1992. Vol. 68 (1). s. 55-76

⁸⁵ VAN HAM, P. Identity Beyond the state: The case of the EU. *Copenhagen Peace Research Institute Papers*. Copenhagen. Copenhagen Peace Research Institute (COPRI). 2000. s. 6,14

⁸⁶ Např. LORD, Ch. *Democracy in the European union*. Sheffield. Sheffield academic press. 1998. s. 114; SCHARPF, F. *Governing in Europe: Effective and democratic?* Oxford. Oxford university press. 1999. s. 9

⁸⁷ WEILER, J. H. H. Bread and circus, The state of the European union. *Columbia Journal of European law*. 1998. Vol. 4 (2). s. 241

⁸⁸ Např. LORD, Ch. *Democracy in the European union*. Sheffield. Sheffield academic press. 1998. s. 312

⁸⁹ METTE, J. *The EU and the people*. Oxford. Oxford university press. 2007. s. 79

⁹⁰ EASTON, D. *The political system, An inquiry into the state of Political science*. NY. Knopf. 1964. s. 186-187

⁹¹ METTE, J. *The EU and the people*. Oxford. Oxford university press. 2007. s. 70

identita dle něj nemusí být předpokladem demokracie, ale naopak se může objevit až s demokratickou politikou. Tak to bylo i u národních evropských států. Místní identity byly nahrazeny národní skrz proces masových voleb a otevřeného politického soutěžení. Tak to bylo dle něj i v USA, kde federální identita vznikla až nadnárodní debatou roku 1930, která se věnovala programu federální vlády ohledně výdajů.⁹² Lidé si pak dle něj nejsou moc vědomi toho, že mají evropské státy mnoho společného: státy se sice od sebe liší, ale pokud je srovnáváme se zbytkem světa, tak mají stejné ekonomické a politické hodnoty. Náboženství zde nehraje velkou roli, sekularismus měl vliv na mnoho sociálních otázek jako rovnost pohlaví, rodinu a potraty. Státy pak mají společné standardy jako maximální pracovní dobu, práva pracovníků, mnoho států přispívá na humanitární pomoc.⁹³

Proč je vlastně vytvoření evropského dému důležité? Pokud by k jeho vytvoření došlo, EU by se dle Jolly Mette mohla řídit principy parlamentního většinového demokratického systému. Vyřešil by se tak i problém demokratického deficitu.⁹⁴ Podobný názor pak má i Amital Etzioni, která tvrdí, že EU trpí komunitním deficitem. Důležité dle ní je najít společné hodnoty, čehož může být v EU dosaženo především diskusí o hodnotách mezi občany EU. Celá populace by se měla účastnit morální diskuse, která by mohla vyústit v nové, sdílené hodnoty. V historii došlo po mnoha debatách k výrazným změnám- třeba ohledně práv žen nebo v ohledu na životní prostředí. V EU zatím k takovému dialogu nedošlo. V rámci EU se často vede jen v rámci států ohledně toho, co je důležité pro daný stát, nevede se nadnárodní dialog a co je dobré pro EU. A. Etzioni si myslí, že by lidé měli přestat prvotně myslet na to, co je dobré jen pro jejich státy a začít myslet na to, co je dobré pro EU jako komunitu. K tomu, aby došlo ke zmenšení demokratického deficitu, bude nejdříve potřeba v EU vytvořit komunitu, která bude sdílet společné hodnoty.⁹⁵

To je tedy jistě velmi zajímavý názor, kdy můžeme shrnout, že vytvoření evropské identity je dlouhodobý proces, kterého je možno dosáhnout až v daleké budoucnosti. Například Van Ham má pak takový názor, že evropská identita dle něj: „Musí spočívat na solidním základu multikulturalismu a uznání, že je kulturní rozmanitost trvalou a užitečnou částí demokratické politické společnosti.“⁹⁶ Společná identita tedy nebude vytvořena jako ve státu „kolektivní paměť“- společným sdílením historických znalostí, ale vytvořením

---

⁹² HIX, S. *What's wrong with the EU and how to fix it*, London. London school of economics and political science. 2008. s. 106

⁹³ Tamtéž, s. 24

⁹⁴ METTE, J. *The EU and the people*. Oxford. Oxford university press. 2007

⁹⁵ ETZIONI, A. The Community Deficit. *Journal of Common Market Studies*. 2007. Vol. 45/1. s. 20

⁹⁶ VAN HAM, P. Identity Beyond the state: The case of the EU. *Copenhagen Peace Research Institute Papers*. Copenhagen. Copenhagen Peace Research Institute (COPRI). 2000, s. 5

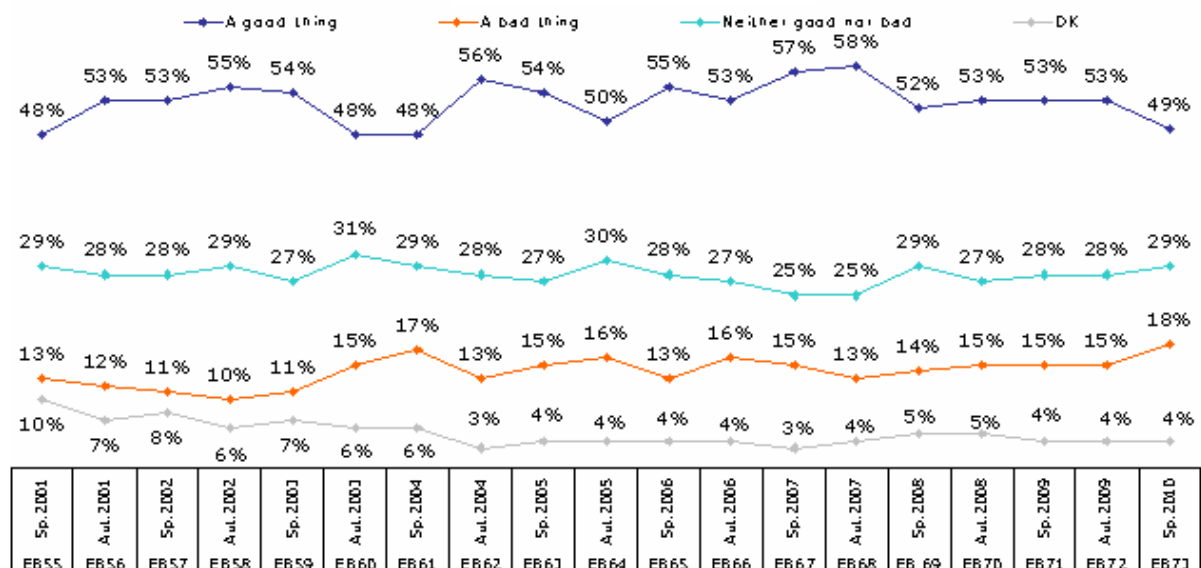
„imaginární komunity“, která bude vytvořena na konceptu občanství, kde mají občané stejná práva a povinnosti. Společnými hodnotami této komunity budou společná solidarita, uchování kulturní rozmanitosti a respekt pro odlišnosti. Mnoho odborníků se s ním pak shoduje na tom, že předpokladem evropské identity je vytvoření silné nadnárodní solidarity.

2.2.2.5 Veřejná podpora EU

Poslední posuzovanou položkou hypotézy, která tvrdí, že je demokratický deficit na evropské úrovni problémem bude nedostatečná podpora veřejnosti, či vzdálenost běžného občana EU. Většina občanů ve členských státech EU dnes není oddána evropskému projektu a nesouhlasí tak slepě s některými opatřeními, která domlouvají jejich vlády.

Od 70. let se podpora EU a názory na různé problematiky EU sledovaly ve všech členských státech pomocí průzkumu Eurobarometru. Standardně se v průzkumu podává otázka, zda je členství v EU dobrá věc pro zemi, odkud občan pochází. Roku 1970 pak podporovalo EU 60%, roku 1991 dosáhla podpora maxima 70%. O té doby se však podpora zmenšuje na 50%. Jak můžeme vidět níže z grafu.

Obrázek č. 2: Otázka: Všeobecně řečeno, myslíte si, že je členství (Vaší země) v EU...? Výsledky pro dobu od jara 2001- jara 2010. V % EU (graf)⁹⁷

⁹⁷ Eurobarometr 2010: Občané EU vyjadřují podporu silnějšímu evropskému hospodářskému řízení. *Webové stránky EU*. [15. 03. 2011] dostupné z: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/1071&format=HTML&aged=0&language=SK&guiLanguage=en>>

To je tedy velmi malá podpora EU. Dle Hixe se však podpora EU mění jako počasí. Pokud evropská ekonomika roste, podpora je větší, pokud klesá tak menší. Podpora se zmenšovala s druhou ropnou krizí roku 1980, potom se s rostoucí ekonomikou zvětšovala do roku 1991.⁹⁸ Občané podporovali vytvoření vnitřního trhu, veřejná opozice se pak vytvořila při ratifikaci Maastrichtské smlouvy, kdy se stále více integrace přesouvala i do politické oblasti. Nesouhlas začal s dánským NE při ratifikaci smlouvy, po té se referendum stalo několikrát skoro jedinou možností, jak vyjádřit svůj nesouhlas s dalším směřováním EU

Ústavní smlouva pak byla především snahou o přiblížení občanů EU a o vytvoření evropské identity. Roku 2001 se vlády usnesly, že by evropské instituce měly být přiblíženy občanům. Podílel se na ní Konvent, který byl založen z expertů a na debatě s veřejností. Projekt se však nakonec nevydařil, když byl roku 2009 odmítnut ve Francii a Holandsku v referendu.

Podpora EU se liší dle států a sociálního statusu občanů. V zemích jako UK, Švédsku, Rakousku, Finsku, Litvě, Maďarsku a Estonsku je podpora pohybuje jen kolem 40%, na druhé straně pak v Lucembursku, Irsku, Holandsku více než 70%. Co je zářezující je klesající podpora v zemích, které vždy EU podporovaly, jako je právě Holandsko. Zde podpora klesla o 20% během 15 let, podobně i ve Francii a Německu. Dle výzkumu Eurobarometru také EU spíše podporují vyšší sociální skupiny.⁹⁹

Podpora EU mezi občany je tedy menší než dříve, dokonce i zakládajících zemí, které EU podporovaly. Celkově podporují EU více občané toho státu, kteří si myslí, že z integrace profitují, méně pak ti, kteří si myslí, že EU ohrožuje jejich ekonomické zájmy. Dále občané, kteří cítí, že jsou politiky EU blíže jejich osobním politickým názorům, než současné národní politiky podporují EU.

---

⁹⁸ HIX, S. *What's wrong with the EU and how to fix it*. London. London school of economics and political science. 2008. s. 53

⁹⁹ Webové stránky EUROBAROMETRU. [06. 05. 2011] dostupné z: <http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm>

3. TESTOVÁNÍ DANÝCH HYPOTÉZ: PŘÍPADOVÁ STUDIE- JEDNOTNÉ EVROPSKÉ NEBE

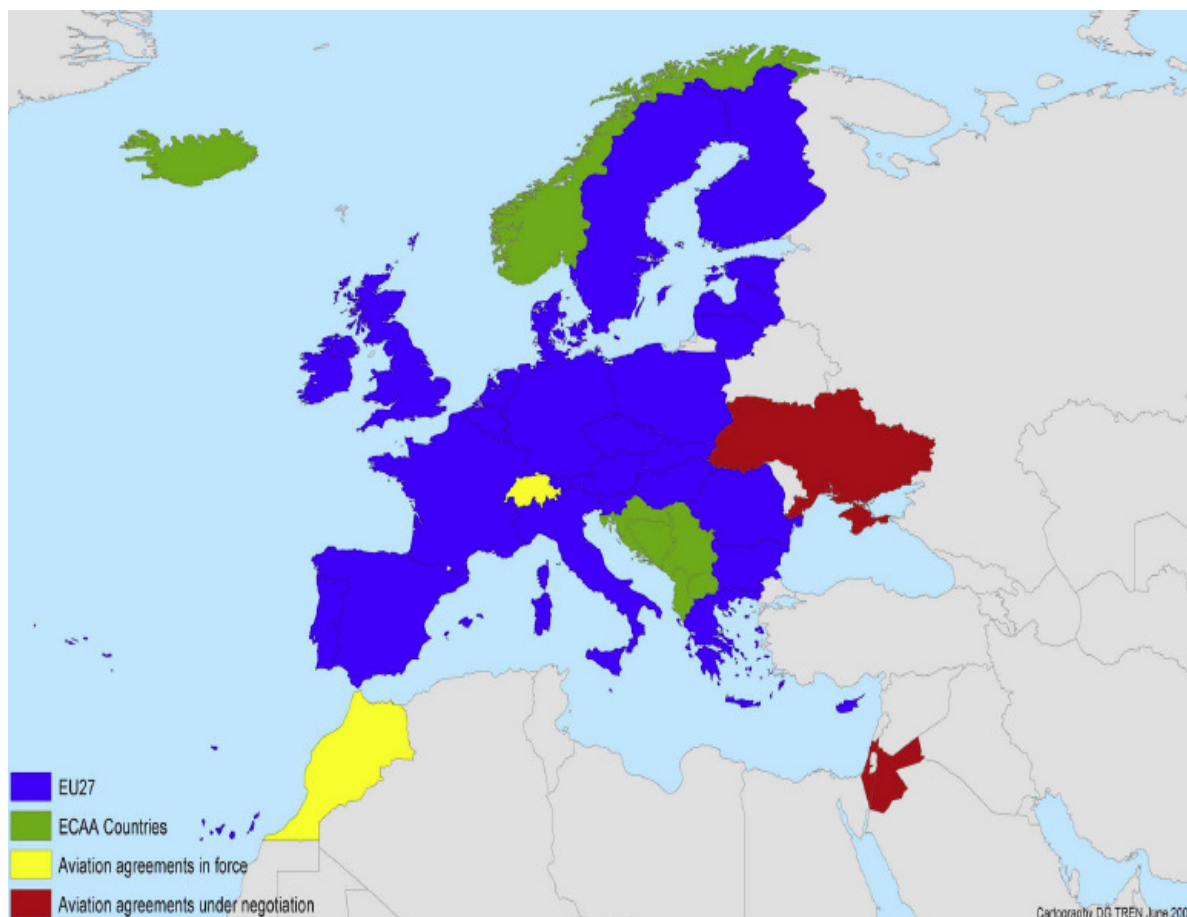
Ve třetí části své diplomové práci budu testovat své dvě hypotézy a problematiku demokratického deficitu na případové studii Jednotné evropské nebe. Jedná se o detailní analýzu jednoho případu, který jsem si vymezila rokem 2001, kdy byla vydána Bílá kniha o dopravě a kde bylo zmíněno vytvoření Jednotného evropského nebe (dále jen SES- *Single European Sky*) a končím březnem 2011. Tuto případovou studii jsem si vybrala pro to, že jedná o proces, kdy šlo o harmonizaci a posílení vnitřního trhu EU v nové oblasti a kdy byli do rozhodování zapojeni různí aktéři.

Dle teorie demokratické legitimacy, jak jsem si ji vytyčila, nestačí jen jedna z legitimit. EU by se měla snažit o nastolení „input“ a „output“ legitimacy, které by měly být v souladu. „Input“ legitimitu můžeme spojit s veřejnou podporou, zapojováním veřejnosti do procesu rozhodování a snažím o vytvoření evropské identity. „Output“ legitimitu s výstupy směřujícími ke společnému blahu celku. Ve své případové studii budu testovat své dvě hypotézy- zda je demokratický deficit problémem EU či nikoliv. Pro svou analýzu se opírám o definici demokratického deficitu, jak jsem si ji vytyčila v kapitole o něm: označuje nedostatečnou míru demokracie (politický princip založený na účasti lidu na řízení společnosti, podřízení se menšiny většině a uznání svobody a rovnosti občanů). Je spojen s EU, která je v důsledku složitých metod rozhodování vzdálena běžnému občanovi a postrádá tak nutnou demokratičnost. Demokratickým deficitem na úrovni EU se tedy označuje nedostatek demokratické legitimacy evropských institucí a jejich rozhodování. Vzhledem k tomu, že Evropský parlament je jedinou institucí, která je volena přímo občany EU a měl by tak reprezentovat zájmy veřejnosti a působit jako hlavní demokratický aktér, tak ve své případové studii analyzuji, zda takto Evropský parlament (popřípadě jiná instituce) působí a zda posiluje jak „input“ tak „output“ legitimitu. Pokud se tomu tak neděje, tak v mé práci předpokládám, že demokratický deficit je problémem EU, který by se měl řešit.

Moje výzkumné otázky jsou: snažily se evropské instituce, především Evropský parlament o nastolení veřejné debaty k problematice a zapojení širší veřejnosti? Byla veřejnost dostatečně informována? Byli do rozhodování zapojeni i další nestátní aktéři? Jaké byly představy EP k dané problematice a jaké činy? Uspěl Evropský parlament jako hlavní představitel občanů EU a hlavní demokratický aktér? Snaží se Evropský parlament prosadit mezi institucemi a prosadit svůj vliv dostatečně?

Nejdříve uvedu pozadí dané případové studie, dále představím hlavní aktéry- evropskou veřejnost, členské státy, nestátní aktéry. Dále pak instituce, které na ně působily- Komisy a Evropský parlament. Představila bych jejich roli v procesu a jejich hlavní cíle. Poukážu na to, jak se jim jejich cíle podařilo naplnit, zaměřím především na jejich zapojení širší veřejnosti do projektu.

Obrázek č. 3: Jednotné nebe- Panevropská dimenze (obrázek)¹⁰⁰

3.1 Jednotné evropské nebe- pozadí

Projekt Jednotné evropské nebe je v současnosti jedním z nejvýznamnějších projektů Evropské komise v oblasti letecké dopravy. Evropské trhy byly v této oblasti tradičně protekcionalistické a regulované především státy. Společná dopravní politika byla vytvořena již od podpisu Římské smlouvy roku 1957, letecká doprava z toho však byla vyřazena. Státy řídili svoje letectví různými bilaterálními smlouvami. Existovalo tedy mnoho různých kontrol

¹⁰⁰ Podkladový materiál Komise k SES. [10. 4. 2011] dostupný z: <http://ec.europa.eu/transport/air/single_european_sky/ses_2_en.htm>

a ceny evropských aerolinek tak byly mnohem dražší než třeba amerických. Evropský letecký průmysl pak ovlivnila především deregulace letectví v USA v 70. letech. Aby evropský průmysl mohl zůstat konkurenceschopný, bylo třeba udělat liberalizaci evropské letecké dopravy.¹⁰¹ V polovině 80. let tak nastala změna, když došlo k vytvoření společné letecké dopravy a její liberalizaci. Komise přišla v letech 1987, 1990 a 1990 se třemi balíčky liberalizace.

Roku 1998 pak byl vydaný strategický dokument týkající se dopravy a to první Bílá kniha Komise k dopravě. Koncem roku 1999 zahájila Evropská komise reformu řízení letového provozu v Evropě. Taková reforma se stala naléhavou vzhledem ke zpožděním v letecké dopravě. V těchto letech byl průměrně jeden let ze čtyř zpožděn o více než 15 minut. Podílelo se na tom mnoho různých příčin: letecké společnosti, letiště, řízení letového provozu a počasí. Druhá Bílá kniha k dopravě pak byla vydaná roku 2001, kde se přímo mluví o vytvoření „Jednotného nebe“, které umožní skončit s rozdělováním evropského vzdušného prostoru a tím zvýšit efektivitu a bezpečnost letecké dopravy v Unii.¹⁰² V dubnu 2004 byl přijat balík Jednotného evropského nebe. Jeho cílem bylo reorganizovat letecký prostor podle vzorů letového provozu, nastavit společné technické a letecké řídicí systémy bez ohledu na hranice zemí. Cílem je zmenšit ceny, emise a zlepšit bezpečnost.

Důležitá je také konkurenceschopnost směrem k USA. Na srovnatelném zeměpisném území (9,8 mil. km² v USA/ 10,5 mil. km² v Unii/) je dvojnásobný letový provoz (15,9 mil. letů v USA/7,9 mil. v Unii), poměr přesnosti v USA (77 %) je srovnatelný s poměrem v Unii (73 %). USA mají 21 řídicích středisek (v porovnání s 41 v Unii) a úměrně k tomu méně řídicích letového provozu (17 000), kteří řídí dvojnásobný provoz se srovnatelnými náklady.¹⁰³

Obrázek č. 4: Strukturovaný vzdušný prostor USA, rok 2001 (obrázek)

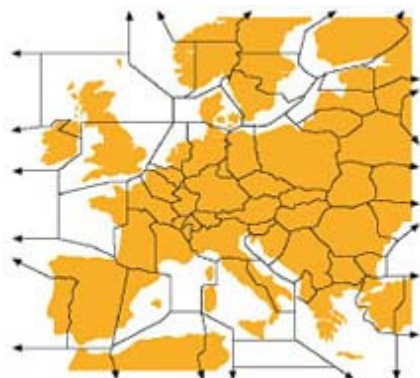
¹⁰¹ KAWAGOE, M. Air transport deregulation in the EU. Paper for presentation at the IPSA symposium. 2008.

¹⁰² Bílá kniha: Evropská dopravní politika pro rok 2010. [10. 4. 2011] dostupná z: <http://europa.eu/legislation_summaries/environment/tackling_climate_change/124007_en.htm>

¹⁰³ Jedno jednotné nebe pro celou EU. [11. 4. 2011] článek dostupný z: <www.datis.cd rail.cz/edice/DOKES/DOKES04/dok5.../jedno.pdf>

Obrázek č. 5: Fragmentovaný vzdušný prostor EU, rok 2001 (obrázek)¹⁰⁴

Navzdory opatřením přijatým v březnu 2004, která měla reformovat řízení letového provozu a směřovat k vytvoření jednotného evropského nebe, zůstává vzdušný prostor EU rozdělen do 27 různých národních systémů. Taková roztříštěnost má ovšem za následek, že letecké společnosti často nelétají přímo, ale oklikou, a na nejfrekventovanějších evropských letištích musí dlouhou dobu čekat na povolení k přistání. Letecká doprava v současné době vytváří přibližně 3% celosvětových emisí skleníkových plynů. Odhady přitom hovoří o tom, že se do roku 2020 letecká doprava zdvojnásobí, což bude mít rozsáhlé důsledky v podobě delších čekacích dob, vyššího znečištění a větších bezpečnostních rizik.¹⁰⁵

Díky malému pokroku v oblasti zavádění opatření v roce 2004 předložila Evropská komise v červnu 2008 druhý legislativní balíček, který si kladl za cíl překonat „mnohé překážky“ na cestě k vytvoření společného evropského vzdušného prostoru.¹⁰⁶ Dodatky k balíčku z roku 2004 zavazují poskytovatele navigačních služeb k vyšším výkonům a udávají rok 2012 jako dobu, do kdy členské státy musí navázat přeshraniční spolupráci.¹⁰⁷ Taková spolupráce zahrnuje „funkční bloky vzdušného prostoru“ (FAB), přenesení kompetencí na Evropskou agenturu pro bezpečnost letectví (EASA), vytvoření výzkumného programu SESAR, aby se předešlo nesourodému přístupu k řízení letového provozu v Evropě a dále zejména závazné výkonnostní cíle pro poskytovatele letových navigačních služeb.¹⁰⁸ Také navrhuje řešit problém nedostatku kapacity letišť a infrastruktury. Letištní časy, které byly

¹⁰⁴ *Environmental and climate protection*, Webové stránky Lufthansi. [11. 4. 2011] dostupné z: <http://presse.lufthansa.com/en/policy-brief/topics/environmental-and-climate-protection.html>

¹⁰⁵ Lety nad Evropou má řídit jeden systém, *Euractiv*. [11. 4. 2011] článek dostupný z:

<http://www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/lety-nad-evropou-ma-ridit-jeden-system>

¹⁰⁶ [KOM (2008) 0389] Jednotné evropské nebe II: k udržitelnějšímu a výkonnějšímu letectví v Evropě

¹⁰⁷ [KOM (2008) 0388] Zvýšení výkonnosti a udržitelnosti evropského leteckého systému

¹⁰⁸ [KOM (2008) 0390] Letiště, uspořádání letového provozu a letové navigační služby

přiděleny provozovatelům letadel, mají být lépe koordinovány s řízením letového provozu, a měla by být zřízena observatoř pro kapacitu letišť.¹⁰⁹

Při výměně názorů na konferenci o navrhovaném vylepšení dohody o Jednotném evropském nebi z roku 2004 a o přenesení kompetencí na EASA se zdálo, že se představitelé evropských institucí i ostatní hráči na základních bodech dohody SES II dohodnou ještě před červnovými volbami do Evropského parlamentu. Tak se však nestalo.

Rada a Parlament se dlouho nemohly shodnout. Především šlo o otázku vydávání oprávnění poskytovatelům navigačních služeb na každý druh služby, který poskytují. Členskými zeměmi se tento návrh Europoslanců nelíbil, protože to podle nich jen ztíží administrativu a nepřispěje ke zlepšení kvality služeb. Kromě aerolinek s napětím očekává zřízení jednotného evropského nebe i SESAR. Tento společný projekt je technickou součástí SES a jeho úkolem je vývoj nové generace systémů řízení letové dopravy. Podle výkonného ředitele SESARU Patricka Kye je SESAR: „Integrální součástí SES a nové technologie není možné zavést do doby, než budeme mít jednotné evropské nebe a funkční bloky vzdušného prostoru (FAB) budou motorem implementace SESARU a naopak.“¹¹⁰

Přesto, že projekt nakonec roku 2008 schválen byl, tak nastal problém především v oblasti implementace. V prosinci 2010 pak nastal důležitý milník, kdy se měly nastavit pan-evropských výkonnostní cíle pro poskytovatele letových navigačních služeb (ANSP). Cíle zahrnují čtyři hlavní oblasti: bezpečnost, kapacitu / zpoždění, životní prostředí a efektivnost nákladů. Ty by měli být přijaty Komisí 12 měsíců před začátkem prvního období provádění odkazů. Opět však hrozil neúspěch celého projektu, protože řada států i Výbor pro jednotné nebe byl proti cílům pro evropské navigační služby. Námitky nebyly proti cílům jako takovým, ale obavám, že cíle budou mít za následek snížování pracovních míst a vytvoření pracovních nepokojů v letových navigačních službách. Projekt tedy dlouhou dobu čelí překážkám především z členských států a jejich neochotě ho správně implementovat. Přesto, že se odhaduje vytvoření jednotného nebe na rok 2012, je možné, že se i tento termín bude muset odložit.

---

¹⁰⁹ Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů: *SES II: k udržitelnějšímu a výkonnějšímu letectví v Evropě* {SEC(2008) 2082}

¹¹⁰ Jednotné evropské nebe na dohled, *Euractiv*. [13. 4. 2011] článek dostupný z: <<http://www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/jednotne-evropske-nebe-nadohled-005660>>

3.2 Analýza proměnných

Výzkumná otázka mé diplomové práce se týká demokratického deficitu, a zda je či není problémem EU. V případové studii jsem si pak vytyčila proměnné, které budu analyzovat. Jedná se o nezávislé proměnné- zájem evropské veřejnosti na liberalizaci letecké dopravy, zájem členských států o kontrolu agendy a snahu nestátních aktérů zapojit se do procesu. Jako zprostředkující proměnné jsem si vytyčila snahu Evropského parlamentu a Komise zapojit veřejnost a nestátní aktéry do procesu. Závislá proměnná je pak demokratická legitimita.

Svou studii také zkoumám dle ideálně- typické představy, jak by demokratický proces v EU měl při projektu jako je SES vypadat. Především by měli být zapojeni nestátní aktéři do procesu rozhodování, veřejnost by měla být informována a to jak prostřednictvím konferencí a sdělovacími prostředky, tak by měla mít přístup k různým dokumentům a odborným zprávám ohledně SES. Veřejnost by měla mít možnost informace si lehce dohledat, jedním z příkladů mohou být internetové stránky, kde by měly být informace o působení různých aktérů (především pak Evropského parlamentu). Komise patří mezi hlavní iniciátory legislativy. Evropský parlament by měl působit jako hlavní demokratický aktér, který zastupuje zájmy veřejnosti a snaží se o rozpoutání evropské diskuse k tématům, dále by se měl dostatečně prosazovat mezi ostatními institucemi a snažit se o zmírňování konfliktů mezi nimi. Rada ministrů pak působí jako zástupce členských států. Pokud takto dané rozhodování funguje, můžeme takovýto politický výsledek označit jako demokratický. Svůj názor o demokratickém deficitu tak zakládám na funkčnosti evropských struktur (např. zprostředkování zájmů, participace) s empiricky zjištěnými skutečnostmi o fungování reálných (byť nedokonalých) demokracií, které známe.

3.2.1 Nezávislé proměnné

3.2.1.1 Zájem evropské veřejnosti na liberalizaci letecké dopravy

Jednou z nejdůležitějších zkoumaných proměnných této studie je evropská veřejnost. Její zájem o liberalizaci letecké dopravy je veliký, SES přináší spoustu pozitiv, které představím v této části. Svoboda pohybu v EU je jedním z největších úspěchů EU. Jednotné evropské nebe je další rozšíření tohoto práva, je tedy pro občany velmi pozitivní. Přesto tento projekt čelí různým překážkám a protekcionismu členských států. Neefektivnost letového

provozu systému řízení v Evropě jsou zodpovědné za 16 milionů tun zbytečných emisí CO₂. Přičemž občané vidí jednu z největších rolí EU především v oblasti životního prostředí. Při vytvoření evropských tras by se dále ušetřilo 3 bilionu eur. Nyní musí letadla kličkovat podle tras národních. Síť Řízení letového provozu, která je hlavní infrastrukturou letectví EU, je tvořena 27 národními řízení letového provozu a 27 navigačními systémy.

Evropské linky jsou o 15% méně efektivní než národní. Kratší cesty by ušetřily 5 milionu tun CO₂, emise by se mohly snížit o 7- 12%. Roku 2007 meškalo 22% zpožděných letů více než 15min, i tomu by se mohlo zamezit. ATM systém také zaměstnává zbytečně velké množství pracovníků- více než 50 tisíc. Ti tvoří až 70% jejich nákladů. Řízení letového provozu tak tvoří 8- 12% ceny letenky, reformou by se tedy změnily i ceny letenek.¹¹¹ Všechny tyto položky by se tedy při implementaci SES zlepšily a občané by tak mohly létat rychleji, efektivněji, bezpečněji a levněji. To také znamená, že SES splňuje jeden z požadavků „output“ legitimacy, která především klade důrazy na výstupy, tedy společné blaho celku, k němuž směřuje i SES.

3.2.1.2 Zájem členských států o kontrolu agendy

Členské státy se do procesu SES zapojily různými způsoby, především schvalovaly daná nařízení spolu s EP v Radě ministrů a dále na nich leží jejich implementace. To znamená, že si státy samy volí a rozhodují, jak a kdy bude daný projekt uskutečněn a jakými způsoby k cílům daným Komisí dojdou. Státy měly především zájem o kontrolu agendy, chtěli se zapojit co nejvíce. Rozhodnutí, aby byl projekt utvořen systémem zdola- nahoru se však neukázalo jako nejšťastnější. První balík Komise z roku 2004 vybízel státy ke změně jejich dosavadních protekciónálních politik a k vytvoření společného nebe. Přesto, že státy daný projekt schválily, tak poskytnuté nástroje nepoužily ke zlepšení výkonu účinně. Šlo především o určení poskytovatelů služeb, využívání hospodářských pobídek, otevření se trhu, změny struktury tratí a vytvoření funkčních bloků vzdušného prostoru. Komise tak roku 2008 došla k závěru, že musí být přijata další opatření a vyžaduje tak pro ověřování výkonnosti kvantifikované cíle.¹¹²

Úspěch těchto návrhů však do značné míry závisel na intenzivním zapojení členských států. Státy jsou si vědomy pozitiv vytvoření jednotného evropského nebe, zároveň se však

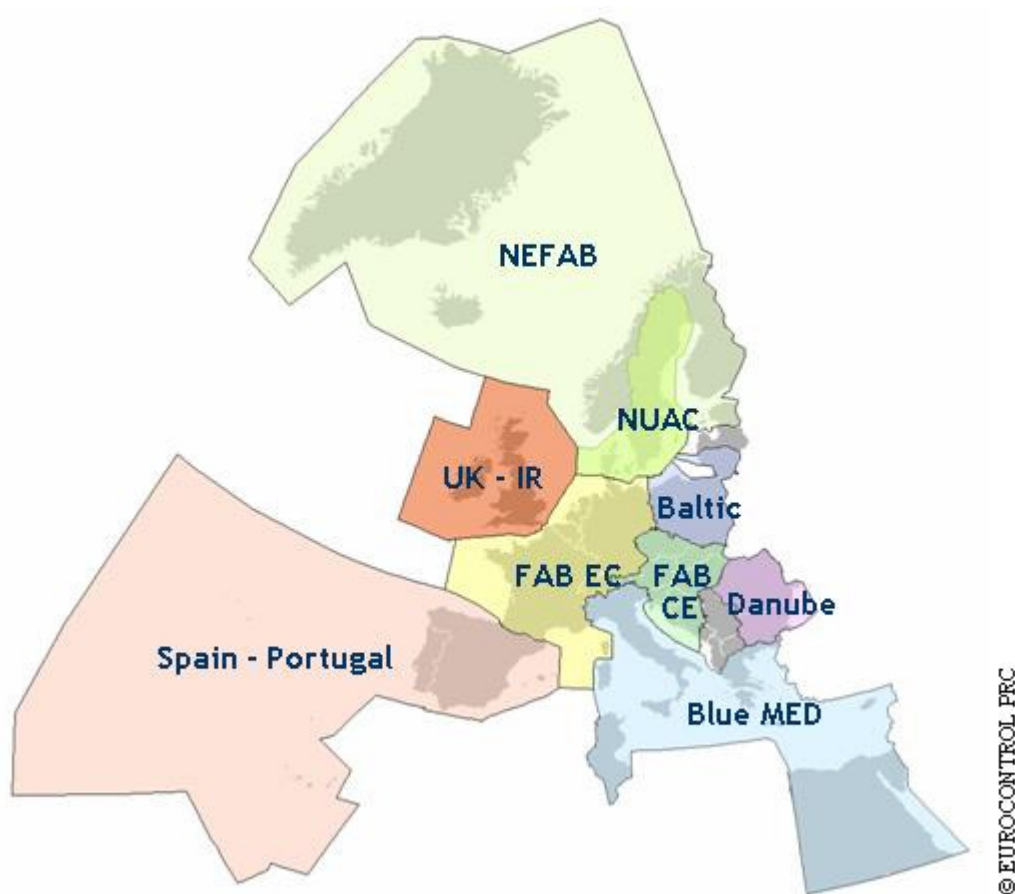
---

¹¹¹ *Materiály Komise pro novináře*. [10. 4. 2011] dostupné z: http://ec.europa.eu/transport/air/single_european_sky/doc/2010_03_03_press_kit.zip

¹¹² Sdělení Komise Radě: *Vytvoření SES*: COM/99 /0614 final/

bojí, že se tím zmenší jejich státní suverenity. Mezi hlavní problémy pak patřila zejména civilně- vojenská spolupráce a nové pojmání suverenity států ve vlastním vzdušném prostoru s ohledem na předpokládaný vznik „funkčních bloků vzdušného prostoru“. Tyto bloky mají být podle návrhu vytvářeny bez ohledu na stávající hranice států. Princip delegace kontroly letového provozu v horním vzdušném prostoru státu na poskytovatele letových provozních služeb jiného státu v zájmu zajistit zvýšení kapacity a optimální propustnost vzdušného prostoru se neseťkává s přílišným pochopením.

Obrázek č. 7: Funkční bloky vzdušného prostoru EU (obrázek)¹¹³

Ještě v době řeckého předsednictví, tedy před schválením prvního balíku SES, bylo oznámeno, že některé země nebudou podporovat jakoukoli změnu v současné povaze suverenity vzdušného prostoru. Podle toho pak rozhodla i Rada, která zdůraznila skutečnost, že zavedení programu SES nebude mít vliv na suverenity členských zemí ve vlastním

¹¹³ Podkladový materiál Komise k SES. [10. 4. 2011] dostupný z: http://ec.europa.eu/transport/air/single_european_sky/ses_2_en.htm

vzdušném prostoru. Při parlamentní debatě byly vlády členských zemí obviněny ze zachování konzervativního přístupu k pojmání suverenity vzdušného prostoru, založeného především na zájmech vlastní obranné politiky a potřebách komerčního využití. Program SES v podobě společného stanoviska Rady Evropské unie se tak stál méně „evropským“ a výstupy méně efektivní, než bylo zamýšleno při tvorbě jeho základního poslání.¹¹⁴

Tyto metody tedy vyžadují aktivní podporu od dotčených států, nelze docílit uplatňování proti jejich vůli. Proto se Komise také snaží zapojit do projektu vojenské uživatele. Státy vidí obranné úkoly jako prvořadé, žádné opatření směřující k vytvoření SES by se tak nemělo dotknout požadavků na obranu nebo sledování práv členských států na řízení ozbrojených sil. Ochranné klauzule by mohly být samozřejmě uplatněny okamžitě v případě národní obrany nebo ze cvičných důvodů.

K dalšímu problému však došlo roku 2010, kdy byl celý projekt ohrožen, když se státy nechtěli zavázat k naplňování cílů daných Komisí. Ta Komise je přitom navrhla na základě rozsáhlé odborné práce a konzultačním procesem s nezávislým orgánem pro ověřování výkonnosti. Evropská výkonnostní cíle pro poskytovatele letových navigačních služeb (ANSP) zahrnují čtyři hlavní oblasti: bezpečnost, kapacitu / zpoždění, životní prostředí a efektivnost nákladů.

Skoro však hrozilo stáhnutí cílů pro životní prostředí, kapacitu a nákladovou efektivnost pro evropské navigační služby. Výbor pro jednotné nebe (SSC) totiž hlasoval proti režimu a s některými hlavními evropskými státy odmítl podpořit cíle. Námitky dle států nebyly proti cílům samy o sobě, ale údajně kvůli obavám, že provádění ambicióznějších cílů by mělo za následek velké snižování počtu pracovních míst a pracovních nepokojů v letových navigačních službách.¹¹⁵ Jejich zrušení by však bylo významnou překážkou pro SES. Celé to tedy znovu ukazuje, jakým obtížím čelí pan-evropské programy při překonávání svéhlavosti národních vlád a dalších subjektů, které se snaží chránit své zájmy. Nakonec ke schválení cílů došlo, projekt byl však v ohrožení a mnoho aerolinek je nespokojených, protože cíle dle nich nejsou dostačující.

---

¹¹⁴ KLÍMA, R. Jednotné evropské nebe stále naráží na konzervativní přístup některých zemí. *Dopravní noviny*. [15. 4. 2011] dostupné z: <<http://www.dnoviny.cz/letecka-doprava/jednotne-evropske-nebe-stale-narazi-na-konzervativ>>

¹¹⁵ Major milestones passed for SES but not everyone is cheering, *Centre for Asia Pacific aviation*. [15. 4. 2011] článek dostupný z: <<http://www.centreforaviation.com/news/2010/12/08/major-milestones-passed-for-ses-but-not-everyone-is-cheering/page1>>

3.2.1.3 Snaha nestátních aktérů zapojit se do procesu

Mezi zájmové skupiny projektu SES patří především aerolinky, pro které jsou reformy prospěšné. Dojde ke zvětšení jejich konkurenceschopnosti, zmenšení zpoždění a ušetří jim peníze. Projekt tedy podporovaly od počátku a především se chtěli zapojit do jeho utváření. V červnu 2008, po té co Komise schválila druhý balíček věnující se problematice SES a ministři dopravy členských zemí EU schválili zahájení vývojové fáze evropského systému řízení letového provozu nové generace, aerolinky vyjádřily svou nespokojenost. Unii vzápětí obvinily z toho, že před snahou o vytvoření jednotného systému dává přednost zahrnutí letecké dopravy do obchodování s emisemi. Jednotný systém by přitom podle nich přinesl výrazné snížení emisí. Evropské letecké společnosti vítají SES, neboť neefektivita vyplývající ze současného systému je každoročně stojí pět miliard eur. Podle Petera Hartmana, výkonného ředitele KLM a předsedy Asociace evropských aerolinií (AEA) si: „Letecké společnosti v dobrých dobách tyto výdaje mohou jen stěží dovolit a v dobách krize je ochromují.“¹¹⁶ Hartman dodal, že vytvořením efektivnějšího systému by se také snížil objem vypouštěných emisí oxidu uhličitého a to až o neuvěřitelných 16 milionů tun ročně, což by pro odvětví znamenalo obrovský krok při naplňování ekologického cíle v podobě emisně neutrálního růstu.

Aerolinky se tak do EU pustily velmi zostra.¹¹⁷ Implementace Jednoho nebe se podle nich vleče dlouhou dobu. O vytvoření jednotného vzdušného prostoru se diskutuje již od 60. let, ale zahrnutí letecké dopravy do systému obchodování s emisními povolenkami trvalo jenom dva roky, říká předseda AEA. Letecké společnosti ostře kritizují také výbor EP pro životní prostředí, který podpořil návrh, podle něž by si letecké společnosti musely po roce 2013 kupovat 20% emisních povolenek. Tento podíl by se poté měl postupně zvedat a v roce 2020 by si již veškeré povolenky měly kupovat v aukcích. Ostatní odvětví mají přitom zpočátku platit pouze za 15 % povolenek.

Do procesu se dále zapojila především Asociace evropských aerolinek (AEA) a Mezinárodní letecká dopravní asociace (IATA). Aerolinky se spojily především ve fázi, kdy hrozilo neschválení vytčených cílů a dokonce napsaly společný dopis představitelům EU.

---

¹¹⁶ Lety nad Evropou má řídit jeden systém, *Euractiv*. [15. 4. 2011] článek dostupný z: <http://www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/lety-nad-evropou-ma-ridit-jeden-system>

¹¹⁷ Major milestones passed for SES but not everyone is cheering, *Centre for Asia Pacific aviation*. [15. 4. 2011] článek dostupný z: <http://www.centreforaviation.com/news/2010/12/08/major-milestones-passed-for-ses-but-not-everyone-is-cheering/page1>

Vedoucí šesti hlavních evropských průmyslových sdružení v něm v listopadu 2010 požádali všechny členské státy EU, aby podpořily tah na nedávné konferenci v Bruggách.

Aerolinky však nakonec nebyly úplně spokojeny s cíly, které nakonec byly schváleny. Dle nich došlo k jen malému posunu. Přes dosažení důležitých mezníků, IATA patřila mezi nespokojené. 3,5% snížení nákladů je prý podle ředitele Giovanni Bisignanio: "Velkým zklamáním pro letecké společnosti v Evropě. Cíle je třeba pro změnu, ne dosáhnout statusu quo." IATA se dlouhodobě snažila tlačit na ANSP, aby zmenšili své ceny. Podle asociace je v Evropě nekonkurenční nepořádek a EU bude potřebovat mnohem přísnější cíle, aby došlo k SES do roku 2020.

Asociace Evropských aerolinek naopak změny přivítala. Je to sice malý krok, ale vítá ho. Dle nich je před námi další výzva, členské státy musí definovat své cíle. „Politická vůle je zde klíčová, některé evropské vlády budou muset zatnout zuby a vzít nůž do jejich nadbytečně a neefektivní letových navigačních služeb, jinak se ocitnou mimo krok se zbytkem Evropy. Více opozice od letových navigačních služeb a pracovních skupin je jisté, státy se s tím musí vyrovnat, aby bylo dosaženo pokroku.“¹¹⁸

Dle informací je ATM systém (evropský systém řízení letového provozu) v Evropě masivně roztříštěný, a to nejen vzhledem k existenci státních hranic. Je zde 36 letových navigačních služeb, ale pouhých pět letových navigačních služeb (Aena, DSNA, NATS, DFS a ENAV), které představují 60% celkové evropské ATM. Dále je také veliký rozdíl v nákladové efektivnosti evropských poskytovatelů. Podle odhadů Asociace evropských aerolinií, roztříštěný a neefektivní povaha evropského systému řízení letového provozu stojí evropské letecké společnosti dalších 3.3 miliard eur ročně z celkového počtu 9.5 miliard eur přímých nákladů. Dále se vytvoří 16 milionů tun emisí CO₂, kterým lze předejít.¹¹⁹ Letecké společnosti tedy prosazují co nejdůkladnější a nejrychlejší reformu.

3.2.2 Zprostředkující proměnné

3.2.2.1 Snaha Evropského parlamentu zapojit veřejnost a nestátní aktéry do procesu

První významnou institucí, která se na procesu podílí, je Evropský parlament. Ten by zde měl vystupovat jako hlavní představitel veřejnosti. Ve své práci předpokládám, že je vytvoření SES pozitivní pro evropské občany. Evropský parlament, jako zástupce občanů, se měl tedy snažit

---

¹¹⁸ Major milestones passed for SES but not everyone is cheering, *Centre for Asia Pacific aviation*. [15. 4. 2011] článek dostupný z: <<http://www.centreforaviation.com/news/2010/12/08/major-milestones-passed-for-ses-but-not-everyone-is-cheering/page1>>

¹¹⁹ Tamtéž

o zapojení nestátních aktérů a širší veřejnosti, pokusit se o nastolení veřejné debaty k tématu, dále se zasadit o co největší informovanost občanů a snižování rozporů mezi zainteresovanými aktéry, jako jsou členské státy. Nyní tedy budu analyzovat, jak se mu to při ustavování jednotného nebe dařilo.

3.2.2.1.1 Snažil se Evropský parlament o nastolení veřejné debaty k problematice a zapojení širší veřejnosti? Byla veřejnost dostatečně informována?

Jaké jsou možnosti parlamentu směrem k zapojení veřejnosti? V první řadě by měli mít občané možnost přístupu k informacím jak o daném tématu tak o tom, jak evropští poslanci k tomuto tématu přistupují. Analyzuji tedy nejdříve internetové stránky vytvořené EP, dále pak snahy o vytvoření evropské debaty či pořádání konferencí.

Přímo k samotnému tématu SES se nedostávám lehce, na stránkách chvíli trvá problematiku SES najít. Dostávám se k ní přes fakta a čísla o evropské unii, společné politiky, dopravní politiku, až k letecké dopravě: bezpečnostní pravidla. Tato stránka však není věnována přímo SES, ale spíše je poukázáno na to, co bylo dosaženo v oblasti bezpečnosti v dopravě a dále, co pro to přímo EP udělal.¹²⁰ Stránka tedy neobsahuje směrnice ani návrhy EP či Rady, nepředstavuje informace o tom, jak se snažil Evropský parlament občany prezentovat, co se přímo snažil prosadit, ani zda k tématu organizoval nějaké konference. Možností jak získat informace je tedy jen informační služba pro občany, kde je možné podat dotaz v jakémkoliv jazyku EU.

Na stránkách je také vytvořena AGORA občanů, která představuje spojení mezi Evropským parlamentem a evropskou občanskou společností. Dle EP je Agora jedinečný nástroj pro diskusi s občany o otázkách, kterými se EP zabývá. Neslouží však ke všem tématům, která se občanů dotýkají, jejím cílem je zvýšit povědomí o vztahu mezi současnou finanční a hospodářskou krizí a různými formami chudoby, a to se zvláštním důrazem na prevenci a úplné odstranění chudoby a sociálního vyloučení.¹²¹ V budoucnu by možná tato stránka mohla sloužit k širší diskusi mezi občany k různým tématům, v současnosti tomu však není. K SES nevznikla s pomocí EP ani jiná stránka, která by vybízela občany k debatě.

Snažil se tedy EP o nastolení debaty s širší veřejností jinými způsoby? Mezi možnostmi, které má, patří veřejná slyšení parlamentu nebo konference. Na nich diskutují odborníci, kteří představují své názory k tématu, stejně tak jako zástupci evropských institucí či zájmové

---

¹²⁰ Air transport: air traffic and safety rules, *Webové stránky EP k SES*. [20. 4. 2011] dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/parliament/expert/displayFtu.do?language=en&id=73&ftuId=FTU_4.6.7.html>

¹²¹ AGORA, *Webové stránky EP*. [23. 4. 2011] dostupné z: <<http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?language=CS&id=70>>

skupiny a nestátní aktéři. K tématu SES jsem však na stránkách EP nedohledala, že by proběhlo veřejné slyšení či že by EP přímo pořádal konferenci. K proběhnutým slyšením a konferencím má EP přímo své stránky, na nichž jsou přímo zaznamenána.

Dle mé analýzy se tedy Evropský parlament nesnažil dostatečně vtáhnout veřejnost do procesu, ani vytvořit veřejnou debatu či dostatečně informovat občany.

3.2.2.1.2 Zapojil EP do svého rozhodování i další nestátní aktéry? Jaké byly jeho představy k dané problematice a jaké činy?

Evropský parlament již na počátku vyzval státy, aby podpořily vytvoření 'jednotného evropského nebe' (viz např. usnesení ze dne 6. července 2000). Při schvalování návrhů směrnic vyzýval k zapojení nestátní aktérů, především pak vojenských složek, o větší konzultaci s nimi a zapojená do Výboru jednotného nebe.¹²² Toto téma se ukázalo velmi diskutabilní především s Radou, která nebyla příliš ochotna řešit tento problém s tím názorem, že jsou vojenské otázky nad rámec pravomocí společenství. EP však trval na tom, že bez úzké spolupráce mezi vojenským a civilním odvětvím se SES nikdy neuskuteční. Nakonec byl dosažen kompromis, kdy bylo dohodnuto, že bude proveden výslovný odkaz k obecnému prohlášení členských států k vojenským otázkám SES, toto prohlášení pak bylo zveřejněno. V něm členské státy uznávají, že bezpečné a účinné užívání vzdušného prostoru lze dosáhnout pouze prostřednictvím úzké spolupráce mezi civilními a vojenskými uživateli, a to především na základě koncepce pružného užívání vzdušného prostoru a efektivní civilně-vojenské koordinace. Státy také prohlašují, že: „Budou spolupracovat s ostatními, a zároveň zohlední vnitrostátní vojenské požadavky, aby bylo zajištěno, že koncepce pružného užívání vzdušného prostoru byla plně a jednotně uplatňována ve všech členských státech všemi uživateli vzdušného prostoru.“¹²³

Dále EP vyzýval ke konzultaci se sociálními partnery, podpořil vznik poradního orgánu odvětví. Vyzýval Komisi, aby dohlížela nad užším zapojením všech zúčastněných stran – prohlašoval, že spolupráce na politické, sociální a technické úrovni je nezbytná pro

---

¹²²Např. *Zpráva Komise EP a Radě stanovující rámec pro vytvoření SES*. [23. 4. 2011] dostupná z: <<http://www.europarl.europa.eu/search/highlight.do?terms=single+european+sky&hitLocation=http%3a%2f%2fwww.europarl.europa.eu%2fsides%2fgetDoc.do%3ftype%3dREPORT%26reference%3dA5-2002-0258%26format%3dXML%26language%3dEN>>

¹²³ *Zpráva o společném návrhu nařízení schváleném dohodovacím výborem EP a Rady*. [23. 4. 2011] dostupná z: <<http://www.europarl.europa.eu/search/highlight.do?terms=single+european+sky&hitLocation=http%3a%2f%2fwww.europarl.europa.eu%2fsides%2fgetDoc.do%3ftype%3dREPORT%26reference%3dA5-2004-0010%26format%3dXML%26language%3dEN>>

dosažení cíle SES. Komise by dle EP: „Měla zajistit plnou podporu a angažovanost všech zainteresovaných stran, zejména sociální dialog, s cílem zajistit sociální smír.“¹²⁴

Ve svých prohlášeních tedy EP přímo vyzýval k zapojení nestátních aktérů. Jak se mu to ale přímo povedlo? Konzultace k tématům EP provádí především prostřednictvím slyšení (*hearings*), která mohou být i veřejná. Týkají se různých zajímavých témat, ke kterým vystupují zástupci jak institucí EU, tak zájmových skupin. Podle článku 193 jednacího řádu může výbor uspořádat slyšení odborníků, pokud ho považuje za důležité pro úspěšný výkon své práce týkající se určitého tématu. Slyšení mohou také uspořádat společně dva nebo více výborů. Většina výborů pořádá pravidelná slyšení, protože jim umožňují vyslechnout odborníky a diskutovat o klíčových otázkách.¹²⁵ Analyzuji tedy, zda bylo od roku 2000 do roku 2011 nějaké slyšení k tématu SES, co by organizoval přímo Výbor pro dopravu TRAN. V analyzované době TRAN dle internetových stránek EP organizoval celkově 12 slyšení.¹²⁶ Z toho se věnovali dvě přímo letecké dopravě- zavedení emisních povolenek pro letecké společnosti, kde vystoupil i zástupce Asociace evropských aerolinek a dále jedno věnující se právům cestujících v letecké dopravě. Přímo SES se však nevěnovalo žádné.

Dále má EP možnost pořádat semináře (*workshopy*). Ty jsou organizovány v rámci politiky oddělení a spravovány v souladu s finančním nařízením. Semináře nemusí být veřejné, mohou se však konat v průběhu schůze výboru. Umožňují poslancům klást otázky odborníkům a vyměňovat si s nimi názory na otázky související s parlamentní činností nebo s aktuálními tématy. K tématu SES však na stránkách parlamentu není uveden žádný.¹²⁷

Další možností EP jsou události (*events*) pořádané v rámci schůzí výboru, jejichž součástí je vystoupení externích osob nebo odborníků. Na téma SES rovněž žádná událost zaznamenaná není.¹²⁸ Konference pro odbornou veřejnost jsou také viděny jako výborný

---

¹²⁴ *Zpráva o návrhu nařízení EP a Rady, kterým se mění předchozí nařízení.* [23. 4. 2011] dostupná z: <http://www.europarl.europa.eu/search/highlight.do?terms=single+european+sky&hitLocation=http%3a%2f%2fwww.europarl.europa.eu%2fsides%2fgetDoc.do%3ftype%3dREPORT%26reference%3dA6-2009-0002%26format%3dXML%26language%3dEN>

¹²⁵ Slyšení, *Webové stránky EP.* [24. 4. 2011] dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/events.do?page=first&product=CHE&language=EN&body=>>

¹²⁶ *Slyšení Výboru TRAN.* [24. 4. 2011] dostupná z: http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/events.do?page=first&product=CHE&language=EN&body=a+http://www.europarl.europa.eu/hearings/default_en.htm

¹²⁷ *Semináře, webové stránky EP.* [24. 4. 2011] dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/events.do?language=CS&body=&product=WKS>

¹²⁸ *Události, webové stránky EP.* [24. 4. 2011] dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/events.do?language=CS&body=&product=EOT>

způsob jak konzultovat názory s odborníky a nestátními aktéry. Přímo na stránkách EP, kde uvádí konference jím pořádané, však není ani jedna uvedena k Jednotnému nebi.¹²⁹

Evropský parlament se také může obrátit na Evropský sociální a hospodářský výbor (ESHV) pro své stanovisko. Tak se stalo, ESHV ho přednesl v únoru 2009 na společné prezentaci s EP. Po té také následovala diskuse s představiteli českého předsednictví, úředníky evropské Komise a klíčovými zainteresovanými stranami.¹³⁰ Evropský hospodářský a sociální výbor zastupuje různé hospodářské a sociální složky organizované občanské společnosti. Je to poradní orgán institucí, který byl založen v roce 1957 Římskou smlouvou.

Analyzovala jsem tedy 5 možností, jak EP může zapojit do svých konzultací nestátní aktéry- slyšeními, semináři, událostmi, konferencemi a vyžádáním názoru EHSV. Dle mojí analýzy jsem tak došla k závěru, že Parlament nevyužil většinu z možností, které měl k dialogu se sociálními partnery a to přesto, že k dialogu sám vyzýval.

3.2.2.1.3 Uspěl Evropský parlament jako hlavní představitel občanů EU a hlavní demokratický aktér? Snažil se prosadit mezi institucemi a prosadil svůj vliv dostatečně?

Mezi další otázky, které si zde také položím, patří i zda se EP snažil o co nejrychlejší možnou realizaci projektu a snižování rozporů mezi zainteresovanými aktéry, jako jsou členské státy.

Evropský parlament vždy pečlivě sledovat otázky týkající se letecké bezpečnosti. Zejména obhajoval vytvoření jednotného kontrolního orgánu a také se snažil zajistit lepší civilně-vojenskou spolupráci a užší spolupráci v oblasti řízení letového provozu mezi vnitrostátními jednotkami, přes počáteční odpor ze strany členských států. Parlament si byl od počátku vědom, že je tento projekt prospěšný pro občany, proto se snažil tomuto tématu věnovat. Jaké měl EP možnosti, aby veřejnost správně zastoupil? Především schvaluje návrhy Komise, sám může dát jisté návrhy změn či úprav, které musí schválit i Rada. Tak se stalo, Parlament se snažil o vlastní návrhy.¹³¹

---

¹²⁹ Konference, webové stránky EP. [24. 4. 2011] dostupné z:
<http://www.europarl.europa.eu/conferences/default_en.htm>

a <http://www.europarl.europa.eu/conferences/5th_leg_en.htm>

¹³⁰ SES II: společná prezentace EGSV a EP. [24. 4. 2011] dostupná z:
<<http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.press-releases.180>>

¹³¹ Zpráva o návrhu nařízení EP a Rady, kterým se stanoví rámec pro vytvoření SES. [25. 4. 2011] dostupná z:
<<http://www.europarl.europa.eu/search/highlight.do?terms=single+european+sky&hitLocation=http%3a%2f%2fwww.europarl.europa.eu%2fsides%2fgetDoc.do%3ftype%3dREPORT%26reference%3dA5-2000258%26format%3dXML%26language%3dEN>>

Dále se mohl EP zasadit o co nejrychlejší provádění daného nařízení. Už v počátku se rozhodlo, že půjde o systém zdola- nahoru, protože to budou státy, na kterých bude záležet dané implementace nařízení spolu s vytvořením funkčních bloků vzdušného prostoru. Bohužel tehdy Rada ministrů trvala na tom, aby se členské státy dohodly mezi sebou, které bloky vzdušného prostoru mají být vytvořeny. To byla chyba, protože členské státy tak ztratily mnoho času a uvízly na mrtvém bodě při řešení otázky pravomocí jednotlivých států. Z rozprav v EP však můžeme soudit, že to nebylo velmi dobré rozhodnutí a Parlament měl již v počátku na toto poukazovat. Více na to však upozornil až roku 2007, kdy i po schválení SES nedošlo k velkému posunu v projektu a jednotné nebe utvořeno nebylo.¹³²

EP má také možnosti interpelace Komise, může tak pokládat Komisi různé otázky, toho EP využil. Již roku 2001 se Komise dotazoval, zda Komise uznává vztek a frustraci cestujících v letecké dopravě, která se vztahuje ke zvětšujícím se zpožděním, která jsou způsobená přetížením letového provozu a jaké naléhavé kroky hodlá učinit k vyřešení těchto problémů?¹³³ Dále také EP tlačil na Komisi, jak to s vytvořením SES vypadá a jak ho bude dosaženo.¹³⁴ Či ohledně funkčních bloků, kdy se EP dotazoval Komise, jak je spokojená s jejich utvářením a zda proces pokračuje uspokojivě. Komise pak musí na tyto otázky odpovědět.

Takto se stalo i roku 2007, kdy bylo na Komisi tlačeno, dokonce byla Komisi položena otázka: Jak si Komise vysvětluje skutečnost, že od okamžiku, kdy nařízení vstoupilo v platnost, nebyly zprovozněny žádné nové funkční bloky vzdušného prostoru?¹³⁵ Komise pak na to reagovala tím, že ještě letos, roku 2007 předloží o tom zprávu. Uznala také, že přístup zdola-nahoru ohledně implementace SES nebyl zcela uspokojivý, protože Komisi ani orgánům Společenství neumožňoval, aby dohlédly na to, že jsou bloky skutečně vytvořeny a že činnosti na místní úrovni nijak nevážnou. Informovala tedy, že do prvního pololetí roku 2008 se pokusí zavést přístup založený na výkonu, výkonnostní cíle.¹³⁶ Minulý rok proběhla krize v leteckém průmyslu spojená s islandskou sopkou, Evropský parlament se tedy snažil

---

¹³² *Rozpravy EP*. [25. 4. 2011] dostupné z: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=CRE&reference=20070904&secondRef=ITEM-016&format=XML&language=CS>>

¹³³ *Písemná otázka od Sira Roberta Atkinse (PPE-DE) Komisi*. [25. 4. 2011] dostupná z: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+WQ+P-2001-2062+0+DOC+XML+V0//EN&language=ET>>

¹³⁴ *Písemná otázka od Sira Roberta Atkinse (PPE-DE) Komisi*. [25. 4. 2011] dostupná z: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=WQ&reference=P-2001-0312&language=EN>>

¹³⁵ *Rozpravy EP, otázka Europoslance Pana Costy*. [25. 4. 2011] dostupné z: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=CRE&reference=20070904&secondRef=ITEM-016&format=XML&language=CS>>

¹³⁶ *Rozpravy EP*, odpověď místopředsedy Komise: Tamtéž

tlačít Radu, aby rychleji prováděla SES. Bylo tak činěno právě parlamentními otázkami.¹³⁷ Stejně tak se EP zajímal o to, zda budou funkční bloky skutečně utvořeny do roku 2012 a jaký je postup v této otázce.¹³⁸

Mezi největší úspěchy EP patřila především domluva s členskými státy na vojenské a civilní spolupráci, kterou prosazoval, dále pak podpořil vytvoření koordinátora funkčních bloků, který byl jmenován v květnu 2010. Ten by měl dohlížet nad vytvořením funkčních bloků a snažit se zmenšovat rozpory mezi státy. Z mé analýzy mi vyplývá, že se Parlament snažil o prosazení mezi institucemi a prosazení svého vlivu všemi možnými prostředky.

V této části jsem tedy analyzovala práci EP k SES a to z parlamentních debat a parlamentních otázek. Došla jsem k závěru, že se Evropský parlament snažil občany zastupovat, tématu se plně věnoval a diskutoval, využíval různé nástroje k tomu, aby se projekt již v počátku uskutečnil a byl implementován co nejrychleji. Přesto, že se více nepříčinil o to, aby byl projekt implementován shora- tedy Komisí, se později snažil na to poukazovat a tlačít na státy, aby SES implementovaly a na Komisi, aby se tím více zabývala.

3.2.2.2 Snaha Komise zapojit veřejnost a nestátní aktéry do procesu

Dne 10. října 2001 předložila Komise akční program pro vytvoření Jednotného evropského nebe. Projekt se dohodl v následujícím legislativním procesu Rady a Evropského parlamentu.¹³⁹ Tento právní předpis představuje nejvýznamnější reformu politiky EU v oblasti letectví tak daleko. To zahrnuje rámcové nařízení, kterým se stanoví obecné cíle, stejně jako tři podrobné předpisy o organizaci a užívání vzdušného prostoru, poskytování letových navigačních služeb a interoperability evropské sítě řízení letového provozu. Cílem bylo proměnit evropské nebe do integrovaného vzdušného prostoru. Rámcové nařízení č.549/2004 ze dne 10. března pak definuje celkové cíle.

Hlavním iniciátorem celého projektu, jak již bylo zmíněno, je Komise. Ta má v EU jediná právo legislativní iniciativy. Komise měla hned několik cílů a návrhů ohledně vytvoření Jednotného evropského nebe. Usilovala především o posílení vnitřního trhu, harmonizaci v dalším sektoru, dále pak o zvýšení kapacity řízení letového provozu, zlepšení

---

¹³⁷ *Otázka k ústnímu zodpovězení od Pata the Cope Gallaghery Radě.* [25. 4. 2011] dostupná z: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=QT&reference=H-2010-0229&format=XML&language=CS>>

¹³⁸ *Otázka Komisi číslo 25 od Silvie Adriany Ťicůu (H-0467/10)* [25. 4. 2011], dostupná z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20101021+ANN-01+DOC+XML+V0//EN&language=EN#section_1>

¹³⁹ Nařízení EP a Rady č. 549/2004 – Rámcové nařízení, dále Nařízení EP a Rady č. 550/2004 – Poskytování služeb, Nařízení EP a Rady č. 551/2004 – Vzdušný prostor, Nařízení EP a Rady č. 552/2004 – Interoperabilita

bezpečnosti, snížení roztržitosti řízení letového provozu, užší integraci vojenského sektoru do organizace řízení letového provozu a tvorby pravidel a urovnání cesty pro zavedení nových technologií. Dle Komise spolupráce musí být podporována mezi službami řízení letového provozu, výrobci zařízení, leteckými společnostmi a řídicími letového provozu za účelem zavedení nového zařízení, které nabídne lepší výkon.¹⁴⁰

3.2.2.2.1 Snažila se Komise o zapojení širší veřejnosti?

Informace o SES lze získat z jejích internetových stránek, kde jsou veškeré informace jak o SES I tak SES II.¹⁴¹ Stránky jsou velmi přehledně udělané, jsou zde různé dokumenty, které Komise vydala směrem k dalším institucím, tak zprávy Rady či názor Výboru regionů. Dále jsou zde dokumenty jako Madridská deklarace a Bruggská, legislativa spojená s projektem, články tisku a občanský koutek. K tématu dále proběhlo velké množství konferencí, které analyzuji v další části své práce, kdy se Komise snažila informovat veřejnost o projektu.

3.2.2.2.2 Zapojila Komise do svého rozhodování i další nestátní aktéry?

V této části své práce bych se tedy chtěla zaměřit na to, do jaké míry se Komise snažila zapojit do projektu nestátní aktéry. Již na počátku roku 2004 byl ustaven Výbor jednotného nebe, který byl složen z dvou zástupců každého členského státu EU a zástupců Norska, Švýcarska a Islandu, dále byl ustaven poradní orgán odvětví, který Komisi poskytoval rady od všech zainteresovaných organizací, Komise tak využívala již od počátku rad více aktérů.

Od roku 2004 také proběhlo několik konferencí k tématu, které byly přímo pořádané Komisí.¹⁴² V červnu 2004 proběhla informační kampaň Jednotné evropské nebe, dále v září 2006 proběhla Konference o budoucnosti leteckých nařízení v Evropě, kdy se sešlo asi 300 zástupců na vysoké úrovni ze všech oblastí letecké dopravy, aby diskutovali o budoucnosti regulačního systému. Konference byla pořádaná EK a Poradním orgánem odvětví (ICB). Místopředseda Komise Barrot pak sestavil skupinu na vysoké úrovni, která vytvořila závěry z

---

¹⁴⁰ *Jednotné evropské nebe pro celou EU*. IP/03/1702 z 10. 12. 2003

¹⁴¹ *Webové stránky Komise k SES I a II*. [15. 4. 2011] dostupné z:
<http://ec.europa.eu/transport/air/single_european_sky/ses_1_en.htm>
<http://ec.europa.eu/transport/air/single_european_sky/ses_2_en.htm>

¹⁴² *Seznam událostí k SES, webové stránky Komise*, [16. 4. 2011] dostupné z:
<http://ec.europa.eu/transport/air/events/index_en.htm>

dané konference.¹⁴³ V lednu 2008 proběhla konference Jednotné evropské nebe: Konference směrem k více výkonnému evropského leteckého systému, kde byla prezentována zpráva skupiny na vysoké úrovni a diskutované otázky se všemi partnery.¹⁴⁴ Seminář o druhém balíčku dále proběhl v říjnu 2008,¹⁴⁵ dále Komise pořádala v březnu 2009 Konferenci partnerů o budoucnosti dopravy, která se snažila shrnout, co vše bylo v dopravě dosaženo od vydání Bílé knihy o dopravě z roku 2001 a navrhnout další směr do budoucnosti.¹⁴⁶ Byly tím také zahájeny veřejné konzultace, které byly ukončeny další konferencí v listopadu. Komise tak získala více než 250 příspěvků od různých partnerů k vytvoření další Bílé knihy k transportu.

V červnu 2010 proběhla ještě konference k zavedení funkčních bloků a v lednu 2011 k bezpečnosti v letectví. Komise se dále přímo zapojila do konferencí, které byly pořádány různými předsednictvími. Za španělského se uskutečnila konference v únoru 2010 v Madridu, která se týkala implementace SES,¹⁴⁷ dále za belgického předsednictví proběhl v říjnu 2010 evropský letecký summit¹⁴⁸ a za maďarského předsednictví konference skupiny na vysoké úrovni v březnu 2011.¹⁴⁹ Dohromady tedy bylo Komisí uskutečněno až 11 odborných konferencí, které má uvedené na svých stránkách. Mezi účastníky patřili důležití partneři, kteří tak byli přímo zapojeni do procesu.

Komise do rozhodování zapojila různé sociální partnery jako aerolinky a vojenské složky. Roku 2000 byla vytvořena skupina na vysoké úrovni, která se skládala ze seniorů civilních a vojenských autorit řízení letového provozu z jednotlivých zemí. Scházela se pravidelně od roku 2000, měla deset setkání a ty pak zakončila svojí zprávou. Skupina měla podporu vlád i EP.¹⁵⁰ Ve zprávě skupiny se pak mluví jak o reformách, tak o zapojení zúčastněných stran jako jsou poskytovatelé služeb, aerolinek a zaměstnanců. Dále o tom, že

---

¹⁴³ *Konference o budoucnosti leteckých nařízeních v Evropě*, informace EK. [16. 4. 2011] dostupné z:

<http://ec.europa.eu/transport/air/events/2006_09_20_hlg_en.htm>

¹⁴⁴ *Konference směrem k více výkonnému evropského leteckého systému*, informace EK. [16. 4. 2011] dostupné z: <http://ec.europa.eu/transport/air/events/2008_01_22_ses_en.htm>

¹⁴⁵ *Seminář o druhém balíčku SES*, informace EK. [16. 4. 2011] dostupné z:

<http://ec.europa.eu/transport/air/events/2008_10_08_ses_en.htm>

¹⁴⁶ *Konference partnerů o budoucnosti dopravy*, informace EK. [16. 4. 2011] dostupné z:

<http://ec.europa.eu/transport/strategies/events/2009_03_09_future_of_transport_en.htm>

¹⁴⁷ *Konference španělského předsednictví v Madridu*, informace EK. [16. 4. 2011] dostupné z:

<http://ec.europa.eu/transport/air/events/2010_02_25_ses_en.htm>

¹⁴⁸ *Evropský letecký summit*, informace EK. [16. 4. 2011] dostupné z:

<http://ec.europa.eu/transport/air/single_european_sky/doc/2010_10_bruges_declaration.pdf>

¹⁴⁹ *Konference skupiny na vysoké úrovni*, informace EK. [16. 4. 2011] dostupné z:

<http://ec.europa.eu/transport/air/events/2011_03_03_atm_en.htm>

¹⁵⁰ *Zpráva skupiny na vysoké úrovni*. [16. 4. 2011] dostupná z:

<http://ec.europa.eu/transport/air/single_european_sky/doc/ses1_2000_hlgr_report_en.pdf>

by měla vzniknout evropská debata napříč zeměmi a o potřebě sociálního dialogu.¹⁵¹ Do reformního procesu by měli být zapojeni i řídicí pracovníci, měli by být zřetelně označeny přínosy reforem a zároveň brány v úvahu různá omezení jako nedostatek zaměstnanců a školení.

Další možností Komise na iniciování odborné debaty a vtáhnutí nestátních aktérů do procesu je Zelená kniha. Jsou to diskusní dokumenty zveřejňované Komisí vztahující se k určité oblasti politiky - k tématu, které se Komise chystá regulovat. Ukazují tedy směr, kterým se regulace jednotného trhu bude v budoucnu ubírat. Tyto dokumenty jsou určeny především zúčastněným stranám, organizacím i jednotlivcům, které tím jsou vyzývány k tomu, aby se zapojily do procesu konzultace a debaty. Snaží se vytvořit prostor k rozvaze a zahájit tak konzultaci na evropské úrovni na určité téma. Této možnosti však Komise nevyužila, Zelená kniha k Jednotnému evropskému nebi nevznikla. Na evropské úrovni existuje jen Bílá kniha: Evropská dopravní politika pro rok 2010 z roku 2001, kde se mluví o nutnosti utvoření SES. Bílá kniha však již navrhuje soubor konkrétních prostředků společné akce na komunitární úrovni, je to programový dokument střednědobého výhledu.

Pokud tedy shrneme dané poznatky, Komise se snažila zapojit hodně nestátních aktérů již do přípravy daného projektu. Dále pořádala hned několik konferencí, kterých se účastnila odborná veřejnost a hlavní partneři, s kterými navázala dialog. Nepodařilo se jí však konzultovat dané téma prostřednictvím Zelené knihy, která k tématu SES nevznikla.

3.3 Aplikování teorie demokratické legitimacy a závěry případové studie

Ve své diplomové práci předpokládám, že nestačí jen jedna z legitimit. EU by se měla snažit o nastolení „input“ a „output“ legitimacy. Ve své případové studii tedy zkoumám dané proměnné, přičemž závislou proměnnou tvoří demokratická legitimita. Nejdříve dle proměnných analyzuji, zda se rozhodování v procesu SES opíralo o „output“ legitimitu. O té můžeme mluvit, pokud výstupy nějaké politiky směřují ke společnému blahu celku. Docházím k tomu, že je SES prospěšné pro občany EU z hlediska životního prostředí, rychlejší letecké dopravy bez zpoždění a levnějších letů. Dále pro nestátní aktéry, jako jsou aerolinky. Dále zkoumám „input“ legitimitu- získání veřejné podpory, zapojování veřejnosti do procesu rozhodování a snažit se o vytvoření evropské identity. Nejdříve jsem si vytyčila,

---

¹⁵¹ Zpráva skupiny na vysoké úrovni. [16. 4. 2011] dostupná z: <http://ec.europa.eu/transport/air/single_european_sky/doc/ses1_2000_hlgr_report_en.pdf>

jak by měl proces rozhodování v EU probíhat, aby byl demokratický. Dále jsem se zaměřila na své výzkumné otázky.

V první otázce jsem se věnovala tomu, zda se evropské instituce, především Evropský parlament snažily o nastolení veřejné debaty k problematice a zapojení širší veřejnosti. Tím by došlo k posílení „input“ legitimacy, která je spojena i se společnou identitou. Mnoho teoretiků argumentuje, že je možné, že se společná identita vytvoří v budoucnu prostřednictvím evropské debaty a zapojováním veřejnosti. Nejdříve jsem analyzovala Evropský parlament a jeho internetové stránky, které jsem shledala jako nedostatečné, protože neobsahují mnoho informací o SES ani nevybízí k nastolení evropské debaty. Dále jsem zkoumala, zda EP organizoval k danému tématu veřejná slyšení nebo konference. Na jeho stránkách jsem však žádné k tomuto tématu nenašla. Pokud se tak stalo, tak můžeme soudit, že pro běžného občana je tato informace velmi těžce dohledatelné, což by být nemělo, EP by přímo měl o svých iniciativách informovat veřejnost. Dále jsem analyzovala snahu Komise. Od roku 2004 proběhlo hned několik konferencí, které byly zaměřeny jak na informování veřejnosti, tak debatám odborníků. O těchto konferencích byli pak občané přímo informováni tiskem a médii. Komise má také na svých stránkách mnoho informací přímo k SES. Dle mojí analýzy se tedy EP nesnažil dostatečně o nastolení veřejné debaty a zapojení veřejnosti do projektu. Komise je na tomto místě naopak viděna více kladně, i když to nebylo jejím hlavním úkolem.

Dále jsem se věnovala otázce, zda Evropský parlament zapojil do svého jednání i další nestátní aktéry. EP již od počátku vybízel k co největšímu zapojení nestátních aktérů. Přičinil se o to, aby došlo k užší spolupráci mezi vojenským a civilním odvětvím. Dále volal ve svých prohlášeních o co největší zapojení sociálních partnerů. Ve své práci jsem pak analyzovala, zda EP sám využil možností, které k zapojení partnerů má. Jde o slyšení, která mohou být i veřejná, dále pořádá semináře, které umožňují poslancům klást otázky odborníkům a vyměňovat si s nimi názory na otázky související s parlamentní činností nebo s aktuálními tématy a v neposlední řadě jsou to konference a události. Přímou na stránkách EP však není uvedena žádná iniciativa, která by se týkala SES. Další možností konzultace s nestátními aktéry je vyžádání si stanoviska od Evropského sociálního a hospodářského výboru, což se také stalo. Analyzovala jsem tedy pět možností, jak parlament může zapojit do svých konzultací nestátní aktéry, z toho parlament využil jen jednu. Docházím tedy k závěru že EP sice volal po širokém dialogu se sociálními partnery, ale nevyužil sám možnosti, které k takovému dialogu měl. Jeho představy tedy byly jiné, než jeho činy. Naopak Komise zapojila do svého rozhodování velké množství aktérů, a to jak vojenské složky, tak zájmové

skupiny, pořádala řadu konferencí, kterých se účastnila odborná veřejnost a hlavní partneři. Nevyužila však také všechny možnosti, které měla, Zelená kniha, která slouží právě ke konzultaci s různými aktéry, nevznikla.

Dále jsem si položila otázku, zda Evropský parlament uspěl jako hlavní představitel občanů EU a hlavní demokratický aktér. Dle mé analýzy se parlament tématu věnoval pečlivě, obhajoval vytvoření jednotného kontrolního orgánu a také se snažil zajistit lepší civilně-vojenskou spolupráci a užší spolupráci v oblasti řízení letového provozu mezi vnitrostátními jednotkami, přes počáteční odpor ze strany členských států. EP se snažil o různé úpravy návrhů Komise a jejich prosazení, dále využíval parlamentních otázek a rozprav. Došla jsem k závěru, že se EP snažil občany zastupovat, tématu se plně věnoval a diskutoval, působil zde tedy jako hlavní demokratický aktér. Evropský parlament se také snažil prosadit mezi institucemi a prosazoval svůj vliv dostatečně. Diskutoval s nimi svoje nápady, které také z části prosadil, došlo k mnoha kompromisům s Radou.

Z mé analýzy tedy vyplývá, že Evropský parlament působí jako představitel veřejnosti a demokratický aktér, snaží se prosadit mezi institucemi, stále však nezapojuje dostatečně evropskou veřejnost, která není dostatečně informována a nerozvíjí tak evropskou debatu. Jeho představy byly u Jednotného evropského nebe jiné, než jeho činy. Z tohoto hlediska je pak posilována „output“ legitimita (legitimita výstupů), není však přímo „input“ legitimita (legitimita vstupů). Parlament sice veřejnost reprezentuje, nedostatečně však podporuje přímo participaci, tedy informovanost lidí a konzultace s nestátními aktéry. Tuto roli za něho splňuje naopak Komise, která se snaží zapojit do svého rozhodování nestátní aktéry a snaží se směřovat k obecnému prospěchu, posiluje tedy „output“ legitimitu. Rada působí podle předpokladu jako zástupce zájmů členských států.

Dle teorie demokratické legitimacy, jak jsem si ji vytyčila, by se EU (především Evropský parlament) měla snažit o nastolení jak „input“ legitimacy, tak „output“ legitimacy, které by měly být v souladu. V mé případové studii však docházím k tomu, že se tak neděje EP tak nepomáhá ani k utvoření evropské identity. Za těchto podmínek pak docházím k tomu, že demokratický deficit je problémem EU, který by se měl řešit. Vyvracím tím tedy svou první hypotézu, která tvrdí, že demokratický deficit není v EU problém. V následujících částech se budu zabývat možnými reformami v EU a možnostem vývoje demokratického deficitu.

4. NAVRHOVANÉ REFORMY A ZMĚNY, KTERÉ BY VEDLY KE ZMENŠENÍ DEMOKRATICKÉHO DEFICITU

Ve čtvrté části své diplomové práce bych se zaměřila na různé reformy a změny, které by mohly vést k minimalizaci demokratického deficitu. Mnoho teoretiků se zabývá různými reformami, kterým by EU měla podstoupit, aby se stala více demokratickou. V předešlých částech jsem analyzovala, zda Evropský parlament jako zástupce veřejnosti působí jako aktér, který posiluje legitimitu EU. Zatím se tak neděje. Jak by tedy mohly vypadat reformy, které by posílily možnosti Parlamentu a zapojili více veřejnost do problematik EU? Nejdříve se podívám na možnosti politizace EU, dále na reformu voleb do Evropského parlamentu a v neposlední řadě na možnosti větší informovanosti veřejnosti o dění v Evropském parlamentu. Budu tedy analyzovat hlavní návrhy reforem a představím k nim současnou debatu.

4.1. Hlavní návrhy reforem k většímu zapojení veřejnosti

4.1.1 Politizace EU

Jednou z možností jak vyřešit nedostatečné zapojení širší veřejnosti do procesů v EU a přiblížení občanů Evropské Unii by mohla být větší politizace v EU. Protože jak uvádí Simon Hix, politizace přináší inovativní myšlení a alternativní názory. Lidé pak mají možnost utříbit si svůj názor na danou problematiku lépe. Dle Hixe v EU chybí soutěž o politické vedení či základní směr politické agendy EU. To by mohlo být řešeno otevřenou soutěží o post předsedy Komise či tím, že by byli Komisaři voleni přímo v jednotlivých státech spolu s hlasováním do evropských voleb, což by mohlo zvětšit zájem obyvatel o evropské volby. Ve své analýze politizace EU se zaměřím na Evropský parlament.

Z hlediska politického soutěžení o směr agendy politik EU se již v EP začíná utvářet omezená demokratická politika. Politické strany v EP volí soudržně, utváření koalice ovlivňuje především jejich pravicová či levicová ideologie. Poslanci Evropského parlamentu také volí spíše se svou evropskou stranou proti jejich národní straně, když jsou jejich názory v konfliktu.¹⁵² Podobná politika se rozvíjí i v Radě. Co však především chybí je nedostatek

---

¹⁵² FOLLESDAL, A., HIX, S. Why there is a democratic deficit in the EU: A response to Majone and Moravcsik. *European governance papers*. No. C- 05- 02. 2005. s. 19

spojení mezi demokratickou politikou v EP a Radě a evropskou veřejností. Přitom pro vznik soutěžení v EU není potřeba nějakých zásadních institucionálních reforem.

Simon Hix si myslí, že volby do Evropského parlamentu nefungují tak, jak by měly, protože je rozhodování v EP založeno na proporcionalním, nesoutěživém základu. Předseda EP je vybírán dvěma nejsilnějšími stranami EPP a PES, které se dohodnou na rozdělení tohoto postu mezi ně, jedna z nich má předsedu na první část pětiletého mandátu a druhá na druhou část. Podobně je zde i další neformální domluva mezi stranami, předsedové Výborů jsou zvoleni na proporcionalním základě podle velikosti strany. Na jedné straně to znamená, že žádná evropská strana nedominuje a že má každá nějaký vliv, na druhé straně je pak málo ve hře ve volbách do Evropského parlamentu. Volby mají tedy jen malý dopad na směr evropské politické agendy.¹⁵³

Simon Hix z toho tedy vyvozuje, že by měly být posty v EP rozdělovány na méně proporcionalních základech. Navrhuje, aby byl předseda EP volen na pětileté období. Dvě největší strany by mohly nominovat hlavní kandidáty a snažit se dát dohromady koalice s ostatními stranami, které by jejich kandidáta podpořily. I další posty by tedy měly být rozděleny jiným modelem, než je proporcionalní. Změna by mohla proběhnout i na plenárním zasedání. Největší strana by měla mít větší možnosti kontroly na slyšeních a jednáních. Hix dokonce navrhuje, že by mohly být měsíční debaty, kde by se setkali vůdci dvou největších stran a předseda Komise před médii.¹⁵⁴ Největší strana EP by tedy mohla kontrolovat rozhodování v komoře a ovlivnit směr evropské politické agendy a legislativní výsledky. To by mohlo vést k tomu, že se národní strany budou snažit o lepší kampaň, protože jejich hlas bude něco znamenat a budou moct voličům vysvětlit, jakých politik by v EU chtěli dosáhnout. Dále to povede k tomu, že se budou strany snažit o větší a pevnější koalice. Změny tedy mohou vyústit až v postupnou přeměnu evropských voleb z druhořadých na prvořadé evropské volby.

Politizace EU má však i svá úskalí. O nich mluví třeba odborník Bartolini. Myslí si, že politizování ústavních otázek jako je členství v EU, kompetence a rozhodování v EU je nebezpečné a mohlo by vést až k ohrožení EU jako takové. K politizaci otázek jako je pravicové či levicové smýšlení by dojít mohlo, kdo však zaručí, že se nepřesune i do oblastí, ve kterých by politizace být neměla? Měly by to být evropské strany, ty jsou však zatím slabé. Dalším úskalím, které s politizací souvisí, představuje to, že vznikne větší očekávání, než se může splnit. To by vedlo k tomu, že se ještě rozšíří vzdálenost mezi EU a občany a dojde

---

¹⁵³ HIX, S. *What's wrong with the EU and how to fix it*, London. London school of economics and political science. 2008, s. 140

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 143

k frustraci mezi obyvateli. Bartolini tedy podotýká, že risk je vysoký a medicína by mohla být horší než nemoc.¹⁵⁵

4.1.2 Reforma voleb do Evropského parlamentu

Roku 1979 se uskutečnily první přímé volby do Evropského parlamentu, které měly EU změnit na skutečně demokratické zřízení. Po šesti kolech voleb je však realita jiná, proto se mnoho odborníků ptá, zda by změna volebního systému do EP mohla tento problém napravit a zlepšit spojení mezi občany a poslanci Evropského parlamentu. Lisabonská smlouva sice zvětšila pravomoci Parlamentu, nevěnovala se však přímo upadající účasti ve volbách do EP, to pak mění reforma volebního systému, která byla představena europoslancem Andrew Duffem v létě 2010. Není ničím novým, vychází již z předešlých návrhů.

Reforma předkládá především návrh doplnit stávajících 751 poslanců zvolených z vnitrostátních nebo regionálních volebních obvodů o dalších 25 poslanců, kteří budou voleni v jediném volebním obvodu zahrnujícím celou EU. Za výběr kandidátů, sestavení kandidátky a vzájemný souboj o hlasy budou odpovídat evropské politické strany. Taková inovace změní dle Duffa volby do Evropského parlamentu a zvýší jeho reprezentativnost, bude odrážet změnu v Lisabonské smlouvě, která stanoví, že poslanci EP mají být nyní „zástupci občanů Unie“, nikoli již „zástupci lidu států“. Hlasování pro kandidátku EU bude zatím dobrovolné a každému voliči bude ve volební místnosti poskytnut druhý hlasovací lístek.¹⁵⁶

Balíček dále navrhuje především sjednocení voleb ve všech státech EU. V současnosti se volby v jednotlivých státech odlišují ve čtyřech hlavních kritériích: přepočtu hlasů na mandáty, velikostí volebního obvodu, podobou kandidátní listiny a výši klauzule pro přiznání mandátu.¹⁵⁷ Mezi navrhované reformy tedy patří: závazné vytvoření územních volebních obvodů na regionálním základě v lidnatějších státech; požadavek preferenčního hlasování systémem polootevřené kandidátky; usnadnění mechanismů u občanů EU žijících v jiném státě, než ve svém vlastním, aby mohli být voleni a volit; omezení termínu voleb na víkend, aby bylo hlasování jednak dramatičtější a aby se omezil nešvar předčasného zveřejňování výsledků; posunutí voleb z června na květen, aby se urychlila volba nové Komise; návrh

---

¹⁵⁵ BARTOLINI, S. Should Union be politicised? Prospects and risks. In: BARTOLLINI, S., HIX, S. Politics: The Wright of Wrong Sort of Medicine for the EU? *Notre Europe*. 2006. N. 19.

¹⁵⁶ DUFF, A. *Pracovní dokument o návrhu změny Aktu ze dne 20. září 1976 o volbě členů Evropského parlamentu ve všeobecných a přímých volbách*, Výbor pro ústavní záležitosti, 2010.

¹⁵⁷ DOČKAL, V., KANIOK, P., ZÁVĚŠICKÝ, J. *Evropský parlament*. Brno. Mezinárodní politologický ústav. 2007. s. 45

jednotné minimální věkové hranice voličů a kandidátů; přezkoumání rozšíření elektronického hlasování vedená úsilím o podnícení voličů k účasti a o usnadnění hlasování.¹⁵⁸

Jaké jsou hlavní výhody reformy? Posílené evropské dimenze ve volbách by mělo stimulovat více zájmu o politiku EU mezi veřejností a médií. Došlo by také ke skutečnému zapojení evropských stran. Občané by mohli hlasovat pro osoby z jiného členského státu. Kandidáti tak budou muset zahájit diskusi na evropské úrovni; budou muset prokázat, že mají zájem o zastupování evropských občanů; budou cestovat od státu ke státu a pravděpodobně mluvit nejen v jejich jazyce, ale angličtinou nebo francouzštinou. Obhájci této reformy tvrdí, že by toto mohlo vytvořit i společnou evropskou identitu.

Jedním z hlavních zastánců reformy je také nová skupina, která se objevila na začátku září 2010- Spinelliho skupina. Jejich hlavním cílem je federální a post-národní Evropa, Evropa občanů. Chtějí se stát politickou sítí občanů, politiků, učenců a spisovatelů, kteří jsou přesvědčeni, že je čas Evropu posunout kupředu.¹⁵⁹ Europoslanec a člen skupiny Jo Leinen ve svém článku pro periodikum *Nová Evropa (New Europe)* zdůraznil, že se Evropská integrace nesmí stát projektem malé elity, ale nadále vášeň a společný cíl pro všechny občany EU. Evropskou integraci by neměla tvořit jen byrokracie nebo technokratická harmonizace průmyslových standardů, ale skutečné, někdy prudké politické debaty, výměna myšlenek a přes-hraničních kontaktů mezi lidmi.¹⁶⁰

Reforma má však i svou druhou stranu. Občany EU nespojuje silná evropská identita a lidé nemusí chtít hlasovat pro druhého Europoslance, který nebude z jejich státu. Problém voleb do Evropského parlamentu spočívá také v tom, že lidé neznají ani kandidáty a jejich programy z vlastního státu, natož pokud budou z druhé strany Evropy.

Dalším problémem je, že těchto dvacet pět nadnárodních kandidátů bude doplňovat současných 751 poslanců. Počet europoslanců bude vyšší- což není moc žádané a hlavně to bude narušovat proporcionalitu poslanců z každého státu. Nyní je stávajících 751 křesel rozděleno mezi státy v souladu se zásadou degresivní proporcionality, kde poslanci z větších států reprezentují více lidí, než ti z menších. Připravuje se sice reforma, zatím však zůstává tato rovnováha.

Dvacet pět kandidátů také nepředstavuje 27 států EU. To znamená, že některé státy budou ztrácet. Nejspíše to pak budou menší státy, neboť občané z největších států budou

---

¹⁵⁸ DUFF, A. *Pracovní dokument o návrhu změny Aktu ze dne 20. září 1976 o volbě členů Evropského parlamentu ve všeobecných a přímých volbách*, Výbor pro ústavní záležitosti, 2010. s. 19

¹⁵⁹ The Spinelli group. [11.1.2011] webové stránky dostupné z: <<http://www.spinelligroup.eu/>>

¹⁶⁰ LEINEN, J. Making the European democracy fit for 2014. *New Europe*. 2010. [11.1.2011] Článek dostupný z: <<http://www.neurope.eu/articles/Making-European-Democracy-fit-for-2014/103371.php>>

pravděpodobně podporovat kandidáta z jejich země. Další kritika pak směřuje ke vzniku dvojí legitimacy. Jeden europoslanec by byl národní a druhý evropský. Který kandidát pak bude mít vyšší legitimitu? Národní nebo evropský? Cíl Andrewa Duffa je především drammatizovat kampaň s cílem posílit nadnárodní charakter voleb. Jak to chce udělat? V rozhovoru dokonce připustil, že by zde mohli být jako uchazeči o post europoslance fotbalisté či jiné celebrity.¹⁶¹

Jiný pohled na reformu voleb do EP pak podává Simon Hix. Ten se nevěnuje přímo nadnárodním kandidátkem, reforma je dle něj potřebná právě spíše ve sjednocení volebního systému. Hix poukazuje na to, že současné výzkumy ukázaly, že velikost volebního obvodu a struktura hlasování může mít vliv na motivaci uchazeče ke zlepšení jeho profilu mezi občany ve volební kampani. Jaké jsou hlavní návrhy Simon Hixe? Poslanci by měli být zvoleni v relativně malých obvodech s otevřenými kandidátními listinami, kde si občané mohou vybrat mezi jednotlivými politiky (ať už z různých stran nebo ze stejné strany), spíše než jen vybrat mezi již navrhnutým seznamem politiků v uzavřené soutěži stran. Hix také uvádí, že v zemích, kde se tento systém už užívá je již dobré spojení mezi občany a poslanci. Všeobecně, čím menší byly obvody a více otevření listiny, tím víc byli občané schopni kontaktovat kandidáty nebo strany a cítili, že jsou dobře informováni o volbách.¹⁶² Pokud by byly udržovány velké obvody a otevřené listiny, tak je zde nebezpečí, že se volby stanou „národními soutěžemi krásy“ o posty by se ucházeli vysoce profilové politické osobnosti a populisté než by šlo o stranicko- politickou soutěž. Obvody by také neměly být příliš malé, aby to nevedlo k vysokým limitům pro strany k získání postů, to by zničilo proporcionalitu voleb. Ideální počet je dle Hixe kolem 4- 10 poslanců v každém obvodě.¹⁶³ Hix tedy dochází k tomu, že změna voleb zatím nezmění tyto volby z druhořadých na prvořadé, ale mohla by mít důležitý efekt na vztah mezi jednotlivými poslanci a občany.

Reforma voleb do EP by tedy mohla zvýšit zájem voličů o evropské volby a zlepšit vztah mezi europoslanci a občany. Nadnárodní kandidátky by pak mohly být nástrojem pro vytvoření skutečné evropské diskuse a posílení evropské demokracie a legitimacy, zároveň však přináší rizika.

---

¹⁶¹ *Poslanec Andrew Duff o volební reformě.* Článek EP. [29.04. 2011] dostupný z: <http://www.europarl.europa.eu/cs/headlines/content/20100927STO83663/html/Poslanec-Andrew-Duff-o-volebn%C3%AD-reform%C4%9B>

¹⁶² HAGEMANN, S., HIX, S. Could changing the electoral rules fix European parliament elections? *Politique Européene*. 2009. No. 28. s. 11

¹⁶³ Tamtéž, s. 14

4.1.3 Větší informovanost veřejnosti o dění v Evropském parlamentu

Při analýze Jednotného evropského nebe jsem zkoumala, zda Evropský parlament plně využil svých možností a informoval dostatečně veřejnost. Nejdříve jsem analyzovala jeho internetové stránky a došla jsem k závěru, že nejsou dostatečné. Parlament by tedy mohl lépe strukturovat své stránky, především by zde měly být veškeré informace- dokumenty, návrhy Komise, jak na ně EP reagoval, co v daném návrhu změnil, co prosazoval při domluvě s Radou, s jakými nestátními aktéry svůj záměr konzultoval, jaké dopady bude mít daný projekt na veřejnost, proč by ho měla veřejnost podporovat, jaké jsou nevýhody, jaké jsou záměry EP. Veřejnost by měla mít možnost dohledat si veškeré informace o daném projektu, především pak co přesně udělal Evropský parlament a přímo pak jejich poslanci. To však zatím chybí.

EP by se také mohl snažit o rozvinutí celo- evropské debaty na dané téma. Na jeho stránkách už lze vidět odkaz na Agoru, kde se občané můžou vyjadřovat k určitým problematikám. EP by ji mohl rozšířit na všechny problematiky, které by mohly občany zajímat.

Mnoho odborníků také tvrdí, že záležitosti EP nejsou dostatečně pokryté medií- národními televizemi a tiskem. Měly by přinášet více informací o osobnostech Europoslanců a jejich práci. Alespoň každý týden před hlavními zprávami v televizi nebo po nich by mohly být i zprávy přímo z EU, které by informovaly o práci EP a Europoslanců. Nejdříve by představily, co se v EU odehrálo, jaké jsou novinky, a potom by ukázaly, čím se zabývali přímo národní poslanci, které si občané zvolili. Mohly by dále prezentovat i jiné poslance, kteří na sebe v průběhu týdne něčím upozornili. Takové zprávy se přímo vysílaly na Slovensku. Tento pořad- Hlas Evropy představuje různá témata, kterými se EP zabýval během týdne- například první díl začal tím, co se projednávalo na plenárním zasedání EP, dále výběru Komisařů v EP a jaké jsou názory slovenských Europoslanců na proces výběru. Dále následuje většinou diskuse nad aktuálním tématem s Europoslancem a zároveň s členem Komise či představení práce Informační kanceláře Evropského parlamentu na Slovensku.¹⁶⁴ Pořad tedy poskytuje prostor na prezentaci témat a činnosti poslanců Evropského parlamentu, a to formou reportáže a diskusí, které byly natočené přímo v Evropském parlamentu. Důraz je kladený na prezentaci činnosti slovenských poslanců v EP, ale i z ostatních zemí, když se téma či oblast, kterou prezentují, dotýká zájmů Slovenska.

---

¹⁶⁴ *Webové stránky STV o Hlasu Evropy*. Dostupné z: <<http://www.euroinfo.gov.sk/aktuality/euroakcie-a-europodujatia/hlas-europy/hlas-europy-nova-publicisticka-relacia-stv-759.html>> [20.4. 2011]

5. ZÁVĚR

Evropská integrace existuje již více než padesát let a nyní se nachází ve fázi, kdy by si měla určit svůj další směr. Jednou z možností je větší federalizace nebo naopak posilování národních států. Mnoho odborníků se však shodne na tom, že by měla být na mezinárodním poli jednotná a že by mělo spíše docházet k posilování spolupráce členských států v mnoha důležitých otázkách, které nyní hýbou světem. Evropská unie také čelí krizi v otázce vlastní legitimacy, kdy se snaží o přiblížení k vlastním občanům. Dle výzkumu Euroskopu ještě v 90. letech 75% obyvatel EU věřilo, že je jejich členství v EU prospěšné pro jejich zemi, dnes to je jen 50%.

Měla by se Evropská unie stát více demokratickou? Toto je debata, která se točí kolem demokratického deficitu EU, kterému se věnuji ve své diplomové práci. Je to mnohoznačný termín, zpravidla však označuje nedostatek demokracie- především nedostatek účasti lidu na řízení společnosti či nedostatek demokratické legitimacy evropských institucí a jejich rozhodování.

Cílem mojí práce bylo dle předložených hypotéz zjistit, co způsobuje demokratický deficit EU, zda se jedná o závažný problém, který by se měl řešit na evropské úrovni a pokud ano, jaké jsou možnosti jeho minimalizace či dalšího vývoje. Abych prozkoumala toto téma blíže, tak jsem v úvodu zabývala teorií demokratické legitimacy. Moje poznatky jsou, že legitimitu nemůžeme redukovat na subjektivní přesvědčení o platnosti politického uspořádání, tedy jen na veřejnou podporu. Zaměřit se na veřejné mínění na rozdíl od skutečného charakteru režimu je považováno za narušující základní význam legitimacy. I některé nedemokratické represivní režimy mohou mít vysokou podporu veřejnosti. Legitimitu tak rozdělují na „input“ a „out put“. „Input“ legitimitu můžeme spojit s veřejnou podporou, zapojováním veřejnosti do procesu rozhodování a snažím o vytvoření evropské identity. „Output“ legitimitu s výstupy směřujícími ke společnému blahu celku. V demokratickém režimu by měly být obě legitimacy naplněny a posuzovala jsem dle toho i EU a jeho demokratický deficit. Pokud se tomu tak neděje, lze hovořit o tom, že demokratický deficit je problémem EU, který by se měl řešit. V úvodu jsem také představila metodologické ukotvení své práce a současnou debatu k tématu demokratického deficitu v nejvýznamnějších periodikách, které se zabývají EU a think tancích.

Ve druhé části jsem představila historii demokratického deficitu a jeho různé definice. Standardní pojetí bylo představeno v polovině 90. let Josephem Weilerem a jeho kolegy.

Položky, které jsou jimi kritizovány: došlo k nárůstu exekutivy na úkor národní parlamentní kontroly; Evropský parlament je slabý; neexistují „evropské volby“, ve kterých by dominovala evropská problematika; EU je vzdálená běžnému voličovi; Evropská integrace vytváří politiky, které se odchyľují od přání občanů. K těmto kritikám se pak přidává ještě neexistence politického soutěžení na Evropské úrovni a neexistence evropského dému.

Dále jsem představila své dvě hypotézy. Moje *první hypotéza tvrdí, že demokratický deficit EU není problémem*. EU zde není viděna jako stát, ale spíše jako mezinárodní organizace, byť s některými federativními prvky. Její struktura tomu logicky musí odpovídat a musí zajišťovat především reprezentaci zájmů jednotlivých členských států. Mezi hlavní reprezentanty debaty k této hypotéze patří Andrew Moravcsik a Gioscameno Majone. Moravcsik předpokládá, že má EU dva hlavní zdroje legitimacy, přímou legitimitu přes volený Evropský parlament, u kterého došlo k posílení jeho moci a odehrává se v něm efektivní politika a nepřímou přes volené národní úředníky. Další zdroj legitimacy EU spatřovat v legitimitě národních vlád. Ve svých pracích o demokratickém deficitu pak Moravcsik předkládá argumenty, proč je EU legitimní, transparentní a afektivní. Demokratický deficit je pak dle něj jen mýtus.

Majone zase tvrdí, že se na EU nedají aplikovat standardy parlamentní demokracie. Depolitizace EU je dle něj cenou, kterou platíme za uchování národních suverenit. EU pokládá za neúspěšnou federaci, ale úspěšný prototyp postmoderní konfederace. Myslí si, že pokud takto nahlížíme na EU, tak by i standardy, kterými se legitimita EU posuzuje, měly být upraveny. Majone také popírá, že by demokratický deficit EU představoval nějaký problém. Demokratický deficit dle něj tedy zůstane do té doby, do kdy národní státy pro občany EU přetrvávají jako hlavní arena demokratické politiky. Při delegování pravomocí na nadnárodní úroveň je pak důležité, aby byly přesně určené oblasti, které takto mohou být delegovány a oblasti, které by měly podléhat přímé kontrole voličů. Tento proces by měl být transparentní. Pokud se takto děje a pravomoci EU jsou přesně definované, tak by demokratický deficit EU by neměl být problémem.

Druhá hypotéza předpokládá, že demokratický deficit je problémem EU. Tato hypotéza řeší otázku, zda jsou normativní aspekty demokracie v národních státech aplikovatelné i na EU. Demokratický proces by se dle mnoha teoretiků měl vyskytovat na stejné úrovni, jako jsou schvalována rozhodnutí. Pokud jsou tedy rozhodnutí schvalována na evropské úrovni na nadnárodním principu, démos by měl být definován na úrovni evropského lidu. Na EU by se tedy měla vztahovat stejná kritéria jako na stát, o což se opírá i tato hypotéza. K debatě, která se k ní vztahuje, přispívá především Simon Hix. Dle něj je

demokratický deficit v EU tvořen nedostatkem politického soutěžení o ztěžní posty v EU. Politické soutěžení je pak také dle Hixe esenciální složkou pro utváření názorů. Soutěžení posiluje politickou debatu, která pak utváří veřejné mínění o různých možnostech politiky. Politické debaty, které obsahují úvahy o nejlepších možnostech a prostředcích politik jsou produktem volební soutěže. Bez nich by voliči nebyli schopni utvořit jejich názory na řadu politických otázek.

Dále jsem analyzovala další problematiky, které jsou většinou spojovány s demokratickým deficitem. Mezi ně patří Evropský parlament. Chybí funkce EP jako veřejného fóra, kde by se střetávali názory, projednávaly evropské otázky a do toho by byli zapojeni občané. EP také zatím nepřispěl k vytvoření evropské identity, což bylo v počátcích očekáváno. Na úrovni EU také neexistují opravdové evropské volby. Neposkytují EP skutečný mandát občané neberou evropské volby jako rozhodování o různých problematikách v EU, ale spíše k vyjádření svého názoru o národních stranách, národních politikách a národních problémech. Dále jsem analyzovala evropskou identitu. Pokud by k jejímu vytvoření došlo, EU by se dle některých odborníků mohla řídit principy parlamentního většinového demokratického systému. Zatím je to však dlouhodobý proces, kterého je možno dosáhnout až v daleké budoucnosti. Poslední analyzovanou položkou pak byla veřejná podpora EU, která se trvale snižuje.

Ve třetí části jsem dané hypotézy testovala na projektu Jednotné evropské nebe, který má za cíl reformovat současnou podobu poskytování letových provozních služeb v evropském prostředí. Na SES jsem tedy aplikovala teorii demokratické legitimacy. Vzhledem k tomu, že Evropský parlament je jedinou institucí, která je volena přímo občany EU a měl by tak reprezentovat zájmy veřejnosti a působit jako hlavní demokratický aktér, tak ve své případové studii analyzuji, zda takto Evropský parlament (popřípadě jiná instituce) působí a zda posiluje jak „input“ tak „output“ legitimitu. Pokud se tomu tak neděje, tak v mé práci předpokládám, že demokratický deficit je problémem EU, který by se měl řešit.

Nejdříve jsem analyzovala nezávislé proměnné- zájem evropské veřejnosti na liberalizaci letecké dopravy, zájem členských států o kontrolu agendy a snahu nestátních aktérů o zapojení se do procesu. Dále zprostředkující proměnné- snahu Evropského parlamentu a Komise zapojit veřejnost a nestátní aktéry do procesu. Závislá proměnná je pak demokratická legitimita. Dále jsem si vytyčila ideálně- typickou představu, jak by demokratický proces v EU měl při projektu jako je SES vypadat a dle toho jsem zkoumala jeho naplnění. Dle analýzy případové studie docházím k tomu, že zde byla naplněna „output“ legitimita, ke které přispěla především Komise. Ta byla iniciátorem SES a snažila se poukázat

na to, jak je SES prospěšné pro evropské občany. Dále jsem analyzovala „input“ legitimitu. V první otázce jsem se věnovala tomu, zda se evropské instituce, především Evropský parlament snažily o nastolení veřejné debaty k problematice a zapojení širší veřejnosti. Dle mé analýzy však EP nezapojil veřejnost do procesu dostatečně. Dále jsem se věnovala otázce, zda Evropský parlament zapojil do svého jednání i další nestátní aktéry. Docházím k závěru, že EP sice volal po širokém dialogu se sociálními partnery, ale nevyužil sám možnosti, které k takovému dialogu měl. Jeho představy byly jiné, než jeho činy. Naopak Komise v těchto dvou analýzách vychází kladně, snažila se jak o zapojení nestátních aktérů, tak veřejnosti. Dále jsem si položila otázku, zda Evropský parlament uspěl jako hlavní představitel občanů EU a hlavní demokratický aktér. Došla jsem k závěru, že se EP snažil občany zastupovat, tématu se plně věnoval a diskutoval, působil zde tedy jako hlavní demokratický aktér. Parlament se také snažil prosadit mezi institucemi a prosazoval svůj vliv dostatečně.

Z mé analýzy tedy vyplývá, že Evropský parlament působí jako představitel veřejnosti a demokratický aktér, snaží se prosadit mezi institucemi, stále však nezapojuje dostatečně evropskou veřejnost, která není dostatečně informována a nerozvíjí tak evropskou debatu. Z tohoto hlediska je pak posilována „output“ legitimita (legitimita výstupů), není však přímo „input“ legitimita (legitimita vstupů). Za těchto podmínek pak docházím k tomu, že demokratický deficit je problémem EU, který by se měl řešit. Vyvracím tím tedy svou první hypotézu, která tvrdí, že demokratický deficit není v EU problém. Ve čtvrté části mé diplomové práce jsem se zabývala reformami či změnami, které by mohly přispět ke zmenšení demokratického deficitu.

V závěru bych se chtěla zamyslet nad možnostmi vývoje demokratického deficitu. Ty bych rozdělila na dvě možnosti. Buď dojde k jeho zmenšení, nebo naopak navýšení. Nejdříve bych analyzovala možnosti minimalizace demokratického deficitu. Ve své práci jsem se zaměřila na reformy, které by posílily možnosti Parlamentu a zapojili více veřejnost do problematik EU. Analyzovala jsem tedy možnou politizaci EU, reformu voleb do EP a větší informovanost veřejnosti o dění v Evropském parlamentu.

Volby do Evropského parlamentu by mohly fungovat lépe, kdyby bylo více ve hře a rozdělování postů v EP nebylo založeno na proporcionálním, nesoutěživém základu. Volby mají jen malý dopad na směr evropské politické agendy. Dále jsem se věnovala reformě voleb do EP. Tu navrhl europoslanec A. Duff. Reforma předkládá především návrh doplnit stávajících 751 poslanců zvolených z vnitrostátních nebo regionálních volebních obvodů o dalších 25 poslanců, kteří budou voleni v jediném volebním obvodu zahrnujícím celou EU. Ty by navrhovali Evropské strany. Mohlo by tak dojít celo- evropské debatě a posílení

evropské dimenze voleb. S dalším nápadem také přichází S. Hix, který navrhuje, aby byli poslanci voleni v relativně malých obvodech s otevřenými kandidátními listinami. V neposlední řadě jsem se věnovala informovanosti veřejnosti. EP by se mohl pokusit o změnu svých internetových stránek, kde by mělo být více informací a více možností k debatě o různých tématech. Dále analyzuji možnosti sdělovacích prostředků více se zabývat tím, co Evropský parlament a Europoslanci dělají, navrhuji vznik zpráv, které by o činnosti národních Eurposlanců každý týden informovaly.

Toto jsou příklady reforem, které by mohly zvětšit možnosti Evropského parlamentu i jiných institucí při posílení legitimacy EU a většímu zapojení občanů. Dále se pokusím o analýzu druhého směru, kterým by se demokratický deficit mohl ubírat a to naopak jeho navýšení. Jaké by mohly být důsledky? Především by mohlo dojít k ještě většímu odcizení evropských občanů Evropské integraci a neoblíbenosti celého projektu. Tomu by se mělo zabránit.

Evropská unie je jedinečným politickým a ekonomickým úspěchem. Přesto její podpora mezi občany klesá. Ve své diplomové práci jsem se tedy snažila poukázat na to, že je to problém, který by se měl dále řešit. Je třeba zvětšit demokratickou legitimitu Evropské unie a přiblížit běžného občana evropským institucím. Řešením by mohla být více otevřená politická a demokratická Evropa.

SUMMARY

Diploma thesis „ Democratic deficit of the EU: options of evolvement“ presents the issue of democratic deficit in the EU. That is often called an insufficient measure of democracy. The aim of my work was, according to the hypotheses to determine what is causing the EU's democratic deficit, whether it is a serious problem that should be addressed at European level, and if so, what are the possibilities for minimizing or further evolvement. To explore this issue further, I examine the theory of democratic legitimacy in the introduction and divide it into the "input and output" legitimacy. The second part deals with the history of the democratic deficit and its various definitions, follows with a presentation of my two hypotheses dealing with the question whether or not the EU's democratic deficit is a problem. In the third part, my two hypotheses are tested on the project of the Single European Sky. There I came to the conclusion that the democratic deficit is a problem that should be addressed. In the fourth section, therefore, I deal with changes and reforms that could contribute to reducing the democratic deficit. In conclusion, I summarize my findings and analyze the options of evolvement of democratic deficit.

POUŽITÁ LITERATURA

KNIHY

- BEACH, D. *The Dynamics of European integration- why and when EU institutions matter*. NY. Palgrave Macmillan. 2005. ISBN 978-1-4039-3634-9.
- BEETHAM, D., LORD, C. *Political legitimation and the EU*. London. Longman. 1998. ISBN 0-58230-489x.
- BLONDEL, J. SINNOT, R. SVENSSON, P. *People and parliament in the EU: Participation, democracy and legitimacy*. Clarendon Press. Oxford. 1988. ISBN 9780198293088.
- BRUBAKER, W. R. *Citizenship and nationalhood in France and Germany*. Cambridge. Harvard university press. 1992. ISBN 0-674-13178-9.
- CORBETT, R. *The European Parliaments role in closer EU*. Houndmills. Palgrave. 2001. ISBN 0-333-94938-2.
- DAHL, R. A. *A Preface to Democratic Theory*. Chicago. The University of Chicago Press. 1956. ISBN 0-226-13425-3.
- DAHL, R. A. *Polyarchy: Participation and opposition*. New Heaven. Yale university press. 1971. ISBN 0-300-01565-8.
- DOČKAL, V., KANIOK, P., ZÁVĚŠICKÝ, J. *Evropský parlament*. Brno. Mezinárodní politologický ústav. 2007. ISBN 978-80-210-4329-9.
- DRULÁK, P. *Jak zkoumat politiku*. Praha. Portál. 2008. ISBN 978-80-7367-385-7.
- EASTON, D. *The political system, an inquiry into the state of Political science*. NY. Knopf. 1964. ISBN 0133301834.
- FIALA, P. *Evropský mezičas*. Praha. Barrister and Principal. 2007. ISBN 978-80-87029-99-2.
- FIALA, P., PITROVÁ, L. *Evropská unie*. Brno. Centrum pro studium demokracie a kultury. 2009. ISBN 978-80-7325-180-2.
- FUCHS, D. *Demos und Nation in der Europäischen Union*. In: HANS, D. K., Friedhelm N. *Zur Zukunft der Demokratie – Herausforderungen im Zeitalter der Globalisierung*. Berlin. Sigma. 2000. ISBN 978-3-89965-298.
- HIX, S. *Democratic politics in the European Parliament*. Cambridge. Cambridge University Press. 2007. ISBN 978-0-521-69460-5.
- HIX, S. *What's wrong with the EU and how to fix it*, London. London school of economics and political science. 2008. ISBN 0745642047.

- HRBEK, R. Význam evropského parlamentu. In: Kolektiv autorů. *Volby do evropského parlamentu: Co mohou změnit? Evropské hodnoty*. Praha. 2008. ISBN 978-80-904158-1-2.
- Kolektiv autorů. *Všeobecná encyklopedie Diderot*. Praha. Diderot. 1999. ISBN 80-902555-2-3.
- LIPSET, S. M., ROKKAN, S. *Party systems and voters alignments*. NY. Free press. 1967. ISBN 0198275846.
- LORD, Ch. *Democracy in the European Union*. Sheffield. Sheffield academic press. 1998. ISBN 1850758689.
- MAJONE, G. *Dilemmas of European Integration. The Ambiguities and Pitfalls of Integration by Stealth*. Oxford. Oxford University Press. 2005. ISBN 9780199274307.
- METTE, J. *The EU and the people*. Oxford. Oxford university press. 2007. ISBN 978-0-19-921307-8.
- MILWARD, A. S. *The European Rescue of the Nation state*. London. Routledge. 1992. ISBN 0-415-21629-x.
- O'LEARY, S. *The Evolving Concept of Community Citizenship*. The Hague, London, Boston. Kluwer Law International. 1996. ISBN 9041108785.
- RITTBERGER, B. *Building Europe's Parliament. Democratic Representation Beyond the nation state*. Oxford. Oxford University Press. 2005. ISBN 9780199273423.
- SCHARPF, F. *Governing in Europe: Effective and democratic?* Oxford. Oxford university press. 1999. ISBN 0-19-829546-4.
- SCHUMPETER, J. *Capitalism, Socialism and Democracy*. 5th ed. London. George Allen and Unwin. 1976. ISBN 0-06-133008-6.
- SCULLY, R. *Becoming Europeans? Attitudes, Behavior, and socialization in the EP*. Oxford. Oxford University Press. 2005. ISBN 9780199284320.
- STEUNENBERG, B. *The European Parliament: moving toward democracy in the EU*. Lanham. Rowman and Littlefield. 2002. ISBN 0742501256.
- WARLEIGH, A. *Democracy and the EU*. London. Sage Pubns Ltd. 2003. ISBN 9780761972815.
- WEBER, M. *Economy and Society: An outline of interpretative Sociology*. Berkeley. University of California press. 1978. ISBN 978-0-520-03500-3.

ODBORNÉ ČLÁNKY

- BARTOLLINI, S., HIX, S. Politics: The Wright of Wrong Sort of Medicine for the EU? *Notre Europe*. 2006. N. 19.
- EHIN, P. Competing model of EU Legitimacy: The test of popular expectations. *JCMS*. 2008. Vol. 46, No. 3.
- ERIKSEN, E. O., FOSSUM, J. E. Europe in search of legitimacy: Strategies of legitimacy assessed. *International Political Science Review*. 2004. Vol. 25, No. 4.
- ETZIONI, A. The Community Deficit. *Journal of Common Market Studies*. 2007. Vol. 45/1.
- FOLLESDAL, A., HIX, S. Why there is a democratic deficit in the EU: A response to Majone and Moravcsik. *European governance papers*. No. C- 05- 02. 2005.
- GRAFSTEIN, R. The Failure of the Weber's conception of legitimacy: its causes and implications. *Journal of politics*. 1981. Vol. 43, No 2.
- HAGEMANN, S., HIX, S. Could changing the electoral rules fix European parliament elections? *Politique Européene*. 2009. No. 28.
- HIX, S. Dimensions and Alignments in European Union politics: Cognitive constraints and partisan responses, *European Journal of Political Research*. 1999. Vol. 35 (1).
- HIX, S., MARSH, M. Punishment or protest? Understanding the European Parliament election. *The Journal of Politics*. 2007. Vol. 69, No 2.
- KAWAGOE, M. Air transport deregulation in the EU. *Paper for presentation at the IPSA symposium*. 2008.
- KLÍMA, R. Jednotné evropské nebe stále naráží na konzervativní přístup některých zemí. *Dopravní noviny*. [15. 4. 2011] dostupné z: <http://www.dnoviny.cz/letecka-doprava/jednotne-evropske-nebe-stale-narazi-na-konzervativ>>
- LEINEN, J. Making the European democracy fit for 2014. *New Europe*. 2010. [11.1.2011] článek dostupný z: <<http://www.neurope.eu/articles/Making-European-Democracy-fit-for-2014/103371.php>>
- LOHMANN, S., Federalism and central bank Independence: The politics of German Monetary Policy 1957- 92. *World politics*. 1998. Vol. 50, NO. 3.
- LORD, Ch., MAGNETTE, P. E. Pluribus Unum? Creative disagreement about legitimacy in the EU. *JCMS*. 2004. VOL. 42, No. 1.

- MAGNETTE, P. Appointing and censuring the European Commission: The adaptation of parliamentary Institutions to the Community context. *European Law Journal*. Vol. 7 (3). 2001.
- MAJONE, G. Europe's „Democratic deficit“ The Question of Standards, *European Law Journal*. Březen 1998. Vol. 4, No. 1.
- Mena, Y. De la démocratie en Europe: Old Concepts and New Challenges. *Journal of Common Market Studies*. 2002. Vol. 41, No. 1.
- MORAVCSIK, A. In defense of the „democratic deficit“. Reassessing legitimacy of the EU. *JCMS*, 2002, Vol 40, No 4.
- MORAVCSIK, A. The myth of Europe's democratic deficit. *Journal of European public Policy*. 2008.
- PESCALORE, P. Les exigences de la démocratie et la légitimité de la Communauté européenne, *Cahiers de droit européen*. 1974. Vol. 10, No. 5.
- POLLACK, Delegation, Agency and agenda setting, in the European Community. *International organization*. 1997. Vol. 51, No. 1.
- RAUNIO, T. Always one step behind? Nation legislatures and the European Union, *Government and opposition*. 1999. No. 34 (2).
- REIF, K., SCHMITT, H. Nine second- order national election: A conceptual Framework for the analysis of european election results. *Journal of political research*. 1980. Vol. 8 (1).
- SCHMITT, H., THOMASSEN, J. Democracy and legitimacy in the EU. *Tidsskrift for Samfunnsforskning*. 2004. Vol 45, No 1.
- SMITH, A. D. National identity and the idea of European Unity. *International affairs*. 1992. Vol. 68 (1).
- VAN HAM, P. Identity Beyond the state: The case of the EU. *Copenhagen Peace Research Institute Papers*. Copenhagen. Copenhagen Peace Research Institute (COPRI). 2000.
- VAUBEL, R. The Centralization of Western Europe. *IEA Hobart Paper 127*. Institute of economic affairs. 1995.
- WEILER, J. H. H. Bread and circus, The state of the European union. *Columbia Journal of European law*. 1998. Vol. 4 (2).
- WEILER, J. H. H., HALTEM, U. R., MAYER, F. European democracy and its Critique. *West European Politics*. 1995. Vol. 18 (3).

- WEILER, J. H. H. The transformation of Europe. *Yale Law Journal* 100. 1991.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- **A-Z Encyklopedie.** [11. 11. 2010] dostupná z:

< <http://www.az-encyklopedie.info/d/301/>>

- **Článek Centre for Asia Pacific aviation:**

Major milestones passed for SES but not everyone is cheering. [15. 4. 2011] článek dostupný z: <<http://www.centreforaviation.com/news/2010/12/08/major-milestones-passed-for-ses-but-not-everyone-is-cheering/page1>>

- **Články Euractiv**

- Lety nad Evropou má řídit jeden systém. [11. 4. 2011] dostupný z:

<<http://www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/lety-nad-evropou-ma-ridit-jeden-system-c> -

- Jednotné evropské nebe na dohled. [13. 4. 2011] článek dostupný z:

<<http://www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/jednotne-evropske-nebe-nadohled0005660><

- **Poslanec Andrew Duff o volební reformě. Článek EP.** [29.04. 2011] dostupný z:

<<http://www.europarl.europa.eu/cs/headlines/content/20100927STO83663/html/Poslanec-Andrew-Duff-o-volebn%C3%AD-reform%C4%9B>>

- **Slyšení Výboru TRAN.** [24. 4. 2011] dostupná z:

<<http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/events.do?page=first&product=CHE&language=EN&body=> a http://www.europarl.europa.eu/hearings/default_en.htm>

- **The Spinelli group.** [11.1.2011] webové stránky dostupné z:

< <http://www.spinelligroup.eu/>> [11.1.2011]

- **Webové stránky Evropského parlamentu:**

- Účast ve volbách do Evropského parlamentu v letech 1979–2009. [20. 1. 2011] dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/parliament/archive/elections2009/cs/turnout_cs.html>

- Air transport: air traffic and safety rules, *Webové stránky EP k SES.* [20. 4. 2011] dostupné z <http://www.europarl.europa.eu/parliament/expert/displayFtu.do?language=en&id=73&ftuId=FTU_4.6.7.html> [20. 4. 2011]

- AGORA. [23. 4. 2011] dostupné z:

<<http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?language=CS&id=70>

- Semináře. [24. 4. 2011] dostupné z:
<<http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/events.do?language=CS&body=&product=WKS>>
- Slyšení. [24. 4. 2011] dostupná z:
<<http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/events.do?page=first&product=CHE&language=EN&body=>>
- Události. [24. 4. 2011] dostupné z:
<<http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/events.do?language=CS&body=&product=EOT>>
- Konference. [24. 4. 2011] dostupné z:
<http://www.europarl.europa.eu/conferences/default_en.htm>
<http://www.europarl.europa.eu/conferences/5th_leg_en.htm>
- **Webové stránky EU**
- Katalogové vyhledávání pojmů: demokratický deficit. [11. 11. 2010] dostupné z:
<http://ec.europa.eu/ceskarepublika/information/glossary/term_18_cs.htm>
- Eurobarometr 2010: Občané EU vyjadřují podporu silnějšímu evropskému hospodářskému řízení. [15. 03. 2011] dostupné z:
<<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/1071&format=HTML&aged=0&language=SK&guiLanguage=en>>
- **Webové stránky EUROBAROMETRU.** [06. 05. 2011] dostupné z:
<http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm>
- **Webové stránky Komise**
- *SES I a II.* [15. 4. 2011] dostupné z:
<http://ec.europa.eu/transport/air/single_european_sky/ses_1_en.htm>
<http://ec.europa.eu/transport/air/single_european_sky/ses_2_en.htm>
- seznam událostí k SES. [16. 4. 2011] dostupné z:
<http://ec.europa.eu/transport/air/events/index_en.htm> [16. 4. 2011]
- *Konference o budoucnosti leteckých nařízeních v Evropě,* informace EK. [16. 4. 2011]
<http://ec.europa.eu/transport/air/events/2006_09_20_hlg_en.htm>
- *Konference směrem k více výkonnému evropského leteckého systému,* informace EK. [16. 4. 2011] <http://ec.europa.eu/transport/air/events/2008_01_22_ses_en.htm>
- *Seminář o druhém balíčku SES,* informace EK. [16. 4. 2011] dostupné z:
<http://ec.europa.eu/transport/air/events/2008_10_08_ses_en.htm>
- *Konference partnerů o budoucnosti dopravy,* informace EK. [16. 4. 2011] dostupné z:

<http://ec.europa.eu/transport/strategies/events/2009_03_09_future_of_transport_en.htm>

- *Konference španělského předsednictví v Madridu*, informace EK. [16. 4. 2011] dostupné z:

<http://ec.europa.eu/transport/air/events/2010_02_25_ses_en.htm>

- *Evropský letecký summit*, informace EK. [16. 4. 2011] dostupné z:

<http://ec.europa.eu/transport/air/single_european_sky/doc/2010_10_bruges_declaration.pdf>

- *Konference skupiny na vysoké úrovni*, informace EK. [16. 4. 2011] dostupné z:

<http://ec.europa.eu/transport/air/events/2011_03_03_atm_en.htm>

- **Webové stránky Lufthansi**

Environmental and climate protection. [11. 4. 2011] dostupné z:

<<http://presse.lufthansa.com/en/policy-brief/topics/environmental-and-climate-protection.html>>

- **Webové stránky STV o Hlasu Evropy**. [20.4. 2011] dostupné z:

<<http://www.euroinfo.gov.sk/aktuality/euroakcie-a-europodujatia/hlas-evropy/hlas-evropy-nova-publicisticka-relacia-stv-759.html>>

- **Webové stránky Think tank directory Europe** (adresář think tanků). [10. 11. 2010]

dostupné z: <<http://www.eu.thinktankdirectory.org/>>

DOKUMENTY EU

- *Bílá kniha: Evropská dopravní politika pro rok 2010*. [10. 4. 2011] dostupná z:

<http://europa.eu/legislation_summaries/environment/tackling_climate_change/124007_en.htm>

- Dokumenty EU: primární právo, *webové stránky Euroskopu*. [10. 1. 2011] dostupné z:

<<http://www.euroskop.cz/8917/sekce/primarni-pravo>>

- DUFF, A. *Pracovní dokument o návrhu změny Aktu ze dne 20. září 1976 o volbě členů Evropského parlamentu ve všeobecných a přímých volbách*, Výbor pro ústavní záležitosti, 2010.

- [KOM (2008) 0389] *Jednotné evropské nebe II: k udržitelnějšímu a výkonnějšímu letectví v Evropě*

- [KOM (2008) 0388] *Zvýšení výkonnosti a udržitelnosti evropského leteckého systému*

- [KOM (2008) 0390] *Letiště, uspořádání letového provozu a letové navigační služby*

- *Materiály Komise pro novináře*. [10. 4. 2011] dostupné z:

<http://ec.europa.eu/transport/air/single_european_sky/doc/2010_03_03_press_kit.zip>

- *Písemná otázka od Sira Roberta Atkinse (PPE-DE) Komisi.* [25. 4. 2011] dostupná z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+WQ+P-2001-2062+0+DOC+XML+V0//EN&language=ET>
- *Podkladový materiál Komise k SES.* [10. 4. 2011] dostupný z: http://ec.europa.eu/transport/air/single_european_sky/ses_2_en.htm
- *Otázka Komisi číslo 25 od Silvie Adriany Ťičău (H-0467/10)* [25. 4. 2011], dostupná z: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20101021+ANN01+DOC+XML+V0//EN&language=EN#section_1
- *Otázka k ústnímu zodpovězení od Pata the Cope Gallaghery Radě.* [25. 4. 2011] dostupná z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=QT&reference=H-2010-0229&format=XML&language=CS>
- *Rozpravy EP.* [25. 4. 2011] dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=CRE&reference=20070904&secondRef=ITEM-016&format=XML&language=CS>
- *Rozpravy EP, otázka Europoslance Pana Costy.* [25. 4. 2011] dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=CRE&reference=20070904&secondRef=ITEM-016&format=XML&language=CS>
- *SES II: společná prezentace EGSV a EP.* [24. 4. 2011] dostupná z: <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.press-releases.180>
- Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů: *SES II: k udržitelnějšímu a výkonnějšímu letectví v Evropě* {SEC(2008) 2082}
- Sdělení Komise Radě: *Vytvoření SES: COM/99 /0614 final/*
- *Zpráva Komise EP a Radě stanovující rámec pro vytvoření SES.* [23. 4. 2011] dostupná z: <http://www.europarl.europa.eu/search/highlight.do?terms=single+european+sky&hitLocation=http%3a%2f%2fwww.europarl.europa.eu%2fsides%2fgetDoc.do%3ftype%3dREPORT%26reference%3dA520020258%26format%3dXML%26language%3dEN>
- *Zpráva o návrhu nařízení EP a Rady, kterým se mění předchozí nařízení.* [23. 4. 2011] dostupná z: <http://www.europarl.europa.eu/search/highlight.do?terms=single+european+sky&hitLocation=http%3a%2f%2fwww.europarl.europa.eu%2fsides%2fgetDoc.do%3ftype%3dREPORT%26reference%3dA520020258%26format%3dXML%26language%3dEN>

3dREPORT%26reference%3dA6-2009-0002%26format%3dXML%26language%3dEN>

- *Zpráva o návrhu nařízení EP a Rady, kterým se stanoví rámec pro vytvoření SES.*

[25. 4. 2011] dostupná z:

<<http://www.europarl.europa.eu/search/highlight.do?terms=single+european+sky&hitLocation=http%3a%2f%2fwww.europarl.europa.eu%2fsides%2fgetDoc.do%3ftype%3dREPORT%26reference%3dA5-2000258%26format%3dXML%26language%3dEN>>

- *Zpráva o společném návrhu nařízení schváleném dohodovacím výborem EP a Rady.*

[23. 4. 2011] dostupná z:

<<http://www.europarl.europa.eu/search/highlight.do?terms=single+european+sky&hitLocation=http%3a%2f%2fwww.europarl.europa.eu%2fsides%2fgetDoc.do%3ftype%3dREPORT%26reference%3dA5-20040010%26format%3dXML%26language%3dEN>>

- *Zpráva skupiny na vysoké úrovni.* [16. 4. 2011] dostupná z:

<http://ec.europa.eu/transport/air/single_european_sky/doc/ses1_2000_hlgr_report_en.pdf>

SEZNAM PŘÍLOH

- Obrázek č. 1: Účast ve volbách do Evropského parlamentu (graf)
- Obrázek č. 2: Otázka: Všeobecně řečeno, myslíte si, že je členství (Vaší země) v EU...? Výsledky pro dobu od jara 2001- jara 2010. V % EU (graf)
- Obrázek č. 3: Jednotné nebe- Panevropská dimenze (obrázek)
- Obrázek č. 4: Strukturovaný vzdušný prostor USA, rok 2001 (obrázek)
- Obrázek č. 5: Fragmentovaný vzdušný prostor EU, rok 2001 (obrázek)
- Obrázek č. 6: Funkční bloky vzdušného prostoru EU (obrázek)